

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/18703> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Walaardt Sacré van Lummel, Tycho

Title: Geruisloos inwilligen : argumentatie en speelruimte in de Nederlandse asielprocedure, 1945-1994

Date: 2012-04-24

5 1977-1984: Medechristenen en onveilig Soedan

5.1 INLEIDING

Het Turks Christelijke gezin D. woonde, nadat de gezinsleden hun dorp in Oost-Turkije hadden verlaten, geruime tijd in Istanboel. Dat verblijf was voor Justitie reden om hun asielverzoek in Nederland in 1979 af te wijzen. Er was immers sprake van een binnenlands vestigingsalternatief. Daarnaast wees Justitie erop dat de familie nooit persoonlijk schrijnend leed in Turkije had ondervonden.¹ De commissieleden van de ACV wezen het asielverzoek eveneens af vanwege het verblijf in Istanboel, de vele tegenstrijdigheden in hun verhaal en omdat er bij hun vertrek economische motieven hadden meegespeeld. Nadat bekend werd dat het gezin een afwijzende beschikking ontving, ontstond massaal protest in het dorp Vaassen, waar het gezin woonde. De voorpleiters wezen er in hun brieven op hoe goed de familie D. geïntegreerd was in Vaassen. Lidmaten van de Gereformeerde Kerk schreven dat de gehele religieuze gemeenschap deze vriendelijke familie steunde, gezien hun lange verblijf in Vaassen. De Bijbelstudiegroep wees erop dat de heer D. zijn land ('Armenië') was ontvlucht, omdat hij niet mocht geloven in de ware God. Dat het christelijke Nederland christenen wilde uitzetten naar een moslimland, was onbegrijpelijk, aldus de voorpleiters. Het Christelijk Lyceum wees erop dat de heer D. een betrekking bij hen had als schoonmaker, waarmee hij zijn familie onderhield. De Hervormde Gemeente erkende dat Nederland geen duizenden asielzoekers kon opnemen, maar dat humanitaire motieven de toelating van de familie D., met zo veel contacten in de kleine christelijke gemeenschap in Vaassen, rechtvaardigden. Hun huisarts vond het gewenst deze 'sociaal aangepaste mensen' asiel te geven, temeer omdat hun zoontje reuma had en de gezinsleden psychische problemen kregen door het lange wachten. De voorpleiters hadden uiteindelijk succes. Het gezin kreeg een vtv op humanitaire gronden. Onduidelijk was op basis van welke argumenten dat gebeurde, al vermeldde een ambtenaar wel dat de familie lokaal goed geïntegreerd was.

De lotgevallen en kenmerken van het gezin D., de argumenten waarmee Justitie het verzoek afwees, en die waarmee de voorpleiters erin slaagden een toelating af te dwingen, zijn typerend voor asielzaken in de periode 1977-1984. Er kwamen in de periode 1977-1984 meer asielzoekers dan voorheen en zij kwamen uit andere landen, zoals Turkije en Ethiopië. De groep asielzoekers bestond vooral uit gezinnen en niet meer merendeels uit alleenstaande mannen. Er werden nieuwe argumenten gebruikt. Voorpleiters wezen er bijvoorbeeld op dat het ging om medechristenen die

recht hadden op toelating, omdat zij al lang in onzekerheid verkeerden en hierdoor getraumatiseerd raakten. De samenstelling van de groep voorpleiters en hun strategie veranderden ook. Kerken, scholen, en actiegroepen bedolven Justitie onder brieven. De beslissers gebruikten dezelfde argumenten als voorheen om asielverzoeken af te wijzen: asielzoekers waren niet vervolgd, ze waren ongeloofwaardig, met te veel en ze verbleven eerder in veilige andere landen.

De periode 1977-1984 werd gekenmerkt door economische neergang en toenemende werkloosheid. Dat werkte in het nadeel van asielzoekers, want in eerdere periodes bleek dat wanneer toelating als vluchteling niet gewenst was, maar verwijdering evenmin, mogelijkheden op de arbeidsmarkt een uitweg boden om een vtv te verlenen. Andere onderzoekers, zoals de Amerikaanse sociologe Kitty Calavita, stelden vast dat anti-immigratiesentimenten toenamen in periodes van economische stagnatie.² In de vs werd gesteld dat de toename van het aantal migranten ten koste ging van de welvaartsstaat, leidde tot belastingverhoging en tot problemen op de betalingsbalans. Dezelfde argumenten werden ook in het Nederlandse asieldebat gebruikt. De slechte economische situatie in Nederland leidde ertoe dat het aantal tegenpleiters toenam. Voorheen was er slechts een enkeling die naar de overheid schreef om afwijzing te bepleiten. Nu schreven meer 'gewone Nederlanders' brieven waarin zij hun ongenoegen uitten over de komst van asielzoekers. Hun argumenten, die vaak de groep asielzoekers als geheel betroffen en zelden een bepaalde asielzoeker in het bijzonder, vallen binnen het *kosten-en-batenframe*: oplopende kosten, werkloosheid en woningnood. Het waren dezelfde argumenten die beslissers in eerdere tijdvakken hadden gebruikt.

Alle Europese landen wilden in deze periode door aanscherping van het asielbeleid het aantal asielzoekers terugdringen. Dit beleid werd verdedigd met verwijzing naar de toename van het aantal asielzoekers wereldwijd en het feit dat zij niet langer alleen uit Europa kwamen.³ Aan het begin van deze periode zette het hoofd Vreemdelingenzaken voor zijn nieuwe staatssecretaris Haars (CDA) de knelpunten van het asielbeleid uiteen. In zijn ogen ging het om een 'politiek uiterst gevoelige materie'.⁴ Hij sprak over 'stromen' Pakistani en Afrikaanse asielzoekers en over een toename van het aantal ongegronde verzoeken. Daarnaast beschreef hij hoe Kamerleden, journalisten en actiegroepen vaker succesvol protesteerden tegen uitzetting van asielzoekers. Marges in het asielbeleid om een asielzoeker alsnog toe te laten, konden volgens hem worden gevonden in incidentele gevallen waarbij kabaal werd gemaakt. Maar ook al mocht de overheid na een jarenlange slepende procedure tot uitzetting willen overgaan, dan nog was verwijdering onmogelijk, omdat de vreemdeling nauwe banden met Nederland had opgebouwd, aldus deze ambtenaar.

In dit hoofdstuk staat de komst van Turkse Christenen en Eritreërs centraal. De ruim drieduizend Turkse Christenen, die in deze periode kwamen, vormden veruit de grootste groep asielzoekers in Nederland. Het was een heterogene groep, bestaande uit Syrisch-orthodoxe christenen, Armenen en Nestorianen. Nederlanders zagen hen als een homogene groep. De term *Turkse Christenen* werd gebruikt in het journalistieke en politieke debat (en dus in mijn bronnen). Zelf noemen zij zich Assyriërs, Syrisch-Orthodoxe Christenen of Suryoye, maar nooit Turkse Christenen, omdat in hun optiek 'moslim' en 'Turks' synoniemen zijn.⁵

De Turkse Christenen waren de eerste asielzoekers die met hele gezinnen naar Ne-

derland kwamen. Hun gezinssamenstelling had invloed op de argumenten die voorpleiters in hun betogen gebruikten. Over Turkse Christenen bestaan publicaties die zich richten op beleid⁶, hun integratie⁷ en ontwikkelingen in de jurisprudentie.⁸ De redenen waarom beslissers ermee instemden hen uiteindelijk vrijwel allemaal toe te laten, kregen tot op heden nauwelijks aandacht. Buiten Nederland was er voor de Turkse Christenen vooral aandacht in Zweden, waar zich eveneens een grote groep vestigde. In Zweedse studies wordt bediscussieerd of de Turkse overheid de Turkse Christenen vervolgde, en wordt beschreven hoe het integratieproces verliep.⁹ Turkse Christenen kregen, getuige de honderden brieven in het archief van Justitie, veel steun van de Nederlandse bevolking. De teneur van de brieven was dat Nederland helaas was verworpen tot een ongastvrij land, waar asielzoekers jarenlang moesten wachten op een beslissing en dan alsnog werden uitgezet. De tegenpleiters schreven over de verloedering van Nederland. Ze vonden het 'godgeklaagd' dat er zo veel Turkse Christenen kwamen. Zij waren profiteurs die in tijden van economische malaise hun hand ophielden.¹⁰

De tweede groep asielzoekers, die in dit hoofdstuk centraal staat, zijn de bijna duizend Ethiopische asielzoekers. Het ging vooral om Eritreërs die vluchtten omdat de Ethiopische overheid hen vervolgde omdat zij een onafhankelijk Eritrea nastreefden. Bij de behandeling van hun verzoeken om asiel ging het zelden over de vraag of zij in Ethiopië gegronde vrees voor vervolging hadden (dat hadden ze, zo werd algemeen gedacht), maar of zij niet in een ander land asiel konden krijgen. Over Ethiopische asielzoekers is weinig geschreven. Zij worden kort genoemd in enkele standaardwerken over asielzoekers.¹¹ Hun komst trok weinig aandacht van particulieren en de pers omdat daadwerkelijke uitzetting zelden dreigde.

In het academische debat kregen de asielzoekers van eind jaren zeventig en begin jaren tachtig weinig aandacht. Zij worden veelal nog gezien als onderdeel van het vluchtelingenregime uit de Koude Oorlog, terwijl de samenstelling van hun groep, vluchtmotieven en nationaliteiten anders waren. Veel auteurs trekken pas een scheidslijn bij de val van de Muur. De asielzoekers van voor 1989 zouden anders zijn, omdat zij politiek en economisch nut hadden voor ontvangende samenlevingen, zo luidt de consensus.¹² Dit hoofdstuk laat zien dat het beeld van de echte vluchteling drastisch veranderde door de komst van de Turkse Christenen in deze periode. Het nieuwe imago van een vluchteling verving dat van de heldhaftige mannen, wat gold voor de vluchtelingen uit de Koude Oorlog, en later voor de Portugese dienstweigeraars.

5.2 KARAKTERISERING VAN HET TIJDVAK

De periode 1977-1984 was een periode van ontzuiling en ontkerkelijking. Om de gestage krimp van hun electoraat (van 76 gezamenlijke zetels in 1963 naar 48 in 1972) af te remmen, fuseerden in 1980 CHU, KVP en ARP tot het CDA. Opvallend is dat juist in deze periode de christelijke achtergrond van asielzoekers door voorpleiters werd benadrukt. Actiegroepen waren in deze periode zeer actief. Ze voerden niet alleen massaal actie voor asielzoekers, maar ook tegen het plaatsen van kernraketten en voor het gebruik van zonne-energie. In 1977 en 1978 werd op grote schaal actie gevoerd voor

de zogenaamde 'kerkmarokkanen': Marokkanen die, omdat ze hun verblijf niet konden legaliseren, dreigden te worden uitgezet. Zij zochten hun toevlucht in kerken en gingen in hongerstaking. De argumenten die werden gebruikt om voor verlenging van hun verblijf in Nederland te pleiten, waren gedeeltelijk dezelfde als die werden gebruikt voor de Turkse Christenen: hun lange verblijf in Nederland en de duur van de procedure.

In de politiek werd immigratie een belangrijker thema. Met de *Ontwerp Minderhedennota* van 1981 en de definitieve *Minderhedennota* van 1983 werd in het overheidsbeleid meer nadruk gelegd op integratie en de taak van de overheid hierbij. In 1980 richtte Janmaat de partij Centrum Democraten op, die ervoor pleitte de immigratie te beperken. Hij probeerde zijn bewoordingen zo te kiezen dat hij niet vervolgd kon worden vanwege racistische uitspraken. Bij de parlementsverkiezingen van 1982 haalde de partij een zetel.

De Islamitische Revolutie in Iran, waarbij Ayatollah Khomeini de macht overnam van de Sjah, zorgde voor een toename van spanningen op het wereldtoneel. In november 1979 gijzelden aanhangers van Khomeini honderden Amerikanen in de ambassade in Teheran. De gijzeling duurde 444 dagen. De machtswisseling in Iran leidde tot de oliecrisis van 1979, met als gevolg voor Nederland stijgende kosten, en verlaging van lonen en uitkeringen. De jeugdwerkloosheid nam toe, wat leidde tot pessimisme, door de cabaretiers Van Koten en de Bie treffend 'doemdenken' genoemd. De overheid zette in op bezuinigingen. Ze sloot een akkoord met onder meer de vakbonden – de *Centrale aanbevelingen inzake aspecten van een werkgelegenheidsbeleid* – waarbij loonmatiging werd ingeruild tegen arbeidstijdverkorting, in de hoop dat de werkloosheid zou dalen. Voor migranten uit het inmiddels onafhankelijke Suriname was het nog tot 1980 mogelijk om zonder visum naar Nederland te komen. Duizenden Surinamers maakten van die mogelijkheid gebruik. Op 8 december 1982 vonden de zogenaamde decembermoorden plaats in Suriname, waarbij vijftien tegenstanders van het militaire regime werden vermoord. Nederland staakte uit protest de ontwikkelingshulp aan Suriname.

De Koude Oorlog spitste zich in deze periode vooral toe op conflicten in de Derde Wereld. Belangrijk waren de inval van de vs in Afghanistan in 1979, de inmenging van de vs en de su in de strijd van bevrijdingsbewegingen in Afrika en Midden- en Zuid-Amerika, en de gevolgen van de interventie van de vs in Vietnam. De grote uitzondering daarop was de opstand in Polen van 1981. Begin jaren tachtig kwamen de Polen in opstand tegen de stijgende levensmiddelenprijzen. Ontevreden Polen verenigden zich in de vakbond Solidarność. Tijdens deze opstand vluchtten veel Polen naar Oostenrijk. Dit land verzocht onder meer Nederland een aantal Polen uit de vluchtelingenkampen op te nemen.¹³ In januari 1982, kort na het verzoek, keurde de Ministeraad de komst van honderd Polen goed, mits zij erkend waren als vluchtelingen door de UNHCR.¹⁴ Nederland nodigde in deze periode naast de honderd Polen, nog een grote groep Vietnamezen uit voor vestiging in Nederland. Het aantal vluchtelingen dat werd uitgenodigd door Nederland was ongeveer gelijk aan het aantal asielzoekers.¹⁵

Op het moment dat de asielzoekers uit Ethiopië naar Nederland kwamen, was er veel aandacht voor de armoede in Afrika – met grote publiekscampagnes als Live Aid van Bob Geldoff (1985) en Een voor Afrika (in 1984) – en voor de spectaculaire lucht-

brug waarmee in 1984 8.000 Ethiopische joden uit Soedan naar Israel werden gebracht. Afrika kreeg steeds meer het etiket van een continent dat hulp nodig had. Het lag in de rede dat voorpleiters aandrongen op het geven van hulp aan Afrikanen die honger, droogte en oorlog ontvluchtten.

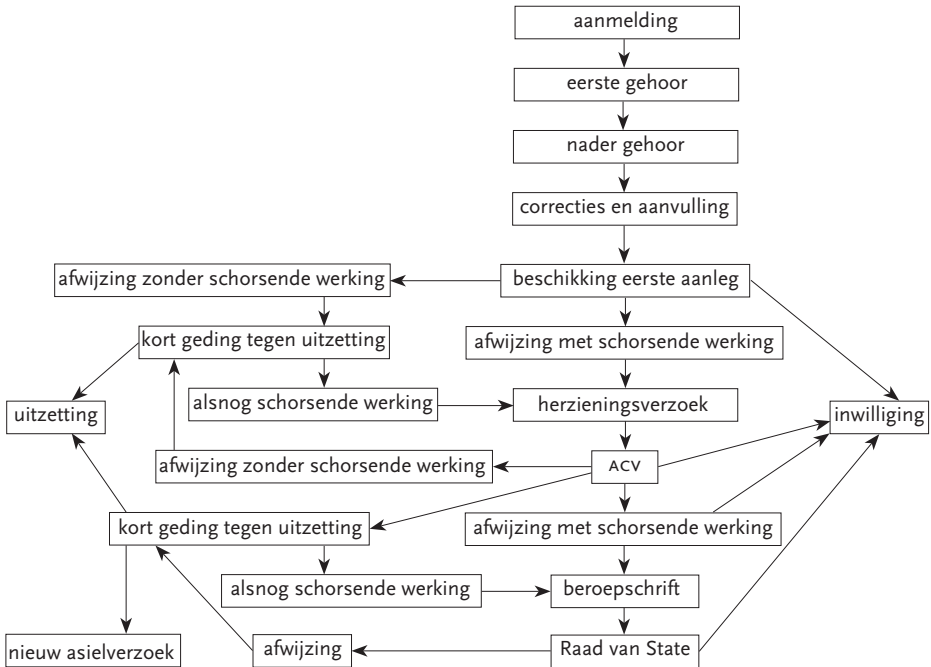
5.3 ASIELWETGEVING EN ASIELBELEID

Het uitgangspunt van het asielbeleid was deze gehele periode de Vreemdelingenwet van 1965. De procedure verliep zoals weergegeven in het plan Grosheide. De vreemdelingendiensten zorgden voor een eerste selectie. Tijdens het tweede interview, het nader gehoor, werd asielzoekers gevraagd waarom zij *vrees voor vervolging* in hun herkomstlanden hadden. Alleen de termijnen die hoorden bij dit plan, werden bij lange na niet gehaald. Het gevolg was dat asielzoekers steeds langer moesten wachten, vooral op de uitslag van hun herzieningsverzoeken bij de acv. Net zoals in de vorige periode kwam er kritiek op het functioneren van vreemdelingendiensten en contactambtenaren. Beslissers zelf vonden het asielbeleid coulant. De minister van Justitie stelde in 1977 bijvoorbeeld dat Nederland vrijwel alle 'in de knel geraakten' die vroegen om de status van vluchteling, ruimhartig toeliet.¹⁶ Veel asielzoekers kregen volgens hem de B-status, omdat het geen 'echte vluchtelingen' betrof. Het waren 'asielzoekers – niet vluchtelingen' die nooit waren vervolgd.

Voorpleiters, vooral actiegroepen, kerken en advocaten, vonden het beleid niet soepel maar formalistisch. Een asieladvocaat vond de meeste ambtenaren bij Justitie uitgesproken conservatief en onbetrouwbaar; zij lieten zich uit over asielzoekers op een manier die deed denken aan xenofobie.¹⁷ De Samenwerkingscommissie voor Vluchtelingen (skv) en de ncbv klaagden over de veel te lange procedure, dat ambtenaren te weinig wisten over de herkomstlanden van asielzoekers en dat slechte tolken werden ingehuurd.¹⁸ Justitie erkende de problemen en stelde in 1980 extra tolken en contactambtenaren aan.¹⁹

In 1976 verving de Wet Administratieve Rechtspraak Overheidsbeschikkingen (AROB) de Wet BAB uit 1963. De AROB gaf algemene regels voor rechtsbescherming van burgers tegen de overheid. Voortaan behandelde de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State de beroepschriften van asielzoekers. Zie schema 2 voor een schematische weergave van de vernieuwde asieprocedure. Het aantal asielzoekers dat zich tot de Afdeling Rechtspraak richtte, nam een grote vlucht. In de persoonsdossiers zitten herzieningsverzoeken voor de acv en beroepschriften voor de Raad van State. De Raad van State verleende de beslissers in beginsel slechts advies, maar in de praktijk volgde Justitie dit advies meestal op. Zowel aan de beschikkingen in eerste aanleg, als aan de beschikkingen in bezwaar kon schorsende werking worden onthouden. Het gevolg was dat niet alle asielzoekers de uitslag van hun herzieningsverzoeken of beroepschriften in Nederland mochten afwachten. Wanneer schorsende werking werd onthouden, bestond de mogelijkheid een kort geding aan te spannen tegen de uitzetting. Volgde hierop wederom een afwijzing dan was bezwaar mogelijk bij een gerechtshof en de Hoge Raad.²⁰ In schema 2 is schematisch de behandeling van een asielverzoek weergegeven.

SCHEMA 2 SCHEMATISCHE WEERGAVE VAN DE ASIELPROCEDURE 1976-1994

Belangrijk in deze periode was het gebruik van de B-status. Niet langer bood de arbeidsmarkt speelruimte om asielzoekers die volgens beslissers geen vluchtelingen waren, toe te laten. Veel asielzoekers kregen in deze periode de B-status: volgens de beslissers werden zij niet vervolgd in hun land van herkomst, waardoor ze geen vluchteling in de zin van het Verdrag waren. Er waren echter humanitaire redenen die terugkeer belemmerden. Na 1982 daalde het aantal personen dat de B-status kreeg. Dit was een indicatie dat het Nederlandse beleid restrictiever werd.²¹ Personen met de B-status werden ook wel de-factovluchtelingen of asielgerechtigden genoemd.²² Voorpleiters protesteerden tegen het veelvuldig gebruik van de B-status, omdat dit een 'tweederangsstatus' zou zijn.²³ Doordat echte vluchtelingen onterecht de A-status werd onthouden, zette Justitie het Verdrag buitenspel gezet. In een nota liet een medewerker van Justitie doorschemeren dat de B-status een uitweg bood in lastige asielzaken.²⁴ Toelating op humanitaire gronden zou geen *precedentwerking* hebben omdat alle zaken van personen die deze status kregen, waren te individualiseren. Ook bestond er geen exacte omschrijving en definitie van inwilliging op humanitaire gronden.

In 1980 ontstond voorts een vtv-humanitair (in 1987 de C-status genoemd), ook wel bekend als vergunning tot verblijf zonder beperkingen. Deze werd verleend vanwege klemmende redenen van humanitaire aard. Slechte lichamelijke of psychische gesteldheid verzetten zich tegen terugkeer naar het herkomstland. C-statushouders hadden geen recht op gezinshereniging of een studiebeurs. Bij verlening van de C-

status belemmerde niet de *vrees voor vervolging* de terugkeer naar het land van herkomst, maar was terugkeer onwenselijk op grond van de algemene omstandigheden in het herkomstland, bijvoorbeeld een humanitaire crisis. De toelating hing dus niet samen met de activiteiten van de asielzoeker in zijn land van herkomst. De grens tussen de verschillende statussen was niet alleen voor beslissers, maar ook voor voorpleiters moeilijk te trekken.

In 1982 werd de asielprocedure opnieuw vastgelegd in een vreemdelingencirculaire.²⁵ In deze circulaire vallen twee zaken op. Allereerst is beschreven waaraan een veilig land van ontvangst moest voldoen. Ten tweede zijn de criteria voor het verlenen van schorsende werking vastgelegd.²⁶ Beide zaken waren bij de behandeling van de asielverzoeken van de Turkse Christenen en de Ethiopiërs belangrijk. Wanneer vastgesteld werd dat een asielzoeker in een veilig land van ontvangst verbleef, kreeg hij te maken met een verkorte procedure en werd aan zijn herzieningsverzoek schorsende werking onthouden. De jurist Roel Fernhout merkte op dat, omdat het begrip *land van eerste ontvangst* niet wettelijk was vastgelegd, asielzoekers te maken kregen met de 'wisselvalligheden van het beleid'.²⁷

Asielzoekers die zonder toestemming naar Nederland reisden, moesten zelf zorg dragen voor huisvesting. Dit gold ook voor de Turkse Christenen. Zij belandden vaak in onveilige en brandgevaarlijke Twentse pensions bij landgenoten die naar Twente kwamen als gastarbeiders. Ook was er in Twente nog ongeschoold werk voorhanden. Formeel mochten asielzoekers niet werken, maar het was beter voor hen om niet de hele tijd 'in ledigheid' door te brengen, aldus Justitie.²⁸ De gemeentes Hengelo, Almelo en Enschede klaagden over de overbevolkte pensions. Zij vonden het oneerlijk dat andere gemeentes nauwelijks Turkse Christenen moesten opvangen. In juli 1978 ging Justitie akkoord met het voorstel Turkse Christenen tijdelijk op te vangen in Nunspeet en Steenwijkerwold. In 1981 kregen 120 Turkse Christenen, die werden aangemerkt als schrijnende gevallen, tijdelijke opvang.²⁹ Justitie hoopte dat dit gebaar buiten de publiciteit bleef, want zij vreesde dat het aanbieden van opvang aan asielzoekers *aanzuigende werking* had. Andere Turkse Christenen en andere asielzoekers kregen alleen een uitkering voor de duur van hun procedure, maar geen gratis opvang.

De beslissers waren in deze periode nog altijd de ambtenaren van Justitie en BuZa.³⁰ De directie Vreemdelingenzaken en Grensbewaking kreeg in 1976 de naam Vreemdelingzaken. Onder de directie Vreemdelingzaken viel de hoofdafdeling Toelating en Verblijf, met daaronder de afdeling Verblijfsregelingen. Onder de afdeling Verblijfsregelingen ressorteerde Onderafdeling I, die onder meer besliste op asielverzoeken.³¹ In 1980 werd een speciale afdeling opgericht die zich alleen bezighield met afhandeling van asielverzoeken: de afdeling Asielzaken.³² Het voornaamste doel was door het aannemen van extra personeel de asielprocedure te verkorten. Van 1980 tot 1984 was Hilbrand Nawijn hoofd van de afdeling Asielzaken. De staatssecretarissen van Justitie waren politiek verantwoordelijk.

Het Bureau Vreemdelingenzaken, dat viel onder DAZ, bleef bij BuZa de verantwoordelijke directie. Belangrijk was dat in deze periode de ambassadeurs meer betrokken raakten bij het verzamelen van informatie over de herkomstlanden van asielzoekers. De voornaamste taak was in het geval van de Turkse Christenen om vast te stellen of Istanboel geschikt was als vestigingsalternatief.³³ De ambassadeur concludeerde dat

Huisvesting was problematisch, omdat asielzoekers zelf moesten zorgen voor een woning. Uit deze poster bleek dat particulieren waren betrokken bij de opvang van asielzoekers. Poster van Vereniging Voor Hulp, Opvang, Begeleiding en Rechtsbijstand aan Vluchtelingen. Bron: Collectie iisg Amsterdam, BG E2/730 (1977).

de stad veilig was. Deze conclusie werd door voorpleiters weersproken aan de hand van mensenrechtenrapporten, zoals het rapport van de Wereldraad van Kerken (ook wel het rapport Carragher genoemd). Voor de asielzoekers uit Turkije gold dat ze kwamen uit een land waar voor- en tegenpleiters soms waren geweest, waardoor ze meenden te weten hoe gevaarlijk of veilig het er was. Door afname van het belang van de arbeidsmarkt als alternatief voor een verblijfsstatus, komt SoZa in de persoonsdossiers van asielzoekers minder voor. Ook de invloed van de UNHCR in de Nederlandse asielprocedure nam af, doordat deze organisatie niet langer mandaatverklaringen afgaf (zie hoofdstuk 4). De UNHCR controleerde wel het Nederlandse asielbeleid, omdat ze advies gaf aan de commissieleden van de acv en tijdens de zitting bij de Raad van State.

Belangrijk was dat in deze periode de particuliere hulpverlening uitgroeide tot een hecht blok. In 1976 ontstond de skv uit een aantal groepen die hulp gaven aan asielzoekers. De skv was betrokken bij het zoeken van huisvesting en werk voor uitgenodigde vluchtelingen. Diverse fusies later werd in oktober 1979 vvn opgericht.³⁴ De

vvN bestond op landelijk niveau uit vertegenwoordigers van particuliere groepen, zoals het UAF, Amnesty en kerkelijke organisaties, en op lokaal niveau uit werkgroepen. De vrijwilligers van de vvN hadden vaak ingrijpende en langdurige contacten met asielzoekers.

Het asielbeleid voor Turkse Christenen

Het hoofd Vreemdelingenzaken kwam begin 1976 met het voorstel alle Turkse Christenen, die op dat moment in Nederland waren, toe te laten, maar nieuwkomers af te wijzen.³⁵ In juli 1976 keurde de Ministerraad dit voorstel goed. In totaal vielen 200 Turkse Christenen, vrijwel allemaal woonachtig in Twente, onder deze collectieve toelating. Opvallend is dat zij een vtv Arbeid kregen. Zij kregen dus niet de humanitaire B-status, maar een toelating die was gerelateerd aan de arbeidsmarkt. Onder meer de Turkse Christenen B., A. en O. kregen een arbeidsvergunning, omdat zij voor juli 1976 in Nederland aankwamen.³⁶ Ook G. kreeg een verblijfsvergunning, mits hij in loondienst trad. De politie moest erop toezien dat hij passend werk vond.³⁷ Daarin slaagde hij, maar toen het shoarmahuis waar hij werkte, zijn contract niet verlengde, zat hij zonder werk. Het werd duidelijk dat het verlenen van arbeidsvergunningen aan asielzoekers die in de ogen van de beslissers geen vluchtelingen waren, geen uitweg meer bood. De arbeidsmarkt kon niet meer functioneren als reddingsboei.

Na dit pardon meldden zich volgens het hoofd Vreemdelingenzaken met 'de regemaat van de klok' nieuwe Turkse Christenen aan.³⁸ Beslissers waren eensgezind van mening dat zij geen recht hadden op toelating, omdat het in hun ogen niet ging om vluchtelingen. Nadat een Turkse Christen een kort geding had verloren, liet de minister van BuZa weten dat als deze man niet werd uitgezet, 'anderen misschien de indruk krijgen [...] dat als je in Nederland eenmaal binnen bent, je niet wordt uitgezet'.³⁹ In november 1976 bleek dat 53 gezinshoofden na 1 juli 1976 asiel vroegen.⁴⁰ Justitie kwam met een soort compromis: tien van hen, die hun dorp voor 1 juli 1976 hadden verlaten, kregen op grond daarvan toelating. De asielverzoeken van de overigen werden afgewezen omdat zij geen vluchtelingen waren en niet voldeden aan de datumgrens. Kamerleden, kerkelijke en particuliere organisaties bekritiseerden de afwijzingen sterk.⁴¹

Al snel ontstond het idee van een nieuwe einddatum. Een nieuwe collectieve toelating – dit keer ging het om 400 Turkse Christenen – was nodig omdat niet was vol te houden dat zij collectief niet voldeden aan de definitie van een vluchteling uit het Verdrag. Een ambtenaar van Justitie betoogde dat een nieuwe collectieve toelating gepaard moest gaan met een campagne in Turkije met de boodschap dat geen enkele Turkse Christen meer voor toelating in aanmerking kwam.⁴² Dit moest voorkomen dat de 60.000 Turkse Christenen in Turkije, die volgens hem allen op een sein wachten om naar Nederland te komen, zouden vertrekken. Hij pleitte voor een nieuwe collectieve toelating van de Turkse Christenen, omdat hij het niet waarschijnlijk achtte dat de 400 Turkse Christenen zouden worden uitgezet na een lang verblijf in Nederland. SoZa en CRM maakten bezwaar tegen een nieuwe collectieve toelating vanwege de situatie op de Nederlandse arbeids- en woningmarkt en de (vermeende) *aanzwijgende werking*.⁴³ Tijdens de Ministerraad van 25 februari 1977 legde de staatssecretaria

ris van Justitie, Zeevalking (D66), uit dat hij alleen een strikt beleid kon voeren wanneer een nieuwe start werd gemaakt. De minister van SoZa wees erop dat een nieuwe einddatum niets afdeed aan de kritiek van vluchtelingenorganisaties dat zich tussen de Turkse Christenen vluchtelingen konden bevinden. Hij vond 'de weg van de minste weerstand [een nieuwe collectieve toelating] niet altijd de beste weg'. Hij vreesde de gevolgen van een nieuwe collectieve toelating. Toch besloten de ministers dat alle Turkse Christenen die voor 25 februari 1977 binnenkwamen wel en zij die daarna binnenkwamen niet werden toegelaten. De Ministerraad stelde als eis dat Justitie het 'stringente beleid' in de toekomst wel vol hield.⁴⁴ Zij die na deze datum kwamen, kregen geen schorsende werking om hun bezwaar en beroep in Nederland af te wachten. Anders was het onwaarschijnlijk dat zij uiteindelijk Nederland zouden verlaten.

Aanvankelijk nam het aantal asiolverzoeken van Turkse Christenen af, maar later nam het opnieuw toe. Na protest van Kamerleden, kerken en actiegroepen tegen het verschil dat Justitie maakte tussen Turkse Christenen van wie de asiolverzoeken collectief werden afgewezen en die hun herzieningsverzoeken niet in Nederland mochten afwachten, en andere asielzoekers van wie de verzoeken individueel werden getoetst, bond Justitie in. Vanaf februari 1978 stroomden Turkse Christenen weer de asielprocedure in en konden zij schorsende werking op hun herzieningsverzoek krijgen. Zowel de particuliere hulpverlening als de Raad van Kerken, drong er hierna weer bij Justitie op aan 'de hand over het hart te strijken'.⁴⁵ Justitie moest kiezen tussen een nieuwe collectieve toelating of overgaan tot het uitzetten van Turkse Christenen van wie het asielverzoek was afgewezen.

In juni 1978 ging weer een voorstel naar de Ministerraad om 200 Turkse Christenen collectief toe te laten.⁴⁶ Wederom uitte de minister van SoZa zijn bedenkingen gezien het ontstaan van *aanzuigende werking* en de problemen op de arbeidsmarkt. De minister vond dat het vreemdelingenbeleid ongeloofwaardig werd als er weer een nieuwe datumgrens werd vastgesteld.⁴⁷ De ministers van CRM, Economische Zaken, Volksgezondheid, Onderwijs en Wetenschappen vonden toelating mogelijk op grond van humanitaire overwegingen; het ging immers om christenen die hun heil zochten in een christelijk land. Justitie vond het instellen van een nieuwe datumgrens noodzakelijk, want alleen zo kon restrictief en humanitair beleid worden gecombineerd. De Ministerraad stemde uiteindelijk in met een nieuwe regularisatiemaatregel. Een nieuw pardon kwam echter niet door de Tweede Kamer. Kamerleden vonden dat er te veel verwachtingen werden gewekt bij toekomstige asielzoekers. Justitie kreeg opdracht van de Kamer asiolverzoeken individueel te toetsen.

Om toch een strenger beleid te kunnen voeren, besloot Justitie meer zaken af te doen als kennelijk ongegrond en (opnieuw) geen schorsende werking te verlenen aan herzieningsverzoeken. Het nieuwe criterium waaraan Turkse Christenen moesten voldoen was *persoonlijk ondervonden schrijnend leed*. Niet langer werden alleen zaken van dienstweigerars en asielzoekers die elders bescherming vonden, als kennelijk ongegrond afgedaan, ook zaken van asielzoekers die nauwelijks of geen gronden aandroegen, waren kennelijk ongegrond. Turkse Christenen die verklaarden dat alleen familieleden of omwonenden problemen hadden, maar zichzelf niet, werd schorsende werking onthouden. Wanneer de asielzoeker één incident noemde, zoals diefstal of brandstichting, werd zijn verzoek afgewezen, maar volgde wel schorsende werking.⁴⁸

Een Turkse Christen kreeg de B-status wanneer het ging om terugkerende ernstige mishandeling. De A-status kregen Turkse Christenen niet, omdat de Justitie van mening was dat de Turkse overheid hen niet vervolgde.

De vele afwijzingen leidden ertoe dat op 13 april 1979 200 Turkse Christenen kerkasiel kregen in de Sint-Janskathedraal in Den Bosch. De bezetters vonden hun actie rechtvaardig omdat zij van de regering, Kamerleden, de rechterlijke macht, vluchtelingenorganisaties en het publiek geen hulp meer verwachtten.⁴⁹ Zij vonden niet dat zij de Nederlandse overheid chanteerden, want zij vroegen wat hen toekwam omdat zij waren vervolgd in Turkije: een vluchtelingenstatus. De bezetters eisten schorsende werking op hun herzieningsverzoeken en afschaffing van het oneerlijke criterium *persoonlijk schrijnend leed*. De staatssecretaris van Justitie, Haars (CHU), liet weten dat men geen verblijfsvergunning kon afdwingen door een kerk te bezetten.⁵⁰ Zij sprak over 'het hek van de dam'; zij wist dat in Istanboel 17.000 christenen het resultaat van deze actie afwachten. Haars bood de bezetters weinig hoop: vrijwillig vertrekken uit Nederland of repatriëring.

Aan de bezetting namen hele gezinnen deel, inclusief kleine kinderen. De bezetting kreeg niet alleen veel aandacht in de pers, maar ook van particulieren. Kort na het begin van de bezetting viel een meisje van tweeënhalft jaar in de kerk in een teil met sop en overleed. Enkele dagen later werd bij een man tbc geconstateerd. Deze dramatische gebeurtenissen leidden ertoe dat meer voorpleiters hun onvrede over het Nederlandse asielbeleid uitten. Zij wezen op het trieste lot van de Turkse Christenen die gedwongen waren een kerk te bezetten. Kerken, particulieren, actiegroepen en Kamerleden drongen erop aan de zaken van de kerkbezetters opnieuw te bezien. De bisschop van Den Bosch vond uitzetting naar Turkije en collectieve toelating niet mogelijk en pleitte daarom voor migratie naar een ander land.⁵¹ De Kamer nam een motie van het Kamerlid Haas-Berger (PVDa) aan, waarin de staatssecretaris werd gevraagd alle zaken van Turkse Christenen te herzien.⁵² De staatssecretaris beloofde dat zij en haar ambtenaren voor september 1979 alle zaken van Turkse Christenen zouden hebben heroverwogen en dat tot die tijd Turkse Christenen niet zouden worden uitgezet. Na ruim drie maanden kwam er een einde aan de bezetting.

Uit een nota blijkt om welke zaken het ging. Sinds de laatste collectieve toelating, die van 26 februari 1977, ontving Justitie 442 asiolverzoeken van Turkse Christenen; van hen kregen 71 personen een inwilliging⁵³, 41 verlieten Nederland en op 55 verzoeken moest de acv nog een beslissing nemen. Een medewerker Vreemdelingenzaken, het hoofd Vreemdelingenzaken en staatssecretaris van Justitie Haars (CDA) heroverwogen de 265 resterende zaken (er was sprake van tien dubbeltellingen).⁵⁴ 89 personen kregen dankzij deze heroverweging een verblijfsvergunning, 105 zaken stuurde Justitie naar de Raad van State, 30 gevallen vereisten nader onderzoek en 41 Turkse Christenen moesten Nederland verlaten. Deze 41 zaken betroffen volgens Justitie in het bijzonder jonge mannen die konden terugkeren naar hun ouderlijk huis, of het ging om gehuwde mannen die hun gezinnen in Turkije achterlieten. De problemen die zij noemden, dateerden vaak van lang geleden of zij wilden alleen de militaire dienst ontlopen.⁵⁵

Bij de heroverweging ging het om de reisroute, of de betrokkene persoonlijke problemen ondervond in Turkije, of hij aangifte deed bij de Turkse politie, of zijn verkla-

ringen consistent waren en of er familieleden in Nederland woonden. A. bijvoorbeeld, was jong, ongehuwd en zijn ouders woonden nog in Turkije. Hij had zelf weinig problemen ondervonden. Justitie handhaafde zijn afwijzing. Het gezin Y. kreeg, ook al vonden hun problemen lang geleden plaats en waren hun verklaringen tegenstrijdig, een vrv omdat hun zoon de B-status had. F. kwam met een zwak verhaal, maar hij was wel gewond geraakt bij een aanval van een Koerdische bende. Daarom werd zijn verzoek ingewilligd. De familie S. kreeg de B-status, omdat de dochter van de familie was ontvoerd, de echtgenoot was mishandeld en enkele familieleden al in Nederland woonden. In de zaak van het oudere echtpaar G. was hun leeftijd doorslaggevend. De dossiers bevestigden dat verzoeken van getrouwde mannen, die hun gezin achterlieten, en van alleenstaande mannen vaak opnieuw werden afgewezen. Verbleven er familieleden in Nederland, dan was de kans op succes groot. Een lang verblijf in Istanboel leidde tot een nieuwe afwijzing. Leeftijd bleek belangrijk: ouderen waren in het voordeel en jonge mannen in het nadeel.

De vrv ontdekte dat de groep van 41 die Nederland moesten verlaten, niet alleen bestond uit mannen die behoorden tot een van de twee genoemde categorieën. Zij bracht de staatssecretaris hiervan op de hoogte. Deze antwoordde dat zij dankbaar was voor de nieuwe informatie, maar legde uit waarom zij voet bij stuk hield.⁵⁶ Niet veel later bleek echter dat van de 41 personen er 4 alsnog schorsende werking op hun herzieningsverzoeken kregen, 2 met een Nederlandse vrouw trouwden, 5 zelf vertrokken, 1 verdween, in 8 gevallen nieuwe informatie Justitie bereikte, en in 2 gevallen medische redenen terugkeer belemmerden. Slechts in 19 gevallen volhardde Justitie in het besluit tot vertrek. Een deel dook opnieuw onder, nu in de Grote Kerk te Almelo (zie illustratie op volgende bladzijde). Zichtbaar is dat door invoering van een nieuw criterium (*persoonlijk ondervonden schrijnend leed*) het beleid restrictiever werd, echter uitvoering van de gevolgen (gedwongen uitzettingen) bleek moeilijk.

Nadat de Nederlandse overheid eiste dat iedere Turk die naar Nederland kwam een Nederlands visum bezat, nam het aantal asielaanvragen af. Tussen september 1980 en maart 1982 vroegen nog maar 200 Turkse Christenen om asiel. Pas begin 1981 besloot de staatssecretaris van Justitie de afwijzende beschikkingen van 100 tot 150 Turkse Christenen te effectueren. Dit besluit leidde opnieuw tot massale verontwaardiging en de staatssecretaris ging overstag. De Turkse Christenen kregen geen verblijf, maar zij werden evenmin uitgezet naar Turkije. Ze kregen aanzegging te emigreren. Van alle 1.150 personen die in 1981 nog in de procedure zaten, wilde Justitie dat 350 personen emigreerden.⁵⁷ De Adviescommissie voor Vluchtelingen zaken van de Raad van Kerken moest helpen bij het vinden van geschikte vestigingslanden. Het succes van deze commissie was beperkt. In totaal vertrokken slechts 43 Turkse Christenen naar Canada. Het Nederlandse asielbeleid ging, zo bleek, gepaard met dreigen. Zo ontving de Turkse Christen A. tot tweemaal toe een brief dat zijn verzoek was afgewezen en dat hij zich moest opgeven voor emigratie bij de Raad van Kerken, want anders volgde verwijdering naar Turkije.⁵⁸ Zijn persoonsdossier laat echter zien dat hij uiteindelijk toch werd toegelaten en wel op medische gronden.

In 1982 uitte een medewerker van Justitie zijn pessimisme over de kansen op emigratie.⁵⁹ Hij wist dat de Raad van Kerken de namen doorgaf voor medisch onderzoek van mensen die moesten emigreren, en zo verblijf voor hen in Nederland probeer-

Biljartende Turkse Christenen in de Grote Kerk te Almelo. Deze kerk bood kerkasiel aan de 41+ Turkse Christenen die na heroverwegingen opnieuw werden afgewezen. Er was in kranten veel aandacht voor de Turkse Christenen die hun toevlucht tot kerken zochten. Bron: Fotocollectie Nationaal Archief, ANEFO (20/9/1979) (Suyk).

de af te dwingen. ‘Het hoofd in de schoot werpen’ en hen toelaten, was volgens deze ambtenaar het beste. Volgens hem bezweek de Raad van Kerken onder druk van plaatselijke kerken en actiegroepen, die alles aangrepen om verblijf van de Turkse Christenen af te dwingen. De Turkse Christenen voerden aan niet te willen emigreren, omdat zij nauwe banden hadden opgebouwd met Nederlanders en Turkse Christenen in Nederland. Hun medische en psychische situatie was ook vaak bedroevend. De staatssecretaris van Justitie, Korte-van Hemel (CDA), vond echter dat het beleid al soepel genoeg was en dat ‘de rek eruit was’.⁶⁰ Als er nog maar één Turkse Christen werd toegelaten, zouden alle anderen zich volgens haar beroepen op dit precedent en weigeren te emigreren.

In maart 1983 ontvingen de Raad van Kerken en Justitie een brief van twee hoogleraren van de Erasmus Universiteit die pleitten voor toelating van de 300 á 400 overgebleven Turkse Christenen – de restgroep genoemd – op medische gronden.⁶¹ Zij schreven dat het bekend was dat deze restgroep kampte met allerlei gezondheidsproblemen door de lange procedure. De twee hoogleraren voorzagen verdere toename van hun medische klachten als zij niet snel een vergunning kregen. Zij onderscheidden vier factoren die verantwoordelijk waren voor hun medische klachten en stress: zij waren ontworteld, zij wachtten al jaren in Nederland op de uitslag van hun verzoeken, zij vreesden uitzetting naar Turkije en hun medische klachten namen toe omdat ieder toekomstperspectief ontbrak. Kort nadat de Raad van Kerken deze brief

ontving, liet hij Justitie weten dat de raad zijn pogingen de Turkse Christenen te helpen bij emigratie staakte, onder druk van zijn achterban.⁶² Niet veel later liet Justitie de restgroep collectief toe. Na een lange asielprocedure, waarin veel Turkse Christenen meerdere afwijzende beschikkingen hadden gekregen, werden zij bijna allemaal toch toegelaten.

Actiegroepen en kerken speelden een grote rol in het uiteindelijke succes van Turkse Christenen. Een actiegroep was het Comité 41+. Het Comité 41+ werd in 1979 opgericht, nadat Justitie besloten had dat de hiervoor genoemde 41 Turkse Christenen Nederland moesten verlaten. De leden van dit comité schreven talloze brieven naar Justitie en organiseerden demonstraties. Het comité gaf ook hulp aan ondergedoken Turkse Christenen en hun gastgezinnen.⁶³ Het Comité 41+ benaderde kerken of zij bereid waren enkele Turkse Christenen kerkasiel te verlenen. Een pastoor uit Brielle vroeg aan Justitie, nadat hij was benaderd door het Comité 41+, of het waar was dat de Turkse Christenen zich moesten schuilhouden in Twentse bossen om te ontkomen aan de Nederlandse Justitie.⁶⁴ Nadat een einde kwam aan de lange en slopende periode van onzekerheid voor 'onze Christen Turken', maakte het comité in 1983 de balans op en organiseerde het een feestavond.⁶⁵ De dankbaarheid overheerste, maar er was ook onbegrip en verbazing over het leed dat hen was aangedaan. Op deze avond werd een gedicht voorgedragen waarin de problematische asielprocedure aan de hand van verschillende gebeurtenissen werd belicht.⁶⁶ Het gedicht gaat onder meer over de kerkbezettingen, de ruzies bij de hulpverlening en de telefonische onbereikbaarheid van Justitie. Justitie en de hulpverlening deelden, zo staat in het gedicht, één nachtmerrie: de uitgebreide families van de Turkse Christenen. Zij hadden volgens het Comité 41+, echtgenotes, kinderen, zussen, ooms, zwagers, neven, schoonzussen en grootouders. Het gedicht bespreekt ook de lethargie en het gebrek aan actiebereidheid van de Turkse Christenen. Volgens het Comité 41+ keken de Turkse Christenen toe hoe de actiegroepen informatieboekjes maakten, vergaderden en praten met de media en politici.

In de archieven van Justitie bevinden zich in totaal 557 brieven en petitie van 474 voorpleiters en 83 tegenpleiters van Turkse Christenen. Tabel 8 geeft aan wie de briefschrijvers waren. De tabel illustreert dat steeds meer personen een mening hadden over asielzoekers. De particuliere hulpverlening, de Raad van Kerken, kerken, medici, vrijwilligers, scholen en particulieren, overspoelden Justitie met honderden brieven en telefoontjes. Daarin werd gevraagd om een coulante houding ten aanzien van de Turkse Christenen.

Uit tabel 8 blijkt dat maar weinig brieven werden geschreven door Turkse Christenen. Zichtbaar is dat 43 vrijwilligers brieven stuurden naar Justitie. Zij hielpen mee bij de opvang van de Turkse Christenen en raakten tijdens de lange procedures bij hun welzijn betrokken. Vrijwilligers schreven dat zij het beste wisten wat er speelden bij de Turkse Christenen. Enkele Hengelose vrijwilligers lieten weten dat zij de meest betrouwbare informatie over de Turkse Christenen hadden omdat zij een vertrouwensband met hen hadden opgebouwd.⁶⁷ Tijdens de bezetting van de Sint-Janskerk in Den Bosch legde een vrijwilliger uit dat zij langzaam het vertrouwen van de Turkse Christenen won door samen te bidden en te zingen.⁶⁸ Vooral in kerken hadden voorpleiters bijzondere, vaak emotionele ontmoetingen met Turkse Christenen.

In Enschede sprak een vrijwilligster na een kerkdienst een jongen die huilend vertelde over zijn familie.⁶⁹ In een brief liet een zuster weten dat zij een Turks Christelijk gezin kende, waarvan de kinderen, die al goed Nederlands spraken, graag naar een christelijke school gingen.⁷⁰ Een andere gelegenheid tot contact was de Nederlandse les. Een Amsterdamse docente ontdekte tijdens haar gesprekken met haar Turks Christelijke leerlingen hoezeer zij hulp nodig hadden.⁷¹

TABEL 8 WIE SCHREVEN DE 557 BRIEVEN EN PETITIES?

Nederlandse mannen	112
Nederlandse vrouwen	104
Kinderen	2
Families	11
Onbekend (inclusief anoniem)	33
Turkse Christenen en Turkse Moslims	7
Kerken	121
Medici (artsen en huisartsen)	31
Politieke Partij	21
Scholen	27
De UNHCR	5
Wergroepen Turkse Christenen	8
Nederlandse vrijwilligers (ook vrijwillige docenten)	43
Personen in het buitenland	19
Overige groepen	13
Totaal	557

Ook politieke partijen en Kamerleden mengden zich in de asielprocedure van Turkse Christenen. Niet alleen door het stellen van Kamervragen, maar ook via de media, wilden politici het asielbeleid beïnvloeden. De politieke kleur van de regering had volgens Ten Doesschate niet veel invloed.⁷² Volgens hem bekommerden de staatssecretarissen van Justitie van D66 zich meer dan die van het CDA om de rechtspositie van asielzoekers. Toen de aantallen echter toenamen, stond ook bij D66 de beheersbaarheid van het aantal asielzoekers centraal.

Bij de moeizame procedure van de Turkse Christenen speelde de Raad van Kerken een belangrijke rol. Zoals hiervoor al gezegd, moest de raad helpen bij het vinden van geschikte landen voor emigratie, maar via een medisch advies probeerde de raad voor de mensen die moesten emigreren, een verblijf in Nederland af te dwingen. Volgens Ten Doesschate sprongen de kerken in het gat dat de traditionele hulpverlening achterliet.⁷³ In het archief van Justitie trof ik maar liefst 121 brieven en petitie's aan, gestuurd uit naam van kerken. Onafhankelijke deskundigen, zoals de twee hoogleraren van de Erasmus Universiteit, hadden invloed op het asielbeleid. Ook (huis)artsen stuurden brieven naar Justitie. Artsen van het Centraal Medisch Team voor Vluchtelingen analyseerden de medische gesteldheid van de Turkse Christenen. Zij concludeerden dat de christenen zo snel mogelijk duidelijkheid moesten krijgen.⁷⁴ De lange asielprocedure zorgde namelijk bij alle Turkse Christenen voor grote psychische

nood en psychosomatische klachten. Tabel 8 laat verder zien dat ook veel particulieren brieven stuurden naar Justitie. De brieven schrijvers kregen allemaal een standaardantwoord, waarin Justitie hen bedankte en beloofde de aangedragen informatie mee te nemen bij de beslissing.⁷⁵

De 557 brieven zijn vooral geschreven in 1979 en 1981 toen de Turkse Christenen dreigden te worden uitgezet. Van sommige brieven trof ik tientallen identieke exemplaren aan. Deze kopiebrieven heb ik maar een keer meegeteld. Deze brieven waren het resultaat van brieven schrijfcampagnes vanuit kerken en andere steuninstellingen, waarbij een voorbeeldbrief eindeloos werd overgeschreven.⁷⁶ Door ambtenaren met brieven te overstelpen, werd geprobeerd een zaak dwingend onder de aandacht te brengen.⁷⁷ Overigens stuurden niet alleen Nederlanders brieven, ook 19 Duitsers stuurden Justitie een brief.

Opvallend is dat de 83 brieven van tegenpleiters vaak anoniem waren en zonder verzendadres. De tegenpleiters die wel hun adres erop schreven, woonden vooral in Den Haag, Rotterdam en Twente. Tegenpleiters vonden het asielbeleid te slap. Ze vermoedden dat de toelating van de Turkse Christenen in Nederland gepaard ging met grote kosten. Een anonieme brieven schrijver wilde dat Haars haar beleid volhield en niet zwichtte voor de druk van actiegroepen en dominees.⁷⁸ Zowel voor- als tegenpleiters beweerden dat zij door het merendeel van de Nederlandse bevolking werden gesteund. Een Rotterdamse vrouw legde uit dat wanneer Justitie een Turkse Christen uitzette, een minderheid tekeer ging. Als hij mocht blijven, was de meerderheid ontevreden.⁷⁹ Tegenpleiters lieten weten dat ze Haars bewonderden om haar vermogen niet toe te geven aan de druk van actiegroepen en kerkbezitters.⁸⁰ Een man uit Capelle schreef dat alle familieleden, vrienden en personen uit zijn uitgebreide kennisgeving het beleid van Haars ondersteunden.⁸¹

TABEL 9 WAAR VANDAAN KWAMEN DE 557 BRIEVEN?

Twente	88
Utrecht + Wageningen	63
Amsterdam	60
Brabant	56
Rotterdam	46
Groningen (en omgeving)	45
Noord-Holland	34
Overijssel (zonder Twente)	24
Den Haag	18
Overig	73
Onbekend	50
Totaal	557

Tabel 9 laat zien dat de meeste brieven zijn gestuurd door personen die woonden in Twente, Utrecht (hier zat een opvallend actieve actiegroep) en Amsterdam. Dat veel brieven werden gestuurd vanuit Twente en Amsterdam was niet toevallig. Hier woonden de meeste Turkse Christenen. Een mooi voorbeeld van hoe contact met Turkse

Christenen de kijk op hen veranderde, waren de brieven van het Anthoniusstraat Comité. In 1979 legde dit comité uit dat de overbevolkte pensions in de Anthoniusstraat overlast opleverden en dat er hoogoplopende spanningen in de straat waren tussen moslims, Hengeloërs en Turkse Christenen. Dit Comité pleitte voor een spreidingsbeleid van de Turkse Christenen.⁸² Vier jaar later vroegen eenentwintig bewoners uit diezelfde straat in een petitie om toelating van 'hun Turks Christelijke burens'.⁸³ Zij legden uit dat zij door ontmoetingen aan elkaar gewend waren geraakt. Het was ongewenst hun burens na vijf jaar wachten uit hun vertrouwde leefomgeving te halen.

De massale publieke steun voor de Turkse Christenen droeg ertoe bij dat Justitie hun asiolverzoeken in 1979 heroverwoog en uiteindelijk in 1981 en 1983 velen van hen toeliet. Via kranteninterviews met kerkbezitters werd getracht sympathie voor de Turkse Christenen te creëren bij het Nederlandse publiek.⁸⁴ Krantenfoto's gaven de Turkse Christenen een gezicht, en het gebruik van hun namen en die van hun kinderen maakten hen medeburgers. Ook de Turkse Christenen zelf zochten in 1979 en 1981 – toen hun uitzetting dreigde – actief naar steun van Nederlandse christenen.⁸⁵ Zij vertelden de Nederlandse kerken dat niet vergeten mocht worden dat zij medeverantwoordelijk waren voor wat er in Nederland gebeurde. Daarom mochten ze niet zwijgen wanneer uitzetting van medechristenen dreigde.⁸⁶

Het asielbeleid voor Ethiopische asielzoekers

Opvallend is dat in asielprocedure van de Ethiopische asielzoekers weinig aandacht was voor de gebeurtenissen in Ethiopië. Beslissers letten vooral op hun reisroute.⁸⁷ *Verwijderbaarheid* was, net zoals bij de asielzoekers die uit Oost-Europa naar Nederland kwamen, het doorslaggevende criterium. De cruciale horde die Ethiopiërs moesten nemen, was bewijzen dat zij niet eerder in Soedan of in Italië hadden verbleven. Justitie betoogde dat Soedan niet alleen één van de medeondertekenaars van het Verdrag was, maar dat opvang in de regio van de vluchtelingen ook het beste was met het oog op integratie.⁸⁸ De reden dat er maar weinig werd gevraagd naar de gebeurtenissen in Ethiopië was dat repatriëring naar Ethiopië in principe niet plaatsvond.⁸⁹ Ethiopiërs kregen toelating als vluchteling wanneer zij politieke activiteiten hadden ontplooid in hun land en lid waren geweest van een politieke partij.⁹⁰ Een B-status werd verleend, wanneer Justitie vluchtelingenschap vermoedde, maar vaststelling van de identiteit niet mogelijk was. Justitie kon daarom niet onderzoeken of de Ethiopiër eerder in een veilig land van ontvangst had verbleven.⁹¹ Omdat Ethiopiërs zelden documenten overlegden, kregen zij meestal de B-status. Justitie verleende Ethiopiërs ook de B-status wanneer er sprake was van klemmende redenen van humanitaire aard, bijvoorbeeld wanneer het ging om een zwangere vrouw of een vrouw met kinderen, of wanneer littekens wezen op mishandeling.

Ethiopische asielzoekers kregen minder steun van voorpleiters dan de Turkse Christenen. Hulp van het publiek was echter minder nodig, omdat voor hen zelden uitzetting dreigde. Bij de Ethiopische asielzoekers valt vooral op dat zij zich verenigden in zelforganisaties van asielzoekers. Een voorbeeld was de organisatie van Oromo-studenten (een grote etnische groep uit oostelijke Ethiopië), die de onmenselijke daden van de Ethiopische junta beschreven.⁹²

5.4 WIE VROEGEN OM ASIEL EN WAAROM?

De komst van uitgenodigde vluchtelingen

De grootste groep uitgenodigde vluchtelingen in deze periode, bijna 5.700 mensen, was afkomstig uit Vietnam.⁹³ Naast de duizenden Vietnamezen kwamen ook nog honderd Polen en tientallen Irakese Koerden op uitnodiging naar Nederland. De Nederlandse overheid zorgde, in samenwerking met het particuliere initiatief, voor hun huisvesting en begeleiding. Na het einde van de Vietnamoorlog toen in april 1975 de VS zich terugtrokken, bezetten Noord-Vietnamezen Saigon en grote delen van het zuiden. Duizenden Zuid-Vietnamezen ontvluchtten in gammele bootjes hun land. Onderweg vielen velen van hen ten prooi aan Thaise zeepiraten of ze stierven van de honger. Degenen die de overtocht overleefden, kwamen terecht in weinig gastvrije Zuid-Oost Aziatische landen. Na herhaalde verzoeken van de UNHCR en druk uit de Tweede Kamer, het publiek en de ambassade besloot de Ministerraad in juni 1979 duizend Vietnamezen uit te nodigen voor hervestiging uit Maleise vluchtelingenkampen.⁹⁴ Uit een verslag van de UNHCR bleek dat het moeilijk was om tot een aanvaardbare selectie te komen, want de kampen werden vooral bevolkt door 'sociaal onaanvaardbaren'.

De ontvangst in Nederland van de Vietnamezen was overwegend positief. Nederlanders trokken zich hun lot aan. Ze hadden op tv gezien hoe Vietnamezen zich wanhopig vastklampten aan de laatste Amerikaanse helikopter die uit Zuid-Vietnam vertrok. Een drama voor de Vietnamese kust zorgde ervoor dat het lot van de Vietnamese vluchtelingen opnieuw onder de aandacht kwam van veel Nederlanders.⁹⁵ In de vroege ochtend van 23 juni 1979 werd een bootje met meer dan driehonderd Vietnamezen aan boord vastgemaakt aan de ankerkabels van het Nederlandse schip de *Neddrill 2*, dat voor de Vietnamese kust naar olie boorde. Aan boord leidde hun komst tot heftige discussies, totdat het bootje plotseling begon te zinken. De bemanning van de *Neddrill 2* kwam de vluchtelingen met alle mogelijke middelen te hulp, maar zij kon niet verhinderen dat tachtig mensen verdronken. De Vietnamese overheid eiste dat de geredde Vietnamezen aan land werden gebracht. Om haar verzoek kracht bij te zetten, stuurde ze een kanonneerboot. De kapitein van de *Neddrill 2* weigerde echter hen over te dragen en schafte een boot aan om hen naar veilige internationale wateren te brengen. De Vietnamese overheid stemde hiermee in. Zodra de vluchtelingen echter aan boord van deze boot waren, dwong de Vietnamese marine hen met schoten voor de boeg om alsnog naar Vietnam te varen. Nadat de Nederlandse overheid haar ongenoegen hierover had geuit, begon een periode van onderhandelingen. Uiteindelijk reisden deze Vietnamezen in september per vliegtuig naar Schiphol. Het hele drama werd door de Nederlandse pers nauwlettend gevolgd, wat leidde tot veel steun voor de Vietnamezen.⁹⁶ De komst van de Vietnamezen was belangrijk omdat hun toelating het gastvrije imago van Nederland weer wat opkrikte, en een referentiekader vormde voor anderen die om asiel vroegen of voor asielzoekers pleitten. Hun komst toonde het Nederlandse publiek dat niet langer alleen mannen hun land moesten ontvluchten, maar dat ook vrouwen en kinderen slachtoffers van vervolging waren en vluchteling konden zijn.

In 1977 stelde de Ministerraad een jaarlijks quotum van 750 vluchtelingen vast.⁹⁷ Daarbij werd uitgegaan van 200 asielzoekers (die de status van vluchteling kregen) en

550 uitgenodigde vluchtelingen. Jaarlijks mochten dus 550 personen worden uitgenodigd door Nederland, zodat een bijdrage werd geleverd aan de oplossing van het wereldwijde vluchtelingenprobleem. Niet langer hoefde de Ministerraad apart toestemming te verlenen, wanneer de UNHCR vroeg een groep vluchtelingen te hervestigen. Opvang in de regio bleef echter de belangrijkste pijler van het vluchtelingen beleid, want daar waren de beste mogelijkheden voor integratie, zo was de mening van BuZa en Justitie. Uit een nota uit 1983 waarin het quotumbeleid werd geëvalueerd, blijkt dat veel meer dan 200 asielzoekers jaarlijks de status van vluchteling kregen.⁹⁸ Omdat het quotum van 750 zo snel al was bereikt door alleen al het aantal asielzoekers, konden nauwelijks vluchtelingen worden uitgenodigd. Het voorstel, dat de Ministerraad in 1984 accordeerde, was om het quotum te verlagen naar 250. Asielzoekers vielen niet langer meer onder dit quotum, omdat hun aantallen niet waren te voorspellen. Voortaan nodigde Nederland jaarlijks 200 vluchtelingen uit kampen uit die tot een groep, een contingent, behoorden, 40 gehandicapten vluchtelingen en 10 personen die zich in een noodsituatie bevonden. De Vietnamezen die werden uitgenodigd voor hervestiging, vielen niet onder het quotum. Hun toelating werd afzonderlijk goedgekeurd door de Ministerraad.

De komst van asielzoekers

In de periode 1977-1984 nam het aantal asielverzoeken jaarlijks toe, vooral door de komst van de Turkse Christenen. Tabel 10 laat deze jaarlijkse toename zien en geeft een overzicht van het aantal beslissingen dat Justitie jaarlijks nam. Sommige zaken komen dus meermaals voor, omdat ze in het ene jaar werden afgewezen en in het volgende jaar werden ingewilligd. In deze periode vervijfvoudigde het aantal asielzoekers dat naar Nederland kwam. Tussen 1977 en 1983 vroegen 3.200 Turkse Christenen om asiel. Dit is 56 procent van alle asielzoekers in Nederland in deze periode. Ongeveer 100 van hen verlieten Nederland vrijwillig en 100 tot 150 mensen werden uitgezet naar Turkije.⁹⁹ De overige Turkse Christenen kregen, zij het vaak na een lange procedure, asiel op humanitaire gronden. Naast Turkse Christenen, dienden vooral Oost-Europeanen en Ethiopiërs een asielverzoek in. Tabel 10 laat zien dat het aantal B-statussen vooral in de jaren 1982 en 1983 hoog was. Dit waren de jaren waarin de Turkse Christenen (de leden van de restgroep) alsnog werden toegelaten. Opvallend is dat het aantal vluchtelingenstatussen nauwelijks fluctueerde, maar dat via het gebruik van de B-status Justitie strenger of minder streng kon zijn. De B-status verschaft de ambtenaren dus speelruimte wanneer de druk werd opgevoerd om asielzoekers alsnog toe te laten.

Uit de 81 persoonsdossiers van Turkse Christenen die ik heb bekeken, blijkt dat slechts 5 van hen Nederland vrijwillig of gedwongen verlieten (zie tabel 11). Dit is 6 procent, wat ongeveer overeenkomt met het percentage van het totaal aantal Turkse Christenen dat niet in Nederland bleef (250 van de 3.200). Turkse Christenen kregen, zoals tabel 11 opnieuw bevestigt, geen vluchtelingenstatus, maar toelating op grond van arbeid of op humanitaire gronden. Van de 81 persoonsdossiers zijn er 28 van alleenstaande mannen, 15 van mannen van wie de vrouw hen nareidsen, 25 van gezinnen, 6 van alleenstaande vrouwen en 7 van vrouwen met kinderen.

TABEL 10 UITKOMSTEN VAN ASIELVERZOEKEN IN DE PERIODE 1977-1984

Jaar	Aantal beslissingen	A-status	B-status	C-status	Afgewezen (%)
1977	365	20	187	NVT	158 (43%)
1978	342	57	123	NVT	162 (47%)
1979	863	95	358	NVT	410 (48%)
1980	1.006	70	209	42	685 (68%)
1981	1.471	44	285	65	1.077 (73%)
1982	1.640	77	861	96	606 (37%)
1983	2.133	169	972	129	872 (41%)
1984	1.756	114	551	85	1.015 (58%)
Totaal	9.576	646	3.546	417	4.985 (52%)

Bronnen: Ten Doesschate, *Asielbeleid en belangen*, 207; <http://statline.cbs.nl>; Fernhout, *Erkenning en toelating als vluchteling*, 8.

TABEL 11 UITKOMSTEN VAN DE ASIELPROCEDURE VAN 81 TURKSE CHRISTENEN

Resultaat procedure	Aantal
A-status	0
B-status (ook wel asielgerechtigde status)	25
vtv op humanitaire gronden	14
vtv na collectieve toelating	18
vtv op medische gronden	6
Normale werkvergunning	12
Verblijf bij partner	1
Uitgezet	2
Vrijwillig vertrokken	3
Totaal	81

In vergelijking met het aantal Turkse Christenen dat om asiel vroeg, was het aantal asielzoekers uit andere landen gering. De tweede groep wat betreft omvang waren Ethiopiërs. Tussen 1976 en juli 1984 vroegen in totaal 942 Ethiopiërs om asiel.¹⁰⁰ In 1980 was het aantal asielzoekers uit dit land het hoogste: 209. Van de bijna duizend Ethiopiërs verlieten slechts 39 Nederland. De 47 dossiers die zijn bekeken, behandelden 23 zaken van alleenstaande mannen, 8 van alleenstaande vrouwen, 3 van families en 1 van een vrouw en een kind. Tabel 12 geeft inzicht in hun asielprocedure. In eerste aanleg kregen 22 van de 47 Ethiopiërs een afwijzende beschikking. De afdeling Rechtspraak van de Raad van State bevestigde uiteindelijk de afwijzende beschikking van slechts 3 Ethiopische mannen. Twee van hen kregen alsnog de B-status op grond van nieuwe feiten en omstandigheden. De derde ontving een verblijfsvergunning voor studiedoeleinden. Van de 47 asielverzoeken mondde slechts 1 zaak uit in een vertrek. Dit betrof een Ethiopische vrouw (in het bezit van de B-status) die vrijwillig Nederland verliet.

TABEL 12 UITKOMSTEN VAN DE ASIELPROCEDURE VAN 47 ETHIOPISCHE ASIELZOEKERS

Resultaat procedure	Aantal
In eerste aanleg	
A-status	0
B-status	25
Afwijzende beschikkingen	22
Na herziening	
A-status	3
B-status	29
Afwijzende beschikkingen	15
Na bezoek aan de acv	
A-status	5
B-status	32
Afwijzende beschikkingen	10
Status na Raad van State	
A-status	7
B-status	37
Afwijzende beschikkingen	3

De derde groep asielzoekers die wat betreft omvang belangrijk was, waren Polen. Polen werden niet alleen uitgenodigd, zij vroegen ook zelf om asiel. Toen de Poolse overheid onder druk van de su in december 1981 de staat van beleg afkondigde, waren er in Nederland Poolse toeristen en handelaren en Polen op familiebezoek, die asiel konden vragen. De Ministerraad besloot in februari 1982 geen Polen uit te zetten.¹⁰¹ Justitie vermoedde dat in totaal vier á vijf duizend Polen in Nederland verbleven. Tot april 1982 verzochten echter slechts 125 Polen om asiel.¹⁰² Justitie verlengde hun visa, maar wachtte met het nemen van beslissingen op wat er verder in Polen ging gebeuren. Na zes maanden was het wettelijk niet langer toegestaan te wachten. De staatssecretaris besloot alle Polen die in Nederland waren tijdens de stakingen en die om asiel verzochten, de B-status te verlenen. Er was volgens Justitie nog een 'veelvoud' aan Polen die niet om asiel vroegen, maar die de gebeurtenissen in Polen afwachten. Veel Polen zouden geen vluchtelingen zijn, omdat zij geen gegronde vrees voor vervolging hadden, maar hun land hadden verlaten om economische redenen.¹⁰³ In totaal kregen 180 Polen asiel en werden er 70 gehervestigd vanuit Oostenrijk. De aantallen waren beduidend lager dan waarvoor werd gevreesd.

Ook uit andere Oost-Europese landen kwamen geringe aantallen asielzoekers. Zij vreesden nog altijd voor bestraffing in hun herkomstlanden vanwege Republiekvlucht. Zij hadden hun land zonder toestemming verlaten of vreesden voor strafvervolging wegens te laat terugkeren uit het Westen.

Vluchtmotieven van Turkse Christenen

In de discussies over toelating van Turkse Christenen stonden drie thema's centraal: waren de Turkse Christenen collectief vervolgd of was er sprake van individuele ver-

FIGUUR 1 DE REGIO TUR ABDIN

volging, bestond er een binnenlands vluchtalternatief in de grote Turkse steden en kon vervolging door mensen die geen deel uitmaakten van de Turkse overheid voor vluchtelingenschap zorgen. De Turkse Christenen spraken een eigen taal, met daarbinnen wel grote regionale verschillen, en ze gebruikten een eigen alfabet. Turkse Christenen kwamen voornamelijk uit de regio Tur Abdin in Zuid-Oost Turkije (zie figuur 1). Het waren merendeels boeren en enkele ambachtslieden. Ze hadden vee, land en wijngaarden. Turkse Christenen begonnen hun betogen veelal door te wijzen op de lange geschiedenis van vervolging in Turkije. De Turkse Christenen legden uit dat zij problemen hadden met hun Koerdische burens en met de Turkse overheid, die hen niet kon en wilde beschermen.

Het conflict tussen christenen en moslims in Turkije zat diep. Zo zouden de Turkse kinderen op school hebben geleerd dat de christenen schuld hadden aan de ondergang van het ooit machtige Turkse rijk.¹⁰⁴ Hierbij kwam een toename van Turks nationalisme, dat in de jaren zestig geregeld uitmondde in geweld tegen minderheden. Midden jaren zestig verslechterde de positie van de christenen door oplopende spanningen in Cyprus en religieus geweld in Libanon. Een ander probleem voor de Turkse Christenen was de Koerdische opstand. Christenen zaten gevangen tussen de Turkse overheid en Koerdische vrijheidsstrijders. Nadat in de jaren zestig veel Turks Christelijke mannen naar West-Europa waren vertrokken om daar als gastarbeiders te werken, verzwakte de positie van de achterblijvers. *Trouw* schreef dat het Westen verantwoordelijk was voor de vernietiging van christelijke dorpsgemeenschappen door de werving van gastarbeiders.¹⁰⁵ Deze krant vond dat West-Europa moreel verplicht was de achterblijvers op te nemen of de mannen terug te sturen.

In 1976 schreef de *svn* dat de oeroude christelijke gemeenschap in Tur Abdin desintegreerde nadat moslims, vooral Koerden, hun bestaansmiddelen hadden geroofd.¹⁰⁶ Traditioneel waren de christenen redelijk welarend, maar zij verloren door diefstal, geweld en plunderingen door Koerdische bendes hun bronnen van inkomsten.¹⁰⁷ Hebzucht en jaloezie op de welvaart van de christenen waren de drijfveren

van deze Koerden. De Turkse overheid weigerde de christenen te beschermen, terwijl lokale overheden 'een slaatje trachtten te slaan' uit hun zwakke positie. Het beeld was duidelijk: beschaafde en hardwerkende christenen werden vervolgd door ordeloze bendes. BuZa erkende de problemen in deze regio, maar wees erop dat niet alleen Turkse Christenen, maar ook de leden van andere religieuze of etnische minderheden in dit deel van Turkije, leden onder het Koerdische geweld.¹⁰⁸ Het argument *vrees voor vervolging* werd dus onvoldoende overtuigend gevonden.

In de rapporten van nader gehoor van de Turkse Christenen zijn enkele terugkerende elementen zichtbaar. Allereerst noemden zij dat er in Oost-Turkije een traditie van vervolging van christenen bestond. Daarnaast wezen ze erop dat moslims, vooral Koerden, hun dochters wilden kidnappen en tot een huwelijk dwingen. Hun kinderen werden getreiterd en bekogeld met stenen door buurt- of klasgenoten. Nadat Koerden hun vee hadden gestolen en hun wijngaarden verbrand, verloren zij hun inkomsten. Het eerste incident, zoals diefstal van vee, gaven zij nog aan bij de lokale politie. Door aangifte te doen verergerde echter de situatie. Niet alleen loste de politie zaken nooit op, maar de aangifte leidde bovendien tot represailles. Er volgde een nieuwe aanval, ditmaal direct gericht tegen het leven van de aangever. De Turkse Christen besloot vervolgens zijn dorp, vaak na overleg met een lokale geestelijke, te verlaten en vluchtte naar Istanboel. Daar vond een nieuw incident plaats en niet veel later volgde vertrek naar West-Europa. De Turkse Christenen volgden in hun relaas vrij precies de voorwaarden die belangrijk waren voor het krijgen van de B-status: ze hadden eerst (tevergeefs) bescherming van de lokale overheid gezocht, daarna had er een aanslag op hun leven plaatsgevonden en vervolgens hadden ze geprobeerd een binnenlands vestigingsalternatief te vinden. Pas daarna zochten ze naar bescherming buiten hun eigen land.

Vluchtmotieven van Ethiopische asielzoekers

In de persoonsdossiers van Ethiopiërs zijn op basis van hun vluchtmotieven drie groepen asielzoekers te onderscheiden. Allereerst betreft het Ethiopiërs die vertelden dat ze wegens politieke activiteiten door de Ethiopische autoriteiten werden vervolgd. BuZa bevestigde in een ambtsbericht dat er in Addis Abeba veel politieke gevangenen waren die vastzaten zonder proces.¹⁰⁹ De tweede groep Ethiopische asielzoekers waren studenten die hadden gestudeerd in de su. Daar hadden zij activiteiten ontplooid tegen de Ethiopische regering, waardoor in hun optiek, terugkeer onmogelijk was. Via verklikkers of mededelingen van de Russen raakten de Ethiopische autoriteiten van hun activiteiten in de su op de hoogte. Zij legden uit dat vanwege het in diskrediet brengen van hun land, hen bij terugkeer de doodstraf wachtte. Nadat hun Russische visum was verlopen, hadden zij zich op Westerse ambassades gemeld. In 1978 kreeg Nederland voor het eerst te maken met een Ethiopiër die in Rusland had gestudeerd.¹¹⁰

De derde en grootste groep bestond uit Eritreërs. Het asielbeleid voor Eritrese asielzoekers uit Ethiopië week af van het gangbare asielbeleid. De Raad van State overwoog in april 1979 dat alleen al het behoren tot de Eritrese bevolkingsgroep gelijk stond aan het hebben van *vrees voor vervolging*.¹¹¹ In de praktijk kregen veel Eritreërs geen vluchtelingenstatus, maar de B-status of een gewone verblijfsvergunning. Justi-

FIGUUR 2 DE HOORN VAN AFRIKA

tie eiste namelijk dat Eritreërs bewezen dat zij niet alleen slachtoffers waren van een willekeurige repressieve behandeling, maar ook individueel waren vervolgd. Bovendien moesten zij, zoals eerder vermeld, hun identiteit bewijzen.

In 1950 werd, na besluit van de VN, Eritrea een federale staat binnen het keizerrijk Ethiopië. Dit was een grote tegenslag voor de Eritrese bevolking. In 1961 werd het ELF (Eritrean Liberation Front) opgericht, dat een guerrilla tegen keizer Haile Selasie begon. In 1962 raakte Eritrea haar federale status kwijt en voegde Haile Selasie Eritrea als twaalfde provincie toe aan Ethiopië. Een bloedige burgeroorlog begon, die leidde tot de vlucht van 500.000 Eritreërs naar Soedan. In 1974 werd Haile Selasie door een groep militairen onder leiding van Mengistu afgezet. Dat leidde echter niet tot afname van repressie. Het nieuwe regime onderdrukte de Eritrese cultuur en kondigde een uitgaansverbod af. De oppositie in Eritrea was verdeeld. Het ELF en het EPLF (Eritrean People's Liberation Front) waren, volgens BuZa, verwickeld in een continue strijd, slechts onderbroken door aanvallen van de Ethiopische overheid.¹¹²

Bij nader gehoren van Eritreërs werd een vast stramien gevolgd. De Eritreërs legden uit dat zij aanvankelijk werkten voor de Ethiopische overheid in Addis Abeba of Asmara. Nadat hun activiteiten voor het ELF of EPLF waren ontdekt, volgde arrestatie en na een periode van detentie vrijlating, vaak door omkoping. Hierna verstopten zij zich in de omgeving van Asmara, waar zij doorgingen met het geven van hulp aan de afscheidingsbeweging. Veel Eritreërs hadden naar eigen zeggen ook problemen met een andere afscheidingsbeweging. Zij waren dus niet alleen vervolgd door de Ethiopische autoriteiten, maar ook door het ELF of EPLF. Daardoor was onderduiken in Eritrea onmogelijk. H. bijvoorbeeld, een oud-ambtenaar, was actief lid van het ELF. Hij legde uit dat hij lange tijd was gedetineerd door de Ethiopische overheid. Na zijn vrijlating had hij in de bush werkzaamheden voor het ELF verricht. Tijdens een missie was hij opgepakt door het EPLF, die hem gevangen had gezet en mishandeld.¹¹³ H. was voor Justitie geen vluchteling, omdat hij toen hij zijn land verliet geen gegronde vrees voor vervolging had door een overheid.

Demonstratie van Eritrese asielzoekers en vluchtelingen bij het wvc-gebouw in 1981. Het valt op dat al in 1981 benadrukt werd dat zij Eritreërs waren en dus geen Ethiopiërs. Bron: Collectie IISG Amsterdam, BG B21/29 (onbekende datum 1981) (Pellander).

5.5 ARGUMENTEN VAN BESLISSERS, VOORPLEITERS EN TEGENPLEITERS

In tabel 13 zijn de argumenten weergegeven die de voor- en tegenpleiters van Turkse Christenen gebruikten in hun brieven en petities. Het meest voorkomende argument is dat Turkse Christenen in Turkije wel gegronde *vrees voor vervolging* hadden. De argumenten die hier gebruikt zijn, verschillen duidelijk met die van de briefschrijvers in de zaak Waver (zie hoofdstuk 4, tabel 7). Voorpleiters wezen zelden op de invloed van de diplomatieke relaties met Turkije. De voorpleiters van de Turkse Christenen benadrukten niet het heldhaftige van de Turkse Christenen, zoals gebeurde in de zaak Waver, maar ze gebruikten juist hun kwetsbaarheid als argument voor toelating. Het argument van de *medemenselijkheid* werd deze periode belangrijker. Daarnaast valt op dat voorpleiters en tegenpleiters veelvuldig kritiek hadden op het asielbeleid: te streng of juist te slap.

Bij de Turkse Christenen bleek een aantal strategieën van voorpleiters succesvol en

TABEL 13 ARGUMENTEN IN 557 BRIEVEN OVER TURKSE CHRISTENEN

Frames	Problemdiagnose	Morele evaluatie	Aantal
1. Vervolging	Was er sprake van vervolging in het herkomstland?	Wel vervolgd	283
		Niet vervolgd	27
2. Geloofwaardigheid	De geloofwaardigheid van de asielzoeker	Wel geloofwaardig	51
		Niet geloofwaardig	36
3. Aantallen	Omvang Nederlandse bevolking	Wel vol	43
		Niet vol	44
	Komst andere, asielzoekers, vreemdelingen of vluchtelingen		94
	Het gevaar van het precedent		39
4. Kritiek op de Nederlandse asielprocedure	Willekeur en gelijkheidsbeginsel		92
	Binnenlands vestigingsalternatief	Wel aanwezig	43
		Niet aanwezig	7
	Reisroute en het land-van-ontvangstprincipe	Wel van toepassing	Niet gebruikt
		Niet van toepassing	Niet gebruikt
	Kritiek op het Nederlandse asielbeleid en op functioneren van ambtenaren, politici of een politieke partij	Te streng	297
		Te slap	46
Vergelijking met asielbeleid andere landen	Strenger	12	
	Slapper	26	
5. Medemenselijkheid		Turkse Christenen integreren goed	78
		Geen aanpassing	10
	Traumatische ervaringen in land van oorsprong, in Nederland en medische situatie	Medische situatie verzet zich tegen uitzetten	167
		Medische situatie verzet zich niet tegen uitzetten	Niet gebruikt
	Solidariteit met hen die het minder hebben		98
	Verwijzing naar eerdere ervaringen na komst van asielzoekers	Ervaringen tijdens Holocaust	49
		Slechte ervaringen bij het opnemen van asielzoekers	5
Christelijke normen en waarden en de traditie van gastvrijheid		68	
6. De persoon	Sekse, leeftijd, klasse, burgerlijke staat, familiebanden		9
	Nationaliteit	Slechte mensenrechtensituatie	61
		Goed land	Niet gebruikt
	Familie in Nederland		74
	Karakter en gedrag	Aardig, intelligent, kwetsbaarheid	42
		Lui, crimineel	7
	Culturele, etnische, religieuze achtergrond	Verrijking	79
Ze zijn anders		33	
7. Kosten en baten	Angst voor publieke onrust	Vrees voor acties	17
	De situatie op de arbeidsmarkt	Wel ruimte	27
		Geen ruimte, krapte	31
	Woningnood		Niet gebruikt
	Kosten		89
Diplomatieke belangen		18	

een aantal niet. Beslissers gebruikten dezelfde argumenten om asielzoekers af te wijzen. Zij wezen erop dat asielzoekers geen *vrees voor vervolging hadden*, niet geloofwaardig waren, met erg veel waren, en op weg naar Nederland elders bescherming hadden kunnen vinden. Deze argumenten van beslissers zorgden er niet voor dat alle uitgeprocedeerde asielzoekers Nederland verlieten. Uitzetten bleek niet mogelijk. Wederom bleek hun geringe uitzetbaarheid de reden dat beslissers op zoek moesten gaan naar andere gronden waarop deze asielzoekers uiteindelijk toch konden worden toegelaten. De speelruimte om hen toe te laten werd gecreëerd door gebruik te maken van humanitaire argumenten: ze waren zielig, ziek, christelijk (net als wij), kwetsbaar en hadden daarom het recht op toelating, en ze moesten lang wachten op een beslissing, waardoor ze al geïntegreerd raakten.

Zwaarwegende argumenten

Medemenselijkheid

Duur van het verblijf, mate van integratie en aanpassing

Turkse Christenen

Voorpleiters vonden dat Turkse Christenen recht hadden op verblijf, omdat Justitie hen zo lang in onzekerheid liet. Doordat procedures tussen de drie en vijf jaar duurde, hadden zij zich goed aan Nederland aangepast. Daarbij kwam dat door het lange wachten zij hoop kregen op een goede afloop.¹¹⁴ In een petitie, ondertekend door 140 inwoners uit Enschede, stond dat de toelating van de ‘restgroep’ gerechtvaardigd was, omdat het ging om mensen die tussen de viereneenhalf en vijf jaar in Nederland woonden.¹¹⁵

Vooral scholen maakten gebruik van het *integratieargument*. Zij vonden het een verspilling van hun moeite wanneer leerlingen die zij jarenlang les hadden gegeven, Nederland moesten verlaten. Volgens een schoolbestuur was het onmenselijk dat traag handelen van de ambtenarij kinderen die al vier jaar Nederlands onderwijs volgden, dwong te vertrekken.¹¹⁶ 22 scholen benadrukten de geslaagde aanpassing van hun nieuwe Turks Christelijke leerlingen. Een school in Nunspeet was trots dat hun Turks Christelijke leerlingen zich binnen twee jaar volledig hadden aangepast, ondanks de spanningen thuis.¹¹⁷ Volgens een school in Hengelo was de terugkeer van twee van hun leerlingen uitgesloten, omdat zij na al die jaren gewend waren aan het Nederlands systeem.¹¹⁸ Een andere school wees erop dat, nadat enkele Turks Christelijke leerlingen waren aangehouden, er een onwerkbaar situatie was ontstaan.¹¹⁹ De schoolleiding schreef: ‘hun kindergezichtjes gaan denkrimpels vertonen, bewegingen verstarren, ze willen naar huis, maar eigenlijk niet, want op school ben je veilig.’ Scholen drongen aan op een bezoek van de staatssecretaris zodat zij kon zien hoe goed de Turks Christelijke leerlingen functioneerden.¹²⁰ Voorpleiters benadrukten dus de goede aanpassing van vooral de kinderen. Een pastoor uit Schijndel liet weten dat hun kinderen vriendjes hadden onder en contact met de Schijndelse jeugd. De ouders hadden contacten met andere kerkgangers.¹²¹ Een kerk schreef dat vijf Turks Christelijke families zich volledig aan het leven in Nunspeet hadden aangepast: zij bezochten trouw de kerk, werkten naar volle tevredenheid in plaatselijke fabrieken, deden

Kinderen speelden ook in het maatschappelijk protest een rol. Hier een foto van een demonstratie van kinderen van Turkse Christenen bij het ministerie van Justitie. Zij maakten onderdeel uit van een groep Turkse Christenen die onderdook in de kerkzaal van de VU in Amsterdam. Opvallend is dat een deel van de kinderen Arabisch gewaden draagt. Zij lijken gevangenen. Bron: Fotocollectie Nationaal Archief, ANEFO (2/7/1981) (Antonisse).

vrijwilligerswerk, leerden Nederlands en hun kinderen presteerden goed op school.¹²² Volgens deze kerk werd de goede integratie tenietgedaan door het lange wachten met als gevolg veelvuldige medische klachten. Het Comité 41+ wees erop dat door de lange duur van asielprocedures de kinderen ‘verwesterden’, waardoor ze bij terugkeer in Turkije problemen kregen.¹²³ De NFV vond dat Turkse Christenen door hun lange verblijf in Nederland ontworteld raakten. Daardoor konden ze niet meer wennen aan een leven in Turkije.¹²⁴

Het integratieargument is zichtbaar in de persoonsdossiers. Een Turks Christelijke familie zou Nederland niet kunnen verlaten, omdat er tussen de Enschedese gemeenschap – medeleerlingen, leerkrachten, vrienden en kennissen – en deze familie een hechte band was ontstaan.¹²⁵ Een andere familie kreeg na een lobby op grond van nieuwe feiten en omstandigheden een verblijfsvergunning.¹²⁶ Een Enschedese leraar schreef dat deze familie het niet verdiende om na al die jaren van moeizaam aanpassen te moeten vertrekken. De basisschool beschreef de kinderen als leergierig en wilde dat zij hun school in Nederland konden afmaken. Ook de schoolresultaten van hun oudere zus bleken goed. De geneeskundig inspecteur, tot slot, sprak over een ‘gespannen en nerveuze sfeer binnen het gezin als gevolg van het lange wachten en de uitzichtloze situatie’. Hun brieven sorteerden succes. Deze familie kreeg in 1982 de B-status.

Een voorbeeld hoe succesvolle integratie uiteindelijk leidde tot een status is de zaak van de Turkse Christen C. C. verloor in 1979 zijn kort geding, mede omdat als ‘de

situatie echt zo ernstig was als hij beweerde, hij zijn vrouw en kinderen toch niet achterliet'.¹²⁷ Hierna dook C. onder en sloot hij zich aan bij de kerkbezetting van de Sint-Janskathedraal. Bij de heroverwegingsexercitie in de zomer van 1979 werd zijn asiilverzoek opnieuw afgewezen. Niet veel later dook zijn vrouw op en ook zij diende een asiilverzoek in. In april 1981 ontving Justitie meer dan 2.000 handtekeningen van inwoners van Boxtel, die C. beschouwden 'als een goede vriend of sympathieke buurman'. Het *Brabants Dagblad* schreef dat na drie jaren van wachten, deze handtekeningenactie een wanhoopsdaad was. Zijn advocaat merkte in de krant op dat het bij de Raad van State mogelijk hielp wanneer de rechter zag hoe goed Boxtel deze familie had opgenomen. Zijn gastvrouw schreef dat C. al jaren in Boxtel woonde en dat hij geestelijk aan het wachten onderdoorging. Doordat C. beperkt ontwikkeld en ongeschoold was, was hij volgens zijn werkgever erg geschikt voor het werk in zijn fabriek. Het Kamerlid Castricum (PvdA) schreef dat hij hoorde dat het gezin C. zich goed aanpaste, maar al jarenlang 'tussen hoop en vrees zweefde'. In 1982 verwierp de Raad van State hun beroep, omdat vestiging in Turkse steden mogelijk was.¹²⁸ Uiteindelijk kreeg het stel in 1983 toch een verblijfsstatus. Onduidelijk was op basis van welke argumenten zij mochten blijven, maar waarschijnlijk was emigratie niet mogelijk en woonden zij al zolang in Nederland waardoor er geen alternatieven waren.

De zaak van de Turkse Christen Y. uit 1978 toont het belang aan van aanpassing aan Nederland en het hebben van voorpleiters. Y.'s zaak begon beroerd. Justitie vond zijn zaak zwak vooral omdat hij aanvankelijk alleen dienstweigering aandroeg. Y. ontving een afwijzende beschikking en aan zijn herzieningsverzoek werd schorsende werking onthouden.¹²⁹ Hij was jong en ongehuwd, waardoor hij volgens Justitie kon terugkeren naar zijn dorp. Niet veel later vertrok hij naar België. In 1980 kregen zijn vader, moeder, zus en halfbroer op medische gronden een verblijfsvergunning en keerde Y. terug naar Nederland.¹³⁰ Nadat de Raad van State het beroep van Y. had verworpen, werd in Zwolle een lobby opgezet om Y. te laten blijven. Wanneer Y. moest vertrekken, kwam het welzijn van het gezin in gevaar, aldus het gastgezin, zeker nadat Y.'s vader en broer waren opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis. De gastgezinsleden dreigden het bijltje erbij neer te leggen als Y. moest vertrekken. Zij gaven aan dat de Nederlandse staat dan grote kosten tegemoet kon zien. De huisarts bevestigde dat Y. zich als enige van het gezin had aangepast aan Nederland en dat hij voor het gezin zorgde. Het bedrijf waar Y. stage liep, liet weten dat gezien zijn inzet en ijver, hij gemakkelijk een betrekking kon vinden. Vanuit het Educatief Centrum merkte men op dat Y. altijd zijn huiswerk maakte en één van de vriendelijkste cursisten was, ondanks de moeilijke positie waarin hij verkeerde.

De burgemeester van Zwolle verzamelde alle brieven. Hij liet Justitie weten dat Y. goed ingeburgerd was in de Zwolse samenleving; iets dat hij van andere recent genaturaliseerde vreemdelingen niet kon zeggen.¹³¹ De burgemeester wist dat hij geen juridische rol had, maar het ging om het welzijn van één van zijn ingezetenen. Daarnaast was Y. 'psychisch en sociaal gezien de kurk [...] waar dit kwetsbare gezin op dreef'. Een medewerker van Justitie meende niet veel later dat, gezien de rol die Y. binnen deze familie vervulde, de B-status een terechte beloning was. Het pleit van de burgemeester had dus resultaat.

Ethiopiërs

Bij de Ethiopische asielzoekers was de lange asielprocedure eveneens een belangrijk thema. Amnesty kende gevallen waarin een Ethiopiër acht á tien maanden moest wachten voordat hij iets van Justitie hoorde.¹³² Vanwege de lange duur belde deze organisatie zelf maar met familieleden van twee Ethiopische broers. Ze hoorde dat terugkeer van de twee naar Ethiopië desastreuze gevolgen voor hen zou hebben. Het hoofd Vreemdelingenzaken begreep de verontwaardiging van Amnesty en gaf de twee broers een vtv op humanitaire gronden, gezien de duur van hun procedure en omdat Ethiopië een van de onveiligste landen was in Afrika.¹³³

Kamerlid van Weezel (CDA), die via een zendingshuis in contact kwam met enkele Eritreërs, raakte ontroerd door hun droeve relazen.¹³⁴ Volgens Van Weezel pasten zij zich goed aan, maar omdat de asielprocedure zo lang duurde, kregen zij problemen met hun gezondheid. De vvn Vlaardingen klaagde ook over de 'veel te lange asielprocedure' van Ethiopische asielzoekers. Het 'zwaard van uitzetting' hing veel te lang boven hun hoofd, aldus de vvn.¹³⁵ De Ethiopische L. bijvoorbeeld, woonde al meerdere jaren in Nederland. Zij had inmiddels veel contacten met Nederlanders opgebouwd.¹³⁶ Een kerkgenootschap voegde hieraan toe dat de lange procedure verwachtingen bij L. had gewekt.¹³⁷ Justitie legde uit dat de wil bestond de procedure te bekorten, maar dat asielzoekers waren gebaat bij een zorgvuldige – en dus tijdrovende – procedure. Daarnaast weet Justitie de lange behandelingsduur aan onderbezetting, de moeite die het kostte om de identiteit van Ethiopiërs te controleren, het grote aantal asielzoekers en het gebrek aan tolken. Na deze briefwisseling met vvn duurde het nog bijna negen maanden voordat zij de B-status kreeg.

De Ethiopiër K., die in 1979 in Nederland was gearriveerd, wachtte in 1984 nog altijd op een definitieve uitspraak. K. vroeg Justitie om een spoedig besluit, want hij wilde niet te oud zijn als hij in een ander land opnieuw moest beginnen.¹³⁸ Zijn brief sorteerde effect. Een ambtenaar evalueerde zijn zaak en concludeerde dat na een dergelijk lange tijd in Nederland een kort verblijf in een veilig land van ontvangst niet langer relevant was. Volgens deze ambtenaar week zijn zaak niet af van de zaken van andere Ethiopiërs die jaren eerder de B-status hadden gekregen. Daarom kreeg ook K. niet veel later de B-status. Het vragen om informatie en het benadrukken van de lange asielprocedure bleek succes te hebben.

Polen

De zaak van het Poolse echtpaar P. laat zien hoe belangrijk aanpassing aan Nederland was. De afwijzende beschikking in eerste aanleg was gebaseerd op het afwezig zijn van *vrees voor vervolging* in Polen.¹³⁹ In mei 1987, ruim drie jaar nadat het echtpaar in Nederland het asielverzoek indiende, adviseerden de commissieleden van de acv hen vluchtelingenschap en de B-status te onthouden omdat zij zich nooit als tegenstanders van het Poolse regime hadden gemanifesteerd. Toen de beschikking twee jaar later werd uitgereikt, ontstond tumult. In het beroepschrift wees hun raadsman erop dat tijdens de jarenlange procedure dit gezin zich volledig aan Nederland had aangepast. Rotterdamse sympathisanten organiseerden een demonstratie tegen de uitzetting van de familie. De kerk en een middelbare school wezen erop dat de dochter van dit echtpaar goed was geïntegreerd. Haar conrector vond haar toekomstperspectief in

Nederland goed. Hij voorzag dat haar in Polen een leven als ‘drop-out’ wachtte. Het was onverkwikkelijk, aldus de oudervereniging, dat dit meisje, dat zich moeizaam had aangepast, werd uitgezet. Een medewerker van deze school vroeg Ria Lubbers, die ooit deze school bezocht, of zij deze zaak onder de aandacht van haar echtgenoot, de minister-president, wilde brengen. Dit was succesvol, want echtgenoot Ruud vroeg niet veel later om inzage in het dossier en informeerde bij de staatssecretaris.

Er stonden ook andere voorpleiters in deze zaak op. De Poolse Gemeente vond het uitzetten van goed geïntegreerde mensen onmenselijk.¹⁴⁰ De Poolse Vereniging van Oud-strijders wees erop dat de Communistische Partij nooit haar tegenstanders vergat. Doorslaggevend waren de brieven van de stichting Werkzeil, een stichting die trachtte langdurig werklozen via zeezeilreizen weer in het arbeidsproces op te nemen. De voorzitter legde uit dat de heer P. werkte voor deze stichting. In de vijf jaar dat de stichting bestond, hadden zij tientallen werklozen laten re-integreren tegen verwaarloosbare kosten. Vanwege zijn persoonlijkheid en zijn ervaringen als schipper paste P. perfect in dit project, volgens de voorzitter. Zonder P.'s hulp moest de stichting mogelijk haar activiteiten staken. Junksail, een andere stichting die hielp bij de resocialisatie van ex-harddruggebruikers, schreef dat P. als schipper werkte op een houten tweemaster. Volgens deze stichting ging hij goed om met de cliënten en was hij ook als enige bekwaam genoeg om met dit schip de zee op te gaan. De Rotterdamse wethouder voor Minderheden schreef dat hij werd belaagd door mensen die de familie P. in Nederland wilden houden. Volgens hem betoogden zij dat de dochter van de familie volledig geïntegreerd was en P. op maatschappelijk terrein een belangrijke rol vervulde.

Een idealere asielzoeker dan P. – één die werklozen op vrijwillige basis aan de slag hielp – was moeilijk denkbaar in economisch zware tijden. Een medewerker van Justitie beaamde dat het te lang duurde. Ook achtte hij de kans gering dat de Raad van State het beroep afwees.¹⁴¹ Het ging weliswaar niet om vluchtelingen, maar hij vond verwijdering van deze familie vrijwel onmogelijk na deze lange procedure en gezien hun maatschappelijke positie. De staatssecretaris merkte in de marge op dat als deze familie profiteerde van de hoge werkdruk ‘het zij dan maar zo’. De familie kreeg nog voordat het beroep diende de B-status.

Medische situatie

Voorpleiters weten medische klachten van asielzoekers aan de lange periode van onzekerheid. Zij hadden het recht op toelating, omdat zij kwetsbaar en ziek werden door het lange wachten. Volgens hen had Nederland moedwillig schade berokkend aan de gezondheid van asielzoekers.¹⁴² De dossiers toonden aan dat de geneeskundig inspecteur steeds vaker opdracht van de staatssecretaris van Justitie kreeg om onderzoek te doen naar de gezondheid van asielzoekers. Volgens een man uit Hendrik-Ido-Ambacht werden de Turkse Christenen ‘gek’ door het piekeren en de dreiging dat zij terug moesten naar Turkije.¹⁴³ In de periode 1977-1984 kregen medici voor het eerst een rol in de asielpcedure. Brieven van huisartsen verschenen in de persoonsdossiers. In twaalf dossiers zaten brieven, gestuurd door huisartsen naar Justitie, waarin zij hun zorgen uitspraken over de medische gesteldheid van hun cliënten. Volgens een huisarts was de situatie waarin een Turks Christelijke familie al te lang leefde psy-

chisch zwaar belastend.¹⁴⁴ Een andere huisarts liet weten dat het lange wachten veel vroeg van de geestelijke weerbaarheid van zijn Turks Christelijke familie; het zorgde voor lichamelijke klachten bij alle familieleden. De staatssecretaris erkende dat de Turkse Christenen medische klachten hadden. Hij liet in de Kamer weten dat verwijding van Turkse Christenen achterwege bleef als hun gezondheid dit in de weg stond.¹⁴⁵

Het Centrum Medisch Team voor Vluchtelingen was in 1983 van mening dat er binnen 'de restgroep' door voortdurende onzekerheid een collectief ziekmakende situatie ontstond.¹⁴⁶ Nadat een arts van dit team met 88 Turkse Christenen had gesproken, concludeerde zij dat de lange asielpcedure geen enkele Turkse Christen klachtenvrij liet. In het persoonsdossier van de Turks Christelijke familie K. staat dat een arts van dit team om snelle afgifte van een verblijfsvergunning verzocht, want anders bleef het 'vechten tegen de bierkaai'.¹⁴⁷ Niet veel later kreeg de familie een verblijfsvergunning op medische gronden. De dochter uit een andere familie was volgens een andere arts schrikachtig doordat zij had gezien hoe familieleden in Turkije waren mishandeld.¹⁴⁸ Daarnaast kampte de moeder uit dit gezin met een 'reactieve depressie'. De arts voorzag dat haar rugpijn zou leiden tot blijvende invaliditeit. Naar aanleiding van zijn advies mocht dit gezin in Nederland blijven.

Vrijwilligers zagen bij hun dagelijkse ontmoetingen de medische klachten bij de Turkse Christenen verergeren. Een vrijwilligster uit Amsterdam onderscheidde bij haar Turkse vriendin psychosomatische klachten, die volgens haar alleen zouden verdwijnen wanneer zij een status kreeg.¹⁴⁹ De heer A. wees erop dat alle Turkse Christenen die hij bezocht, geestelijke en lichamelijke schade hadden die werd veroorzaakt door de lange procedures.¹⁵⁰ Vrijwilligers hoopten (net zoals de schooldirecteuren) dat de staatssecretaris haar mening zou bijstellen na een ontmoeting met Turkse Christenen, want dan kon zij zien hoezeer zij leden onder het lange wachten.¹⁵¹ De staatssecretaris ging niet in op verzoeken om Turkse Christenen te ontmoeten, wel stuurde zij hoge ambtenaren om het justitiële beleid te verdedigen.

Het Comité 41+ vroeg Nederlanders in 1982 Justitie te bedelven onder brieven.¹⁵² In hun brieven moesten de Nederlanders benadrukken dat alle Turkse Christenen door de lange onzekerheid kampten met psychische en psychosomatische problemen, zoals hoofdpijn, depressiviteit, maagklachten, hyperventilatie, hartklachten, apathie, nachtmerries, slaapstoornissen en suïcidale neigingen. Daarnaast moesten de briefschrijvers wijzen op de goed geïntegreerde kinderen en het uiteenrukken van families. Deze drie argumenten – de slechte medische gesteldheid van de ouders, de geslaagde aanpassing van de kinderen in Nederland en de sterke familiebanden van Turkse Christenen – doken inderdaad niet veel later op in veel brieven.

De zaak van de heer G. laat de invloed zien van medische argumenten. Nadat ook de Raad van State in 1981 concludeerde dat G. ongelofwaardig was en vestiging elders in Turkije mogelijk was, moest hij zich opgeven voor emigratie of terugkeren naar Turkije.¹⁵³ Ruim een half jaar later ontving Justitie van het Centraal Medisch Team voor Vluchtelingen een brief waarin stond dat G. een veelheid aan medische klachten had. De arts concludeerde dat zijn klachten verergerden door het uitblijven van een verblijfsvergunning. De arts zag het begin van een 'reactieve depressie', die waarschijnlijk verder zou toenemen naarmate de procedure langer voortduurde. Niet veel

later kreeg G. een verblijfsvergunning op humanitaire gronden.

Christelijke normen en waarden

Veel voorpleiters spraken over 'onze medechristenen' en verwezen naar Bijbelverzen.¹⁵⁴ Vooral Leviticus 19: 33-34 ('Heb de vreemdelingen die onder ons verkeren lief als onszelf'), Mattheus 25: 31-46 ('Als gij dit aan één van mijn minste broeders aandeed dan hebt ge dit mij aangedaan') en het Evangelie volgens Lucas 2: 6 en 7 ('Er is plaats voor vreemdelingen in de herberg') waren populair.¹⁵⁵ Voorpleiters betoogden dat juist christenen moesten worden toegelaten in de Nederlandse herberg¹⁵⁶, omdat Nederland van oudsher christelijk was.¹⁵⁷ Een ouderling schreef dat ondanks de treurige ontkerkelijking de Nederlandse christelijke maatschappij nog altijd verplicht was Turkse Christenen 'in onze herberg' te huisvesten.¹⁵⁸ Volgens een kerkgenootschap moest staatssecretaris Haars niet vergeten dat Nederland door het christendom groot was geworden en dat daarom juist de grondleggers van het christendom moesten worden geholpen.¹⁵⁹ De anticommunisten hadden het recht op toelating, volgens voorpleiters, omdat er sprake was van een gemeenschappelijke vijand, en de Portugese dienstweigeraars omdat zij stredden tegen een koloniale oorlog. Voorpleiters voerden in deze periode aan dat de Turkse Christenen moesten blijven, omdat hun religie werd gedeeld.

In Oost-Turkije woonden, volgens voorpleiters, 'wrede, barbaarse en fanatieke'¹⁶⁰ en 'domme'¹⁶¹ moslims. Justitie leverde deze christenen willens en wetens uit aan fanatici en heidenen¹⁶², die iedereen aanvielen die niet van het ware geloof was¹⁶³. Het *Centraal Weekblad* publiceerde een foto van 'fanatieke Koerden' die, opgestookt door hun imams, christenen aanvielen.¹⁶⁴ Vanuit het Turkse dorp Dibek werd bericht dat de bevolking leed onder het gedrag van de inwoners van omliggende islamitische dorpen, en dat de Turkse overheid geen bescherming bood.¹⁶⁵ Voorpleiters vertelden dat ze uit eigen ervaringen in Indonesië wisten hoe de moslims zijn.¹⁶⁶ Een vrouw wist dat zij zo fanatiek waren dat als een moslim zich tot het christendom bekeerde, zij overgingen tot marteling en moord. Deze 'oeroude' christenen dachten, volgens haar, terecht te komen in het beste christenland ter wereld, maar dat was het niet meer. Een andere vrouw schreef dat haar echtgenoot in 1942 op Java door moslims was vermoord. Sindsdien wist zij hoe weinig er nodig was om islamieten op te zwepen tot gewelddadige acties.¹⁶⁷ Dit was de reden dat alle christenen die omringd waren door moslims, haar nauw aan het hart lagen. Dus omdat de Turkse Christenen een achterlijke cultuur en fanatici ontvluchtten, hadden zij het recht op toelating.

Historica Naures Atto schreef dat de Turkse Christenen hadden verwacht dat het christelijke Nederland hen met open armen ontving, maar dat bleek ijdele hoop.¹⁶⁸ Turkse Christenen benadrukten dat zij christenen waren. Zij vroegen in een brief steun bij hun Nederlandse broeders en zusters in God.¹⁶⁹ Zij legden uit dat zij tot de eerste christenen behoorden en al sinds het jaar 38 bekend waren met het christelijke geloof. Veel van hun voorvaderen, die hun leven voor het geloof hadden gegeven, waren martelaren. In Nederland hoopten zij hun kinderen op te voeden volgens de eeuwenoude eisen van het evangelie. Teleurgesteld concludeerden zij dat dit christelijke land medegelovigen de toegang weigerde en hen dreigde terug te sturen naar een land waar voor hen geen plaats was. Door te wijzen op de gemeenschappelijke religi-

euze achtergrond zochten de Turkse Christenen naar steun van christelijk Nederland. Deze strategie had succes. Niet veel later schreef een vrouw uit Zaandam dat de Turkse Christenen behoorden tot de oudste kerken uit de christelijke geschiedenis en al sinds de vroegste jaartelling werden vervolgd.¹⁷⁰ Een familie uit Haren vond het onbegrijpelijk dat moslims in Nederland moskeeën mochten bouwen, terwijl Turkse Christenen, die nota bene dezelfde taal spraken als Jezus Christus, moesten vertrekken.¹⁷¹

Overigens waren niet alle briefschrijvers te spreken over de religieuze achtergrond van de Turkse Christenen. Tegenpleiters wezen erop dat de 'traditionele' Turks Christelijke en de Nederlandse cultuur botsten.¹⁷² Een Hagenaar schreef dat het ging om boeren die leefden volgens eeuwenoude (christelijke) tradities, waardoor ze zich onmogelijk konden aanpassen.¹⁷³ Een man uit Wormerveer voorzag een toename van onvrede, omdat deze Turkse Christenen hier niet pasten.¹⁷⁴ Door hun achtergrond zouden zij ook gewelddadiger zijn. Een Amsterdammer legde verband tussen de toename van moorden en intimidatie en de komst van Turkse Christenen.¹⁷⁵ Ook zaten volgens hem de gevangenis vol met Turken, omdat zij nogal snel met hun mes waren.¹⁷⁶ De manier waarop Turkse Christenen in Nederland verblijf probeerden af te dwingen, was tegenpleiters een doorn in het oog. Vooral de kerkbezettingen riepen weerstand op. Op beestachtige wijze vervuilden zij, volgens een man uit Enschede, de basiliek van Den Bosch¹⁷⁷, waar zij, volgens een briefschrijver uit Arnhem, ook nog eens hun was lieten drogen aan de altaren.¹⁷⁸

Voor- en tegenpleiters hadden, net als in de vorige periode, kritiek op politici en politieke partijen. Vooral staatssecretarissen met een christelijke achtergrond moesten het ontgelden. Staatssecretaris Haars kreeg te horen dat zij deze ontheemde christenen met liefde en toewijding moest behandelen.¹⁷⁹ Gezien haar christelijke levensbeschouwing, moest ze deze op drift geraakte christenen beschermen.¹⁸⁰ Verder vernam Haars dat zij een 'verraderlijke'¹⁸¹, 'eigenwijze'¹⁸², 'koude juriste'¹⁸³ was met een 'keiharde egoïstische houding'¹⁸⁴ van wie het handelen niet overeenstemde met het christelijke gedachtegoed. Een vrijwilliger uit Enschede schreef dat Turkse Christenen stonden voor een barrière, gemaakt van een nieuw soort ondoordringbaar metaal: 'haarsijzer'.¹⁸⁵

Voorpleiters beriepen zich op eerder contact met de staatssecretaris. Oude schoolvriendinnen verwonderden zich over haar plotselinge hardheid.¹⁸⁶ Een vrouw uit Dieren hoorde van de zus van de staatssecretaris dat zij wel een goede christen was, ondanks haar harde beleid voor de Turkse Christenen.¹⁸⁷ Voorpleiters noemden geregeld hun eigen politieke voorkeur. Maar liefst 53 briefschrijvers schreven dat zij lid van het CDA waren. Zij dreigden echter hun partijlidmaatschap op te zeggen en niet meer op het CDA te stemmen.¹⁸⁸ Overigens kregen niet alleen Haars en het CDA kritiek. Tegenpleiters schreven dat zij een afschuw hadden van linkse politici die altijd opkwamen voor vluchtelingen. Een man uit Haarlem bijvoorbeeld, wees erop dat de 'linkse' staatssecretaris Zeevalking (D66) via toelating van asielzoekers zijn eigen achterban creëerde.¹⁸⁹

Holocaustretoriek en traditieretoriek

Voorpleiters maakten herhaaldelijk gebruik van de Holocaustretoriek en de traditieretoriek. De Raad van Kerken legde uit dat Turkse Christenen, net als de Duitse joden

na 1933, moesten vrezers voor vervolging in hun herkomstlanden.¹⁹⁰ De Stichting Centrum '45 schreef dat het laatste redmiddel voor de Turkse Christenen onderduiken was en de ervaringen uit de oorlog hadden ons geleerd hoe traumatiserend dat was.¹⁹¹ De RPF schreef dat er in Nederland een groepje vreemdelingen verbleef van wie de situatie sterk deed denken aan de personen die verstopt zaten in het Achterhuis.¹⁹² Een voorpleiter verwees naar zijn angstige jaren als onderduiker en vond dat niemand dit mocht overkomen in het huidige Nederland.¹⁹³ Een vrouw uit Den Bosch liet Justitie weten dat het ook pas *na* de oorlog duidelijk werd dat miljoenen joden waren vermoord.¹⁹⁴ Een ander persoon sprak over 'de Endlösung' van christenen in Turkije.¹⁹⁵ Een vrouw uit Groenekan vond dat Haars niet kon zeggen 'wir haben es nicht gewusst'.¹⁹⁶ De Bossche Missieraad voelde sympathie voor politieagenten die weigerden Turkse Christenen op te pakken, en geen gehoor gaven aan 'Befehl ist Befehl'.¹⁹⁷ Een Haagse kerk vergeleek de situatie in christelijke dorpen in Turkije met de 'Kristallnacht'.¹⁹⁸ Al deze voorbeelden laten zien hoe voorpleiters hun pleidooien trachten te versterken door te wijzen op wat er met joden gebeurde voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog.

In de traditieretoriek wezen voorpleiters erop dat Nederland al eeuwenlang politiek vervolgd en opving. Een man hoopte dat de Turkse Christenen net zo gastvrij werden opgevangen als de Franse Hugenoten in de zeventiende eeuw.¹⁹⁹ Dertig personen uit Noord-Holland zagen het einde van de 'roemruchte traditie' van asielverlening naderen, waar in het verleden Polen, Portugese Joden, Franse Hugenoten, Hongaren, Tsjechen en Vietnamezen van hadden geprofiteerd.²⁰⁰ Een man wist dat de gastvrijheid Nederland in het verleden geen 'windeieren legde', gezien het kapitaal en de mankracht die vluchtelingen meebrachten.²⁰¹ Enkele kerken schreven dat menselijke vrijheden, democratie en godsdienstvrijheid traditioneel hoog in het Nederlandse vaandel stonden. Nu dreigde Nederland zijn naam als toevluchtsoord voor vervolgd en verdrukt te verliezen.²⁰²

Feesdagen en andere bijzondere gebeurtenissen vormden volgens voorpleiters aanleiding asielzoekers toe te laten. Kerst of de komst van het nieuwe jaar zou voor Justitie de kans zijn schoon schip te maken.²⁰³ 18 briefschrijvers zagen in het aantreden van Beatrix als koningin in 1980 reden voor een nieuwe collectieve toelating van alle Turkse Christenen. Een man uit Hazerswoude legde uit dat honderden ondergedoken christenen, die niemand kwaad deden, moesten kunnen deelnemen aan dit nationale feest.²⁰⁴ Ook de installatie van een nieuwe staatssecretaris (Scheltema, D66) werd aangegrepen om de toelating van asielzoekers te bepleiten.²⁰⁵ Een folder, uitgegeven ter gelegenheid van Pasen 1981, wees erop dat er voor de Turkse Christenen die ondergedoken zaten, een einde moest komen aan de onzekerheid.²⁰⁶

Nieuw was het gebruik van het solidariteitsargument. De oorsprong van het wereldwijde vluchtelingenprobleem zou liggen bij het Westen. De welvaart in het rijke Westen was ten koste gegaan van minder ontwikkelde landen, aldus een kerk.²⁰⁷ Dat Nederland, één van de rijkste landen ter wereld, zich trachtte te onttrekken aan de plicht om vluchtelingen, zoals Turkse Christenen, onderdak te bieden, was volgens een man uit Hengelo schandig.²⁰⁸

Argumenten uit het *medemenselijkheidframe* gaven de doorslag in zaken van Turkse Christenen, terwijl dit in eerdere periodes nauwelijks het geval was. Het falende asielbeleid zorgde voor lange asielprocedures. Dat lange wachten zorgde voor trau-

ma's, ziektes en goede integratie. Juist deze gevolgen van het verkeren in onzekerheid mondden uit in verblijfsvergunningen voor Turkse Christenen. Doordat de kinderen verwesterden en niet waren geworteld in Turkije, was terugkeer naar Turkije of migratie naar een derde land ongewenst. Over hun ouders schreven voorpleiters dat hun medische gesteldheid verslechterde door het lange wachten. Nederland was volgens voorpleiters een christelijk land, met christelijke normen en waarden en een christelijke regering. Daarom verdienden deze gevluchte medechristenen, die behoorden tot de oudste christelijke gemeenschap ter wereld, een verblijfsvergunning. Via argumenten die vallen binnen het *medemenselijkheidframe* werd de speelruimte voor de ambtenaren van Justitie opgerekt. Toelating van asielzoekers was mogelijk, maar niet omdat zij waren vervolgd in de zin van het Verdrag, maar uit humanitaire overwegingen. Asielzoekers die beweerden dat zij waren vervolgd, kregen toelating omdat zij waren verwesterd en getraumatiseerd door het lange wachten en niet door wat hen was overkomen in Turkije.

De persoon

Sekse, leeftijd, klasse en burgerlijke staat

Turkse Christenen

De samenstelling van de groep asielzoekers veranderde, er kwamen nu ook vrouwen, kinderen en ouderen naar Nederland. Dit had zijn weerslag op de behandeling en uitkomst van asielverzoeken. Voorpleiters benadrukten, zoals eerder vermeld, dat kinderen niet naar Turkije konden terugkeren omdat zij in de Nederlandse samenleving waren geïntegreerd en verwesterd. Toen eind 1980 en begin 1981 uitzetting van Turkse Christenen dreigde, noemden voorpleiters zoals het Comité 41+ en een advocaat, het onaanvaardbaar dat kinderen werden uitgezet.²⁰⁹ Evaluatieformulieren uit 1979 van de zaken van Turkse Christenen, laten zien dat ouderen meer kans maakten op succes. Dit was een grote verandering ten opzichte van de vorige periode, waarin vooral jongemannen in het voordeel waren omdat zij makkelijk werk konden vinden.

In de periode 1977-1984 vroegen niet alleen meer vrouwen dan ooit tevoren asiel, maar kwam er ook meer aandacht voor specifieke vervolging van vrouwen. Dit blijkt uit een onderzoek naar seksueel geweld tegen vrouwen.²¹⁰ De cijfers uit dit onderzoek laten zien dat het percentage vrouwen dat asiel vroeg, schommelde tussen de 14 en 24 procent. De belangrijkste conclusie was dat seksueel geweld meer voorkwam dan bij Justitie bekend was, omdat asielzoeksters uit schroom en vanwege de vijandelijke sfeer op politiebureaus lang niet altijd vertelden over verkrachtingen en ander geweld. De onderzoekers drongen erop aan dat Justitie voor de asielzoeksters voorwaarden zou scheppen om vrijuit te kunnen praten, bijvoorbeeld door het aanstellen van vrouwen als contactambtenaar en tolk.

De persoonsdossiers laten zien dat vrouwen minder kans en tijd kregen hun problemen naar voren te brengen. Het politierapport van een Turks Christelijke familie beslaat iets meer dan negen pagina's. De twee dochters uit de familie spraken niet met de ambtenaar en het leven van de vrouw is beschreven op anderhalve pagina.²¹¹ In een ander rapport staat alleen dat de echtgenote geheel akkoord was met de door haar man afgelegde verklaringen, ofschoon zij niet de taal sprak waarin haar man was

geïnterviewd.²¹² Vrouwen leken bij interviewers het idee op te roepen dat zij bescherming verdienden. De ACV adviseerde in 1982 een jonge Turks Christelijke vrouw de B-status te verlenen, gezien de betrouwbare en intelligente indruk die zij maakte.²¹³ De voorzitter zag dat deze jonge vrouw leed aan diverse angsten. De commissieleden leken sympathie te voelen voor deze vrouw, en lieten zich daardoor leiden.

Voorpleiters benadrukten dat juist vrouwen en meisjes in Oost-Turkije problemen hadden. In maar liefst 41 brieven wordt gesteld dat zodra christelijke meisjes in Turkije de huwbare leeftijd bereikten, zij werden geroofd door moslims in Turkije. Moslims verkrachtten christelijke meisjes en dwongen hen zo tot een huwelijk, aldus een Amsterdamse voorpleiter.²¹⁴ Een vrouw uit Bergen schreef dat het gevaar van ontvoering voor de meisjes altijd loerde en dat de politie niets deed.²¹⁵ Volgens een Wasse-naarse man was het bekend wat ‘mohammedanen’ deden met christelijke vrouwen en meisjes en te gruwelijk om te herhalen.²¹⁶ Een zaak waarbij dit speelde was die van de familie E. De vader beweerde dat een Koerd wilde trouwen met zijn oudste dochter.²¹⁷ Nadat hij dat had geweigerd, werd hij bedreigd en vluchtte. Niet veel later werd hij gevolgd door de rest van de familie. De familie kreeg de B-status. In deze argumentatie speelde mee dat de meisjes na ontvoering, gevolgd door een gedwongen huwelijk, voor het christendom verloren gingen, volgens hun voorpleiters.

Turks Christelijke jongemannen wezen erop dat juist zij vervolgd werden. Tijdens de nader gehoren lieten ze weten dat zij vreesden tijdens militaire dienst te worden besneden.²¹⁸ Daarnaast vertelden zij dat de Turkse overheid ervoor zorgde dat de christelijke mannen geen baan kregen als ambtenaar. Een advocaat merkte op dat Koerden tijdens overvallen zich vooral richtten op mannen, omdat zij de beschermers waren van de familie.²¹⁹ Volgens een Turkse Christen liepen hij en de andere mannen gevaar, omdat zij werden beschouwd als het gevaarlijkst.²²⁰ De advocaat en zijn cliënt merkten op dat dit de reden was dat zij hun (vrouwelijke) familieleden achterlieten. Een andere advocaat liet weten dat de komst van de familie van zijn cliënt verband hield met het vermoeden van zijn cliënt dat de kansen op een vrv groter waren wanneer zijn familie ook in Nederland was.²²¹ Dit was belangrijk. Blijkbaar vermoedden Turkse Christenen dat alleenstaande mannen minder kansrijk waren.

Zoals eerder gezegd, werden na de heroverwegingen van 1979 de asiolverzoeken van 41 Turkse Christenen, voornamelijk mannen, opnieuw afgewezen, omdat zij volgens Justitie naar Nederland kwamen om hun economische positie te verbeteren. Gezien de beperkte financiële ruimte kon, aldus een kerk, slechts één familielid vertrekken. Deze kerk legde uit dat de mannen door hun familie vooruit werden gestuurd om asiel te vinden voor de gehele familie.²²² Dit nieuwe criterium – *het achterlaten van familie* – betekende volgens de kerk niet dat achtergebleven familieleden niet werden vervolgd in Turkije. Volgens de Evangelische Volkspartij lieten de mannen hun gezinnen niet zonder reden achter.²²³ Het achterlaten van verwanten duidde juist op serieuze problemen.

Bij de Turkse Christenen werd niet alleen benadrukt dat zij behoorden tot een hechte geloofsgemeenschap, maar ook dat ze nauwe *familiebanden* hadden. Op de evaluatieformulieren uit 1979 van de zaken van Turkse Christenen, staat als een van de argumenten: familie in Nederland. Wanneer familieleden een status hadden, resulteerde dit vaak ook in een status van betrokkene. Voorpleiters verweten Justi-

tie dat Turks Christelijke families een eenheid vormden, zodat Justitie de asielverzoeken niet individueel moest bekijken, maar per familie.²²⁴ Een man uit Enschede vond het schandalig dat van één familie één broer wel en twee andere broers geen verblijfsvergunningen kregen.²²⁵ Een Wageningse schreef dat van 40 familieleden met identieke vluchtverhalen er 38 mochten blijven. Dit soort willekeur leidde volgens haar, tot psychische klachten.²²⁶ Volgens de patriarch van de Armeense kerk te Istanboel verdiende een hele familie toelating wanneer één familielid die kreeg, gelet op de nauwe en diepgaande banden van personen die tot zijn gemeenschap behoorden.²²⁷ Een predikant legde uit dat hij de familie M. goed kende en dat de familieleden in Enschede goed bekend stonden. Hij wees erop dat alle broers en zussen van dit echtpaar verblijfsvergunningen kregen. Wanneer zij Nederland moesten verlaten, was dit rampzalig, want familiebanden waren voor Turkse Christenen belangrijk.²²⁸ Een kerk schreef dat het 'clangevoel' groot was; dat het leed aangedaan aan één lid, terugsliep op alle leden.²²⁹ Dit is goed zichtbaar bij de zaak van de familie E.²³⁰ Nadat het afwijzende advies van de ACV was binnengekomen, evalueerde een ambtenaar de zaak. Hij zag dat 'de hele familie zo zoetjes aan een verblijfsvergunning' bezat. Daarom vond hij dat de familie E. ook maar een verblijfsvergunning moest krijgen. Justitie bleek gevoelig voor het argument *eenheid van de familie*.

Ethiopiërs

Bij Ethiopische asielzoekers speelde de sekse duidelijker mee bij de beoordeling van hun asielverzoeken dan bij de Turkse Christenen. Het was justitieel beleid dat Ethiopische vrouwen om humanitaire redenen een verblijfsvergunning kregen, ook als ze eerder in een veilig land van ontvangst (Soedan) hadden verbleven of hun man nog in Ethiopië was.²³¹ De enige eis was dat zij geen mannelijke verwanten hadden in Soedan die hen konden beschermen. Alleen hun vrouw-zijn was voldoende voor het verkrijgen van een status. Het uitzetten van alleenstaande vrouwen naar Soedan was onverantwoord, omdat zij zonder hulp van mannelijke verwanten vervielen tot prostitutie en de kans liepen om te worden verkracht.²³² Toen hun aantal toenam, verzocht Justitie om meer informatie. De ambassadeur hoorde van de vertegenwoordiger van de UNHCR in Khartoem dat veel Ethiopische vrouwen in Soedan werkten als prostitutees, maar zij weet dit aan armoede en niet aan dwang. Ook wees de UNHCR erop dat zij kwetsbare vrouwen in Soedan bijstond, zodat er geen redenen waren hen niet terug te sturen.

Voorpleiters benadrukten dat alleenstaande Ethiopische vrouwen niet konden terugkeren naar Soedan. In 1984 besteedde de vvn in haar maandblad aandacht aan de positie van Ethiopische vrouwen in Soedan na invoering van de Sharia. Onderzoek bewees volgens vvn dat veel Ethiopische vrouwen voor hun inkomsten afhankelijk waren van prostitutie en het stoken van alcohol, maar door de invoering van de Sharia raakten zij deze inkomsten kwijt.²³³ Wat later liet de Nederlandse ambassadeur te Khartoem weten dat de UNHCR hulpprogramma's voor vrouwen die door invoering van de Sharia waren getroffen, was gestart. Hij schreef dat veel van de Ethiopische vrouwen christelijk waren, uit de Ethiopische Hooglanden kwamen en een vrije moraal hadden. Prostitutie was bij hen een bekend verschijnsel. Hij leek de problemen voor vrouwen te bagatelliseren. Hij vond dat alleenstaande christelijke vrouwen naar

Soedan konden terugkeren. Beslissers vonden Soedan een veilig land om naar terug te keren en opvang in de regio moest de regel blijven. In de praktijk bleek echter dat repatriëren naar een Afrikaans land, in het bijzonder voor vrouwen, *niet* mogelijk was.

Tallose persoonsdossiers van Ethiopische asielzoeksters bevestigden dit beeld. De Ethiopische G. was in 1984 via Soedan en Italië naar Nederland gereisd. G. verklaarde dat zij op een overheidskantoor had gewerkt, maar stiekem activiteiten voor het EPLF had verricht.²³⁴ Zij kreeg een afwijzende beschikking, omdat haar verklaringen niet consistent waren en zij al in Soedan bescherming vond. In het herzieningsverzoek stond dat het leven voor een alleenstaande katholieke vrouw in een land dat islami-seerde, moeilijk was. Er was een rapport toegevoegd van onderzoekers aan de Vrije Universiteit in Amsterdam dat bevestigde dat het leven voor vrouwen uit Ethiopië in Soedan moeilijk was. Haar advocaat vond het onbegrijpelijk dat haar medereizigster wel de B-status had gekregen en zij niet. Zijn pleidooi was succesvol. De acv adviseerde tot verlening van de B-status gezien de hachelijke situatie voor alleenstaande christelijke vrouwen in Soedan en omdat de vrouw met wie zij samen had gereisd de B-status had gekregen.

De Ethiopische T. woonde voor haar asielaanvraag twee jaar in een Soedanees vluchtelingenkamp.²³⁵ Haar advocaat vertelde de commissieleden van de acv dat hij uit ervaring wist dat de Nederlandse overheid in haar beleid een uitzondering maakte voor jonge alleenstaande vrouwen. Zij kregen, zo wist hij, ondanks een lang verblijf in Soedan toch verblijf in Nederland. De commissieleden van de acv adviseerden Justitie unaniem dit verzoek af te wijzen, omdat zij 'wel erg lang in Soedan' had verbleven. Desondanks verleende Justitie haar niet veel later de B-status. Een intern briefje laat zien dat zij op grond van 'complexe vooral humanitaire redenen' de B-status kreeg. Ondanks haar zwakke vluchtredenen verdiende zij toelating, omdat ze een alleenstaande vrouw was en haar situatie in Soedan hachelijk was.

Nationaliteit – Republiekvlucht

In de periode 1977-1984 werd het steeds minder vanzelfsprekend dat Oost-Europeanen verblijf kregen. De nationaliteit van Oost-Europeanen, en de daarbij behorende vrees voor bestraffing wegens Republiekvlucht, bepaalden echter nog altijd het beleid van de beslissers. Justitie vernam in 1981 dat enkele Oost-Europese landen de Wet op Republiekvlucht afschaften en dat te late terugkeer alleen nog werd bestraft met een geldboete.²³⁶ Niet veel later vroeg Justitie aan BuZa of zij kon nagaan of de strafmaat voor Republiekvlucht was veranderd.²³⁷ Uit de antwoorden van de verschillende ambassades bleek dat illegaal vertrek nog altijd strafbaar was. De ambassadeurs kenden echter weinig voorbeelden van Oost-Europeanen die waren bestraft na terugkeer.²³⁸ De ambassadeur in Boedapest verklaarde dat 7 procent van de teruggekeerde Hongaren vanwege Republiekvlucht werd bestraft. De ambassadeur in Sofia faxte dat de maatschappelijke positie van de asielzoeker voor diens vertrek meespeelde. Was de Bulgaar maatschappelijk van weinig belang, dan werd er aan zijn te late terugkeer weinig aandacht besteed, volgens de ambassadeur. BuZa liet Justitie weten dat illegaal vertrek en te late terugkeer nog altijd strafbaar waren, maar dat er geen inzicht was in de strafmaat in de praktijk.²³⁹

Met dit soort informatie kon Justitie weinig. Niet veel later bereikte BuZa de vraag

of asielzoekers bij verstek konden worden veroordeeld wegens Republiekvlucht en of ambassades navraag konden doen bij familieleden.²⁴⁰ De ambassades reageerden dat de authenticiteit van de vonnissen niet was na te gaan, omdat er geen contacten waren met de rechterlijke macht. Het was moeilijk om met familieleden te spreken, omdat zij huiverachtig waren voor westerlingen. Vanuit Bulgarije kwam het bericht dat het Bulgaarse publiek niet mocht spreken met Westerse diplomaten. Het antwoord van BuZa aan Justitie was weinig bevredigend: het was moeilijk na te gaan of de vonnissen authentiek waren en contacten leggen met familieleden was vrijwel onmogelijk. Hoewel de spanningen in Europa tussen Oost en West verminderden, was het uitzetten van uitgeprocedeerde Oost-Europese asielzoekers nog altijd vrijwel onmogelijk.

In 1980 liet *De Telegraaf* een uitgeprocedeed Poolse stel aan het woord dat volgens de journalist, met trillende stem sprak over 'Holandska', een land waar echte vrijheid bestond.²⁴¹ Hun advocaat betoogde dat Oost-Europeanen minimaal bekende dissidenten moesten zijn, anders waren zij kansloos, terwijl alleen Republiekvlucht de Polen al zware straf opleverden. Hun pensionhoudster erkende dat Nederland werd 'overspoeld door klaplopers en mee-eters', maar stelde dat deze twee hardwerkende en waardevolle vluchtelingen niet de deur moest worden gewezen. Deze zaak leidde tot een Kamervraag. De staatssecretaris legde in de Kamer uit dat het niet ging om vluchtelingen, maar om een stel dat alleen economische redenen aandroeg voor hun vertrek. De staatssecretaris vond niet dat zij recht hadden op toelating, omdat zij bewust de publiciteit hadden gezocht. Zij kregen geen asiel, maar werden ook niet gerepatriëerd. Niet veel later verlieten ze op eigen houtje Nederland.

De Roemeen R. legde de politie in 1981 uit dat hem bestraffing wachtte wegens weigering lid te worden van de Communistische Partij en Republiekvlucht.²⁴² In het herzieningsverzoek werd hij door zijn advocaat beschreven als een felle anticommunist. Zijn cliënt weigerde zijn leerlingen te indoctrineren met het communistische gedachtegoed, waardoor hij zijn baan verloor. Dit was een traditioneel betoog, waarin de anticommunistische instelling van de asielzoeker werd benadrukt. R. verloor het kort geding, want de rechter oordeelde dat terugkeer naar Roemenië mogelijk was. Zijn zwager schreef dat R. niet langer het communisme kon prediken. Daarnaast bleek dat dankzij R.'s noeste arbeid, zijn bedrijf in Nederland vier extra mensen aan kon nemen. Ook R. verliet Nederland vrijwillig, maar hij werd wel als vluchteling in West-Duitsland toegelaten.

Persoonsgebonden argumenten hadden invloed op asielverzoeken. De voorbeelden van de Ethiopische vrouwen en de Turks Christelijke vrouwen laten zien dat voorpleiters en beslissers oog kregen voor de specifieke positie van alleenstaande asielzoeksters. Vrouwen en meisjes werden in Turkije en Soedan vervolgd. Daarom hadden ze recht op toelating, zo meenden voorpleiters en beslissers. Mannen verloren het heldhaftige imago dat zij in de vorige periodes hadden. Hun komst werd steeds vaker geassocieerd met economisch gewin. Bij de Oude Vluchtelingen, de Oost-Europese asielzoekers, was repatriëring nog altijd moeilijk, maar zoals de zaken van het Poolse stel en de Roemeen R. laten zien, was toelating van anticommunisten niet vanzelfsprekend.

Minder zwaarwegende argumenten

Kritiek op de Nederlandse asielprocedure

Binnenlands vestigingsalternatief

De reden dat argumenten die gegroepeerd kunnen worden in het *medemenselijkheid-frame* zo succesvol waren voor de toelating, was het gebrek aan alternatieven voor beslissers. Het land-van-ontvangstprincipe, dat als argument zo succesvol werd gebruikt in de eerste decennia na de oorlog, kon op de twee groepen die in deze periode belangrijk waren, niet worden toegepast. Afwezigheid van *vrees voor vervolging*, *ongeloofwaardigheid* en de *vrees voor grote aantallen* werden wel opgeworpen als tegenargumenten door beslissers, maar ze leidden zelden tot vertrek of uitzetting. Bij de toelating van de Turkse Christenen stond de vraag centraal of er een binnenlands vluchialternatief was in de vorm van verblijf in Istanboel of Ankara. In de ogen van beslissers was dit het enige argument dat overtuigend opgeworpen kon worden. De Nederlandse autoriteiten stelden dat de Turkse Christenen konden ontsnappen aan vervolging door Koerden door zich te vestigen in de grote Turkse steden.²⁴³ Tijdens een zitting bij de Raad van State meende ook de staatsraad dat Turkse Christenen zich konden vestigen in een Turkse stad, want daar wachtte hen alleen verslechtering van hun economische en sociale situatie.²⁴⁴

BuZa bevestigde in ambtsberichten dat Turkse steden geschikt waren als binnenlands vestigingsalternatief voor Turkse Christenen. Dit gold niet alleen voor Istanboel, maar ook voor steden in Oost-Turkije nadat de veiligheidssituatie daar was verbeterd.²⁴⁵ Een diplomaat liet weten dat christenen en niet-christenen allemaal problemen hadden in Istanboel en daarom was Istanboel als binnenlands vestigingsalternatief te beschouwen.²⁴⁶ Volgens BuZa was in Istanboel 60 á 70 procent van de christenen in goede doen en kregen dakloze en werkloze christenen er hulp van rijke geloofsgenoten.²⁴⁷

Voorpleiters legden uit dat Turkse Christenen zich niet in de Turkse steden konden vestigen, omdat hen overal in Turkije vervolging wachtte.²⁴⁸ De Raad van Kerken legde uit dat vestiging in Istanboel onmogelijk was vanwege de talloze aanslagen in die stad en omdat opgaan in de massa onmogelijk was daar zij geen Turks spraken.²⁴⁹ Een raadsman betoogde dat zijn cliënt A., een boer, niet in Istanboel had kunnen blijven, omdat hij analfabeet was en alleen Aramees sprak.²⁵⁰ Bij de ACV vroeg een commissielid zich af waar en bij wie A. zich in Istanboel moest vestigen. A. had een beschermer nodig, omdat hij 'duidelijk geestelijk minder redzaam en analfabeet' was. Een ander lid neigde naar een afwijzing van het verzoek, al waren er 'humanitaire aspecten in deze zaak die een inwilliging rechtvaardigde'. De voorzitter vond het beroep van boer, analfabetisme en het alleen spreken van de Aramese taal geen redenen hem toe te laten. Hij zag echter andere humanitaire aspecten die inwilliging van het verzoek rechtvaardigden: A. was gehandicapt, hij kon zichzelf niet redden en hij had een spraakgebrek. Daarnaast was hij sterk afhankelijk van zijn broer, die al een B-status had gekregen. De ACV adviseerde unaniem tot verlening van de B-status. De ACV erkende dat Istanboel voor sommige Turkse Christenen een binnenlands vestigingsalternatief was, maar niet voor alle Turkse Christenen. Wie wel en wie niet terug konden, was lastig te bepalen voor beslissers.

In de zaak van de Turkse Christen G. ging het ook om het vestigingsalternatief Istanboel. De voorzitter van de acv vertelde G. dat hij daar 'in de eerste plaats' thuis hoorde.²⁵¹ G. legde uit dat hij daar continue was beledigd en in ongunstige omstandigheden had geleefd. Opvallend was dat de commissieleden niet doorvroegen wat er ongunstig was aan Istanboel. Een commissielid vond Istanboel niet ideaal, maar hij meende dat G. daar veilig kon verblijven. De acv adviseerde het verzoek om herziening af te wijzen, maar niet veel later kreeg G. alsnog de B-status, omdat hij deel uitmaakte van het tweede contingent dat in 1977 collectief toelating kreeg.

Het Turks Christelijke echtpaar C. was één van de gevallen waarin Justitie overging tot uitzetting.²⁵² Zij verbleven voor vertrek zes jaar in Istanboel, waar de man werkte als ober. Justitie bagatelliseerde hun problemen in Istanboel. Zo was er bijvoorbeeld alleen sprake van 'typische vrouwenruzies, waarbij de vrouwen aan elkaars haren trokken'. De familie C. verloor het kort geding, omdat de vervolging niet van de Turkse overheid uitging. De rechter oordeelde dat het onwenselijk was om de vreemdelingenbewaring op te heffen, anders was de kans groot dat zij onderdoken en zich onttrokken aan uitzetting. Onder meer de kerkelijke leider van de Turkse Christenen in Nederland verzocht de inbewaringstelling op te heffen. Hij wilde C. als priester inwijden en bood hem een betaalde betrekking aan. Tegelijk echter met de Turkse Christen K.²⁵³ (een alleenstaande Turks Christelijke man) zette Justitie de familie toch uit naar Turkije. Nadat zij Nederland hadden verlaten, vernamen Justitie en hun raadsman niets meer van deze familie. Een eerder verblijf van zes jaar in Istanboel maakte deze stad voor dit echtpaar geschikt als vestigingsalternatief.

Het land-van-ontvangstprincipe

Bij de Ethiopische asielzoekers speelde de vraag of zij veilig konden verblijven in Soedan. De beslissers twijfelden niet: Soedan was een veilig land van ontvangst. Er speelde nog iets anders mee. Het uitgangspunt van de Nederlandse regering en de UNHCR was dat vluchtelingen het beste in de eigen regio konden worden opgevangen, want daar bestonden de beste kansen op integratie.²⁵⁴ In een nota van BuZa voor de Tweede Kamer staat dat Afrikaanse landen traditiegetrouw Afrikaanse vluchtelingen zelf opvingen, waarbij de armste landen de grootste lasten droegen.²⁵⁵ Het was daarnaast ongewenst om Ethiopiërs, die verbleven in Soedan, toe te laten, want alleen de meest vindingrijke, kapitaalkrachtige, hoogopgeleide leidersfiguren slaagden erin te vertrekken. Hierdoor verslechterde de positie van de achterblijvers, aldus de Nederlandse ambassadeur in Soedan.²⁵⁶ Ook zouden de spanningen binnen de vluchtelingenpopulatie in Soedan toenemen wanneer het Westen Ethiopiërs toeliet die eerder in Soedan verbleven. De ambassadeur begreep daarom niets van de roep van 'bepaalde groepen' om alle Ethiopiërs in Nederland toe te laten. BuZa erkende dat Soedan 'hard voor vluchtelingen' was, maar wees erop dat de plaatselijke bevolking gastvrij was.²⁵⁷ De UNHCR informeerde de Nederlandse ambassadeur in Soedan dat de Ethiopiërs in Soedan minder problemen hadden dan Soedanezen, omdat zij wisten hoe ze voorzichtig moesten zijn.²⁵⁸ De ambassadeur stelde dat Soedan een open vluchtelingenbeleid voor Ethiopiërs kende en dat de vrees voor refolement van de Ethiopiërs ongegrond was.²⁵⁹ Het uitgangspunt van het asielbeleid voor Ethiopische asielzoekers was duidelijk. Soedan was een veilig land van ontvangst.

Voorpleiters vonden Soedan geen veilig land, omdat er nauwelijks bescherming werd geboden.²⁶⁰ Een Eritrese belangengroep liet weten dat de Soedanese regering enkele vluchtelingenkampen had verwoest, en dat vrij reizen voor Ethiopiërs in Soedan onmogelijk was.²⁶¹ Het Comité van Eritrese Vluchtelingen vergeleek de Soedanese vluchtelingenkampen met menselijke dierentuinen.²⁶²

Een medewerker Asielzaken becijferde dat van de 71 Ethiopiërs die asiel vroegen in 1979, er 53 in Soedan hadden verbleven.²⁶³ Zij moesten volgens hem allemaal worden gepatriëerd, wanneer het asielbeleid werd uitgevoerd. Hier is weer het gat tussen beleid en praktijk te zien: Nederland zette niemand uit naar Soedan, maar dreigde daar wel mee. In de zaak van de Ethiopiër M. beoordeelde de acv M.'s verblijf in Soedan en Italië.²⁶⁴ Tijdens de zitting overwoog de vertegenwoordiger van de UNHCR dat vluchtelingenschap niet was uit te sluiten, maar dat door zijn lange verblijf in Soedan en in Italië de Nederlandse verantwoordelijkheid moeilijk was te bepalen. De twee commissieleden vonden dat M. zowel in Soedan als in Italië had kunnen blijven. De voorzitter van de acv vond dat als M. vanuit Soedan en Italië naar Nederland was gereisd, hij naar die landen kon terugkeren. Unaniem besloot de acv zijn verzoek af te wijzen. Niet veel later ontving M. een nieuwe afwijzende beschikking. Nog voordat zijn zaak de Raad van State had bereikt, kreeg M. om onbekende redenen alsnog de B-status.

In 1982 vernam de Nederlandse ambassadeur in Soedan van het Soedanese hoofd Vluchtelingenzaken dat Zweden enkele Ethiopiërs had uitgezet op grond van het land-van-ontvangstprincipe.²⁶⁵ De ambassadeur vernam dat Soedan enkele Ethiopiërs die in Nederland asiel vroegen en in Soedan waren geregistreerd als vluchteling, wilde terugnemen. Hij had de indruk dat Soedan ook wel enkele Ethiopiërs terugnam als die niet waren geregistreerd in Soedan.²⁶⁶ Justitie reageerde verheugd en beloofde zo spoedig mogelijk enkele dossiers op te sturen.²⁶⁷ Pas twee jaar later kreeg Nederland toestemming enkele Ethiopiërs uit te zetten, die naar eigen zeggen eerder verbleven in Soedan.²⁶⁸ Voor hun verblijf in Soedan had Justitie echter geen bewijs. Volgens de ambassadeur kreeg hij deze toestemming op grond van de bijzondere relatie met Nederland. Het uitzetten van enkele Ethiopiërs naar Soedan zou volgens hem afschrikwekkend werken, waardoor er een einde zou komen aan de trek van Ethiopiërs uit Soedan naar Nederland.²⁶⁹ De Ethiopiër A. moest dienen als afschrikwekkend voorbeeld. De UNHCR had beloofd zijn gangen na terugkeer in Soedan te controleren.²⁷⁰ Op 16 mei 1984 verliet A. per KLM-vlucht Nederland. De Soedanese autoriteiten in Khartoem weigerden hem echter tot Soedan toe te laten. Nadat tevergeefs was geprobeerd de man in Dar es Salaam (Tanzania) te slijten, keerde hij terug naar Nederland. De ambassadeur sprak over ambtelijke miscommunicatie, waardoor de medewerker van de UNHCR A. niet op het vliegveld was komen ophalen. De mislukte uitzetting van A. werd uitvoerig besproken in de pers.²⁷¹

Tijdens een ontmoeting tussen het Kamerlid van Es (PSP), een hoge ambtenaar van BuZa en het hoofd Soedanese Vluchtelingenzaken bevestigde de laatste dat Soedan nog altijd bereid was vluchtelingen terug te nemen. De Soedanese ambtenaar merkte op dat het hem niet veel uitmaakte of Nederland 1, 16 of 100 zaken voordroeg, want Soedan nam toch al 300 Ethiopiërs per dag op.²⁷² In dit beleidsdossier zit een brief waarin deze Soedanese ambtenaar schriftelijk bevestigde dat Soedan bereid was Ethi-

opische vluchtelingen terug te nemen.²⁷³ Deze brief schreef de Soedanese ambtenaar op aandringen van de Nederlandse ambassadeur, omdat enkele advocaten en parlementariërs niet geloofden dat Soedan daartoe bereid was.²⁷⁴ De brief was overigens ook opgesteld door de ambassadeur.

Korte tijd later werd de noodtoestand in Soedan uitgeroepen. De Kamerleden Lankhorst (PPR) en Van Es (PSP) en vluchtelingenorganisaties vroegen zich af of uitzetting nog wel mogelijk was.²⁷⁵ De ambassadeur zag geen bezwaar, omdat de noodtoestand het leven voor de Ethiopische vluchtelingen in Soedan niet wezenlijk anders maakte.²⁷⁶ Ook nadat niet veel later de Sharia was ingevoerd, bleef Soedan, volgens BuZa, gastvrij voor (deels christelijke) vluchtelingen.²⁷⁷ De Sharia werkte volgens dit ministerie niet nadelig uit voor Ethiopiërs, zodat terugkeer mogelijk bleef, al was de situatie door droogte en de vele vluchtelingen verre van rooskleurig.²⁷⁸ Ondanks volle vluchtelingenkampen, een niet al te goed bekend staande regering, droogte, een problematische uitzetting en de invoering van de Sharia was volgens de beslissers uitzetting naar Soedan mogelijk. Maar ook hier zien we weer een verschil tussen beleid en praktijk. In de praktijk bleek uitzetting naar Soedan niet mogelijk. Het dreigen hiermee moest voorkomen dat andere asielzoekers uit dat land naar Nederland kwamen.

Een zaak waarbij het ging om het land-van-ontvangstprincipe was de zaak van de Ethiopiër Z. Hij vluchtte in december 1981 naar Nederland. Naar eigen zeggen was hij een kunstenaar, die na desertie uit het Ethiopische leger, onderdak had gevonden bij een groep rastafarians.²⁷⁹ Zij regelden voor hem zijn rechtstreekse vlucht naar Nederland. De contactambtenaar liet Z. een aantal schetsen maken en betwijfelde zijn tekentalent. Z. kreeg een afwijzende beschikking, omdat niet bleek dat hij ooit was vervolgd en hij weinig geloofwaardig was, mede gezien zijn gebrek aan tekentalent. vvn was verbolgen. Z. was vervolgd in Ethiopië en het was onmenselijk om in een paar minuten een prachtige tekening te produceren. Bovendien was het niet aan ambtenaren van Justitie om tekentalent te beoordelen. Ondertussen vernam Justitie vanuit Brussel dat Z. in Nairobi een Benelux-visum had gekregen om zijn Belgische pen-vriend te bezoeken.²⁸⁰ Navraag in Nairobi leerde dat de UNHCR Z. kende en hem ook als vluchteling had erkend. Hierop verzocht en verkreeg Justitie toestemming van de Keniaanse autoriteiten Z. uit te zetten. Uit een Keniaans krantenartikel bleek dat Z. wel degelijk kunstenaar was en in april 1980 een tentoonstelling had georganiseerd. Tijdens de zitting van de ACV gaf Z. toe dat hij jarenlang in Kenia had gewoond, maar dat het leven in Kenia onveilig was. Na afloop van de zitting erkende Z.'s advocaat dat terugkeer naar Kenia het beste was en dat Z.'s asielverzoek als ingetrokken diende te worden beschouwd.

Z. zelf was pertinent tegen terugkeer naar Kenia. Hij dook onder en legde per brief uit wat hem was overkomen in Kenia. Volgens hem waren veel van zijn Ethiopische vrienden vanuit Kenia gehervestigd in Amerika, gezien de onveiligheid, maar was zijn verzoek afgewezen omdat hij succesvol in Nairobi was geïntegreerd als kunstenaar. Dat de vs Ethiopiërs hervestigden die eerder verbleven in Kenia, bevestigde dat Kenia niet veilig was, volgens zijn nieuwe advocaat.²⁸¹ Ondertussen pleitte vvn bij het Kamerlid Buikema (CDA) ervoor Z. opnieuw toe te laten tot de asielprocedure, omdat Kenia Ethiopische vluchtelingen niet beschermde. Dit Kamerlid legde uit dat hij sympathie voelde voor deze kunstenaar, temeer omdat kunst in zijn portefeuille zat. Een

arts vroeg om clementie, omdat Z.'s situatie door het wachten en de stress nijpend werd. Niet veel later verklaarde een medewerker van de UNHCR in Nairobi dat hij Z. en drie andere Ethiopiërs een keer uit de gevangenis had gehaald. Deze medewerker verklaarde dat de andere drie waren hervestigd, alleen Z. niet, terwijl toch ook voor hem Kenia niet veilig was. Dit trok Justitie over de streep; hij kreeg de B-status. Dus ondanks verklaringen waarvan Justitie de waarheid betwijfelde, en een verblijf van zes jaar in een veilig land, kreeg Z. verblijf in Nederland. Kenia en Soedan bleken als het op uitzetten aankwam, niet heel erg veilige landen van ontvangst.

Willekeur en gelijkheidsbeginsel

Net als in de vorige periode, bepleitten voorpleiters het recht op toelating van asielzoekers door te wijzen op het *gelijkheidsbeginsel*. Maar liefst 92 personen wezen er in hun brieven op dat het asielbeleid van Justitie willekeurig was. Vooral wanneer het familieleden betrof die niet allemaal werden toegelaten, hadden voorpleiters het over willekeurig asielbeleid. Een huisarts schreef dat de *willekeur* waarmee Justitie families uiteenrukte, onrechtvaardig was.²⁸² Tien gastgezinnen wilden weten hoe zij hun gasten moesten uitleggen waarom hun ouders, schoonouders, broers, zussen, en burens wel een verblijfsvergunning kregen maar zij niet.²⁸³ Een zuster wees erop dat alle 'arme doodsbanke Turkse Christenen identieke' problemen ondervonden.²⁸⁴ Waar Justitie dus een onderscheid wilde maken tussen echte en onechte vluchtelingen, voerden voorpleiters aan dat alle Turkse Christenen waren vervolgd en dat onderscheid maken dus niet mogelijk was.

Om de willekeur aan te tonen, verzamelde een werkgroep gegevens over het dorp Kefri, een dorp gelegen in de regio Tur Abdin. De werkgroep sprak over collectieve angst en *vrees voor vervolging* bij alle bewoners. Daarom waren zij allemaal vluchtelingen. Justitie toetste de aanvragen van de bewoners van Kefri echter individueel.²⁸⁵ Een contactambtenaar merkte op bij het nader gehoor van G., dat de vele christenen uit Kefri die hij sprak, de gebeurtenissen die plaatsvonden in dit dorp allemaal anders weergaven.²⁸⁶ Bij G.'s beroepschrift was een lijst met namen toegevoegd van personen uit Kefri, die wel een status hadden gekregen. Nadat ook de Raad van State zijn verzoek afwees, leek zijn zaak hopeloos. G.'s zaak kenterde na een brief van de geneeskundig inspecteur, waaruit bleek dat G.'s medische gesteldheid verslechterde doordat hij al zo lang in onzekerheid verkeerde. Op grond van dit rapport kreeg G., ondanks de uitspraak van de Raad van State, een verblijfsvergunning.

Het gebruik van de twee collectieve toelatingen op 1 juli 1976 en 28 februari 1977 leidde volgens voorpleiters ook tot willekeur. Het was willekeurig dat Turkse Christenen die binnenkwamen voor een bepaalde datum wel een verblijfsvergunning kregen en zij die daarna binnenkwamen niet, terwijl zij om dezelfde redenen waren gevlucht.²⁸⁷ Het was onbegrijpelijk, aldus enkele actiegroepen, dat Justitie dorpsgenoten anders behandelde omdat zij op een andere dag vluchtten.²⁸⁸ Bovendien gold voor asielzoekers uit andere landen geen fatale datum. Voorpleiters vonden het Nederlandse beleid ook willekeurig omdat het criterium *persoonlijk ondervonden schrijnend leed* alleen voor Turkse Christenen gold.²⁸⁹ De RPF bijvoorbeeld vroeg zich af waarom andere asielzoekers en de Vietnamese bootvluchtelingen niet aan deze eis hoefden te voldoen.²⁹⁰ Een actiegroep vond het merkwaardig dat Justitie er bij Oost-Europeanen

zelfs bij voorbaat van uitging dat zij persoonlijk schrijnend leed hadden ondervonden.²⁹¹ Bij het argument *willekeur* werd een vergelijking getrokken met de behandeling die andere asielzoekers kregen.

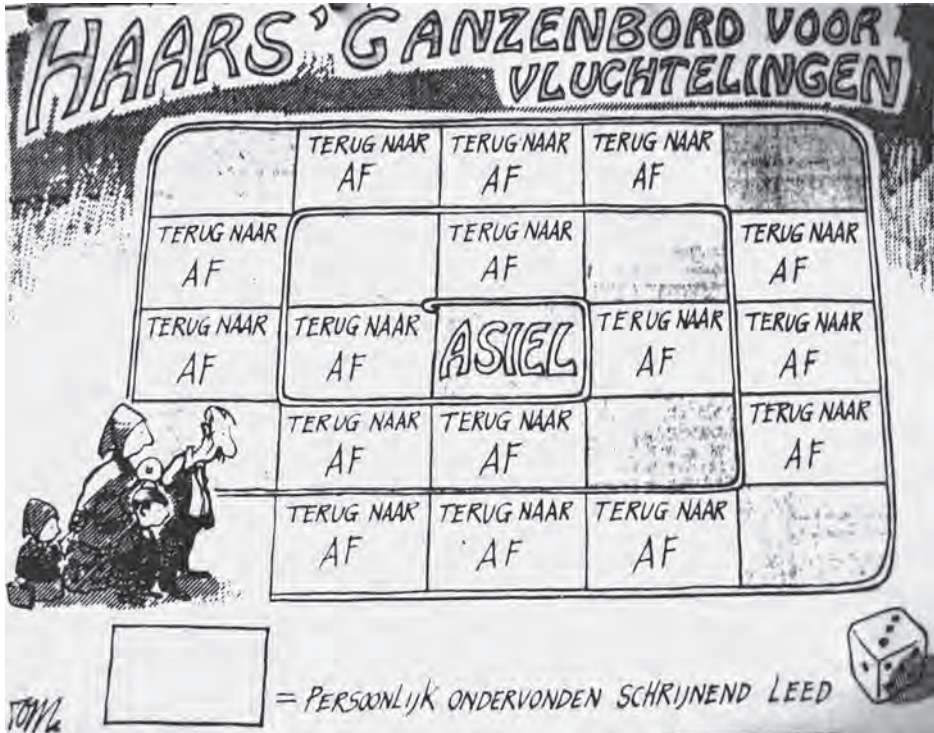
Een nota van een ambtenaar toont dat leden van gerechtelijke instanties niet altijd gelijk handelden.²⁹² In deze nota stond dat de commissieleden van de acv unaniem adviseerden de Turks Christelijke vrouw M. de B-status te verlenen. Voor deze ambtenaar was dit onbegrijpelijk, omdat zij overduidelijk tegenstrijdige verklaringen aflegde. Daarnaast, zo zei hij, kreeg een gezin dat rechtstreeks uit Oost-Turkije kwam geen status tijdens een parallelle sessie bij de acv. Hij vond het noodzakelijk dat de procedure niet ging lijken op een 'kansspel'; dat asielzoekers bij de ene commissie meer kans maakten dan bij een andere. In de marge merkte zijn superieur op dat de uitspraak van de acv vooral afhing van de samenstelling van de commissie. Volgens het hoofd Vreemdelingenzaken kreeg de versie van Justitie in sommige commissies 'geen poot aan de grond'. Het nemen van beslissingen over asielverzoeken bleef mensenwerk.

Kritiek op het asielbeleid en het functioneren van ambtenaren, politici en politieke partijen

Vanuit diverse hoeken kwam er kritiek op het asielbeleid en het functioneren van Justitie. Zoals hiervoor gezegd, vonden voorpleiters de twee collectieve toelatingen in 1976 en 1977 van de Turkse Christenen en het criterium *persoonlijk ondervonden schrijnend leed* willekeurig.²⁹³ Het systeem van collectieve toelating was ook ongewenst, want nieuwkomers verwachtten dat Justitie weer met een nieuwe fatale datum zou komen. Een lid van een kerkenraad onderschreef dit argument, maar hij vond dat een bepaalde groep Turkse Christenen recht had op een snelle beslissing. Daarom was hun collectieve toelating toch gewenst.²⁹⁴ De voorzitter van de acv liet weten dat de collectieve toelating van Turkse Christenen, gevolgd door collectieve afwijzingen, het onmogelijk maakte asielverzoeken individueel te toetsen, wat toch het uitgangspunt van het asielbeleid was.²⁹⁵

In de persoonsdossiers van Turkse Christenen vielen voorpleiters vooral het criterium *persoonlijk ondervonden schrijnend leed* aan en het onthouden van schorsende werking aan de herzieningsverzoeken en beroepschriften van Turkse Christenen. Toen de Turks Christelijke familie S. verscheen bij de acv voerde zij aan dat het onduidelijk was waarom zij geen persoonlijk schrijnend leed hadden ondervonden.²⁹⁶ Hun advocaat vroeg zich af of er eerst doden moesten vallen of dat constante vernedering genoeg was om aan de eis persoonlijk ondervonden schrijnend leed te voldoen. De commissieleden van de acv adviseerden Justitie de afwijzende beschikking te handhaven. Volgens hen leefden er namelijk tienduizenden Turkse Christenen 'tamelijk ongehinderd' in Istanboel. Na de uitspraak van de acv vertrok deze familie naar Frankrijk.

Actiegroepen en de Raad van Kerken vonden het criterium *persoonlijk ondervonden schrijnend leed* onduidelijk, strijdig met de Vreemdelingenwet en het Verdrag. De Turkse Christenen werden bovendien gediscrimineerd ten opzichte van andere asielzoekers.²⁹⁷ Een ander probleem was dat de criteria op basis waarvan werd beoordeeld dat er sprake was van *persoonlijk ondervonden schrijnend leed* alleen bekend waren bij

Het krijgen van asiel is vrijwel onmogelijk. De oneerlijkheid van het criterium persoonlijk ondervonden schrijnend leed wordt benadrukt. Mooi zichtbaar is dat vluchtelingen niet langer alleen mannen zijn, maar hele families. Bron: *Trouw* (4/5/1979).

Justitie.²⁹⁸ Twee kerken riep Nederlandse kerken op Justitie te vertellen dat het onrechtmatig was dat slechts 30 á 40 procent van de Turkse Christenen mocht blijven omdat zij voldeden aan het criterium *persoonlijk ondervonden schrijnend leed*, terwijl de verzoeken van de rest werden afgewezen omdat zij onvoldoende leden of dat zij onvoldoende vertelden aan Justitie.²⁹⁹ Dit was onjuist, omdat alle Turkse Christenen leden. Aan de oproep werd gehoor gegeven. Justitie ontving tientallen brieven van kerkenraden waarin zij schreven dat de Turkse Christenen te maken hadden met een collectief probleem in Turkije.³⁰⁰ Beslissers vonden dat sommige Turkse Christenen recht hadden op toelating, terwijl voorpleiters vonden dat het maken van onderscheid niet mogelijk was.

Naast kritiek op dit criterium was er ook debat over de hantering van de begrippen *kennelijk ongegrond* en *schorsende werking*. Justitie trachtte Turkse Christenen af te schrikken door deze juridische beginselen strikt toe te passen. Kerken wezen erop dat alle asielzoekers volgens de Vreemdelingenwet recht op herziening van een afwijzende beschikking hadden.³⁰¹ De advocatuur pleitte ervoor dat minder asielverzoeken werden afgewezen als kennelijk ongegrond.³⁰² 'Randgevallen' verdienden volgens advocaten het voordeel van de twijfel. Justitie vond echter de asielverzoeken van enkele

Turkse Christenen kennelijk ongegrond en kende geen schorsende werking toe aan het bezwaar en beroep als er bij terugkeer in Turkije geen sprake was van gevaar en zij nauwelijks gronden aandroegen.³⁰³ In 1978 concludeerde Justitie dat 31 van de 52 zaken van Turkse Christenen kennelijk ongegrond waren en geen schorsende werking verdienden. De svn bereikte echter in slechts 6 gevallen dezelfde conclusie. De svn liet weten dat alleen 'fakegevallen' hun verzoek om herziening niet in Nederland mochten afwachten.³⁰⁴ Kennelijk ongegronde asielverzoeken kwamen volgens de svn alleen van dienstweigeraars of van personen die in veilige landen van ontvangst hadden verbleven, of van personen die duidelijke tegenstrijdige verklaringen aflegden. Justitie kende geen schorsende werking toe aan de herzieningsverzoeken wanneer alleen familieleden of dorpsgenoten problemen hadden gehad, maar de asielzoeker zelf niet of nauwelijks.³⁰⁵ De Turkse Christenen moesten zich in een vluchtsituatie bevinden, wilden zij schorsende werking krijgen.³⁰⁶ Het verschil van mening tussen de svn en Justitie is typerend. Beide maakten onderscheid, alleen waar de grens lag, was niet duidelijk.

Vergelijking met asielbeleid van andere landen

Justitie kreeg het verwijt dat andere landen, vooral West-Duitsland, omdat ze Turkse Christenen wel erkenden als vluchtelingen toleranter en humaner waren dan Nederland.³⁰⁷ Voorpleiters vonden het onbegrijpelijk dat andere West-Europese landen minder restrictief, humaner en liberaler waren dan Nederland met haar christelijke regering. Voorpleiters drongen erop aan het asielbeleid in overeenstemming te brengen met dat van buurlanden waar de Turkse Christenen wel asiel kregen.³⁰⁸ De tien brieven die Justitie uit Duitsland ontving, bevestigen dat Turkse Christenen in Duitsland wel een vluchtelingenstatus kregen, en dat daarom Nederland ook Turkse Christenen moest toelaten.³⁰⁹ Enkele vluchtelingenorganisaties schreven dat Nederland minder asielverzoeken inwilligde dan andere landen.³¹⁰ Zo nam Zwitserland 4,6 vluchtelingen op per 1.000 inwoners, terwijl dat er in Nederland maar 0,6 per 1.000 waren. Een man uit Enschede schaamde zich Nederlander te zijn. Hij vroeg zich af waarom Nederland hardvochtiger was dan zijn buurlanden.³¹¹ In 1981 vroeg Kamerlid Lankhorst (PPR) waarom in Nederland slechts 3,3 procent van de asielzoekers de vluchtelingenstatus kreeg, terwijl in Duitsland, Engeland en Frankrijk de percentages hoger lagen, resp. 13,3, 59,8 en 64,3 procent.³¹² Het antwoord was dat de cijfers onvergelykbaar waren, omdat andere landen de B-status niet kenden en Frankrijk en Engeland hele groepen aanvragers niet tot de procedure toelieten.

Vooraf Zweden diende (net als in de periode 1968-1977) als referentiekader, omdat dezelfde groepen asielzoekers naar Zweden kwamen. Herhaaldelijk wees Justitie erop dat in Zweden het aantal asielzoekers uit Turkije daalde nadat het visumvereiste voor Turken was ingevoerd. Nederland volgde het Zweedse voorbeeld in 1980. In Zweden vroegen ook enkele Ethiopiërs om asiel. De Nederlandse ambassadeur in Ethiopië kreeg na een gesprek met zijn Zweedse collega de indruk dat ook Zweden de verhalen over vervolging steeds minder serieus nam.³¹³ De Zweedse ambassadeur vertelde dat de Zweedse sociale voorzieningen Ethiopische asielzoekers aantrok. Asielbeleid van andere landen was vooral belangrijk als referentiekader, wanneer die landen erin slaagden het aantal asielverzoeken te laten dalen.

Voorpleiters hadden veel kritiek op de asielprocedure. Het asielbeleid was willekeurig en ambtenaren functioneerden gebrekkig. Beslissers stelden het land-van-ontvangstprincipe en het binnenlands vestigingsalternatief voorop in het asielbeleid. In de praktijk werden asielzoekers echter zelden op grond van die argumenten uit Nederland verwijderd. Soedan en Istanboel bleken niet veilig genoeg. Voorpleiters benadrukten dat de vervolging niet stopte in Istanboel (voor Turkse Christenen) of Soedan (voor Ethiopiërs).

Vervolging

Turkse Christenen

Tabel 13 (op blz. 210) laat zien dat voorpleiters in brieven het argument dat de Turkse Christenen in Turkije waren vervolgd, het meest gebruikten. Voorpleiters gebruikten dit argument zo vaak omdat de Nederlandse overheid ontkende dat zij gegronde *vrees voor vervolging* in Turkije hadden. In 48 brieven stelden voorpleiters dat christenen in Turkije al eeuwenlang werden vervolgd. Zij wezen op de massaslachtingen begin twintigste eeuw in Turkije van anderhalf miljoen christenen.³¹⁴ De skv schreef in een brief dat de christenen, die de slachtingen van begin twintigste eeuw hadden overleefd, nog altijd bloot stonden aan vervolging.³¹⁵ De Turkse Christenen die een kerk hadden bezet, schreven in een petitie dat hun ouders en grootouders hen vertelden over massamoorden en pogroms.³¹⁶ Een man uit Wassenaar liet weten dat de Turkse Christenen in Nederland het ondenkbare overkwam: na een geschiedenis vol vervolging werden zij door geloofsgenoten verraden.³¹⁷ Voor voorpleiters rechtvaardigde de lange geschiedenis van vervolging de toelating van deze groep.

De UNHCR ontkende dat er sprake was van *vrees voor vervolging* van alle Turkse Christenen, maar zij liet de mogelijkheid van individuele vervolging open.³¹⁸ In het standaardantwoord dat Justitie aan alle voorpleiters stuurde, staat dat de UNHCR van mening was dat 'Christenschap in Turkije geen reden was om te concluderen tot vluchtelingenschap'.³¹⁹ Brouwer vond dat Justitie zijn woorden had verdraaid, want sommige Turkse Christenen voldeden mogelijk wel aan de definitie van een vluchteling uit het Verdrag.³²⁰ Hij wilde dat Justitie ieder asielverzoek individueel toetste. Het was duidelijk dat hij kritiek had op de collectieve toelating van Turkse Christenen in 1976 en 1977. Justitie vond dat vervolging door moslimbuurtgenoten niet gelijk stond aan *vrees voor vervolging* in de zin van het Verdrag, omdat de Turkse staat niet de vervolger was.³²¹ Staatssecretaris Haars wees er tijdens een lezing in 1979 op dat onverdraagzame en rondzwerfende Koerden christenen 'plaagden'. Dit maakte echter nog niet van alle Turkse Christenen vluchtelingen, omdat velen nooit waren vervolgd en om 'puur economische redenen' uit Turkije waren vertrokken.³²² Wanneer zij die om economische redenen naar Nederland kwamen niet werden uitgezet, zouden tienduizenden anderen hun voorbeeld volgen, aldus Haars. Volgens Haars was het de bezetters van de Sint-Janskathedraal 'om de een of andere reden niet duidelijk [...] dat zij geen vluchtelingen waren'.³²³

De voorpleiters vielen dit standpunt aan. De Turkse Christenen werden overal in Turkije vervolgd vanwege hun religie.³²⁴ Zij wezen erop dat de Turkse Christenen bescherming zochten bij lokale autoriteiten, maar dat hen geen hulp werd geboden. Een

advocaat erkende dat vooral de islamitische burens schuldig waren, maar dat het probleem was dat de Turkse autoriteiten weigerden de christenen te beschermen.³²⁵ Tijdens een nader gehoor legde een kleermaker uit dat hij bij de politie aangifte had gedaan nadat hij had ontdekt wie tot twee keer toe in zijn winkel had ingebroken. Niet veel later stond zijn winkel in brand.³²⁶ De familie B. was volgens eigen zeggen haar dorp ontvlucht omdat een lokale grootgrondbezitter zich hun land wilde toe-eigenen. Om zijn verzoek kracht bij te zetten, liet de grootgrondbezitter twee van B.'s familieleden vermoorden. Hierna spande de familie B. een rechtszaak aan. Het gevolg was een ontvoering. De gijzelaar werd pas vrijgelaten nadat het land was overgedragen en de rechtszaak ingetrokken.³²⁷ Klagen bij de autoriteiten was volgens de Turkse Christenen wel mogelijk, maar het was zinloos en contraproductief.

Bij het beoordelen of er sprake was van *vrees voor vervolging* ging landeninformatie in de periode 1977-1984 een steeds grotere rol spelen. Het beeld dat het Nederlandse publiek kreeg van Oost-Turkije, was tegenstrijdig. BuZa, journalisten en enkele particulieren ontkenden dat er sprake was van vervolging, terwijl actiegroepen, kerken en andere particulieren erop wezen dat de Turkse Christenen overal in Turkije geïntegreerd *vrees voor vervolging* hadden. Beide partijen waren niet te overtuigen van het gelijk van de ander. Het uitgangspunt voor beslissers was dat de Turkse Christenen niet in heel Turkije problemen hadden³²⁸ en dat de lokale of centrale autoriteiten de christenen niet vervolgden.³²⁹ Volgens de Nederlandse ambassadeur werd dit onderschreven door christelijke leiders in Istanboel. Zij lieten hem weten dat gruweldaden hadden plaatsgevonden aan het begin van de twintigste eeuw, maar dat dit eind jaren zeventig niet meer gebeurde. De ambassadeur vergeleek de situatie in Oost-Turkije met het 'Wilde Westen'. Hij weet deze aan de Koerden, die bekend stonden om 'hun wetteloosheid, wildheid en religieuze islam'. Zij vergrepen zich, volgens een ambassade-medewerker, niet alleen aan christenen, maar ook aan andere groepen. Overigens wilde de opsteller van het rapport anoniem blijven, want hij vreesde persoonlijke problemen wanneer zijn naam bekend werd.

Een ambtelijke missie concludeerde in 1984 dat zowel christenen als moslims in Oost-Turkije onder moeilijke en armoedige omstandigheden leefden, maar dat niets duidde op specifieke vervolging van christenen.³³⁰ Zij hadden gezien dat kerken in gebruik waren, en hadden vijf Turks Christelijke families ontmoet, die vanuit Duitsland waren teruggekeerd. Hun christelijke informanten verklaarden dat de contacten met de politie goed waren. Ook vertelden zij dat hun medechristenen om economische redenen naar Europa vertrokken. De kerkleiders vroegen de leden van de missie de poorten van Europa te sluiten anders ging de kerk verloren. Of hun beweringen geheel met de waarheid strookten, is onduidelijk. Duidelijk is dat hun kerken leegstroomden.³³¹ De bisschop vond het grootste gevaar voor het voortbestaan van de Turks Christelijke traditie dat alle christenen naar Europa vertrokken. In Europa was er immers sprake van ontkerkelijking en assimilatie. De bisschop voegde hieraan toe dat zij die terugkeerden, niet zouden worden bestraft door de Turkse autoriteiten.

Ook de media waren verdeeld. Een reporter van *Tros Aktua*, die in 1979 Istanboel bezocht, zag daar stampvolle kerken. Hij hoorde van een goudsmid in Istanboel dat veel christenen vertrokken omdat het leven in Europa beter was. Deze reporter zag in Oost-Turkije lege kerken. De patriarch van de Syrisch-orthodoxe kerk die hij sprak,

weet dit aan de lokroep van Europa, en niet aan de vervolging van christenen.³³² De reporter concludeerde, na een rondreis, dat van gerichte vervolging geen sprake was, noch politiek noch religieus. Drie jaar later bezocht een andere journalist, ditmaal van de *Haagsche Courant*, Oost-Turkije om te kijken hoe het de christenen verging.³³³ Honderd christenen zouden hem hebben verteld dat alle jongeren waren vertrokken vanwege de economische problemen. Volgens zijn christelijke informanten was het leven zwaar, maar gingen allen, zowel christenen als moslims, gebukt onder Koerdische terreur. Enkele particulieren bevestigden dit beeld van Oost-Turkije. Een Nederlandse vrouw, die lange tijd in Turkije had gewoond, wist dat de Turkse regering de christenen niets in de weg legde.³³⁴ Een studente Turkologie, die al tien jaar door Oost-Turkije reisde, zag dat niet alleen de christenen, maar alle bewoners leden.³³⁵ Een andere vrouw hoorde tijdens haar reis in dit gebied dat 'de gehele stam' naar Nederland wilde migreren, want als je daar ziek of werkloos was, kreeg je geld.³³⁶

Voorpleiters betwistten het gelijk van *Tros Aktua*. Het beeld dat christenen in Turkije geen probleem hadden, choqueerden kerken, actiegroepen en particulieren en riep een tegenreactie op. VVN en de Raad van Kerken beschouwden het als algemeen bekend dat het leven voor christenen in Turkije ondraaglijk was, gezien hun etniciteit en religie.³³⁷ Een Hengelose betwijfelde de getuigenissen van bovengenoemde kerkelijk leiders, want hoe vrijuit konden Nederlanders spreken met de pers toen Hitler Nederland bezette.³³⁸ In een advertentie stelde het Comité 4I+ dat het rapport van de Wereldraad van Kerken bevestigde dat christenen in Oost-Turkije vrees voor vervolging hadden.³³⁹ Maar liefst 53 voorpleiters citeerden dit rapport, waarin stond dat het ging om 'pure vluchtelingen' die in geheel Turkije werden vervolgd.³⁴⁰

De familie K. vroeg in 1980 asiel aan en hun verzoek om herziening van de afwijzende beschikking diende twee jaar later bij de ACV. De commissieleden wezen het verzoek om herziening unaniem af.³⁴¹ Interessant waren de twee brieven in het dossier die verstuurd waren vanuit het dorp in Turkije waaruit de familie vertrok. Een zwager meldde dat moslims het huis van de familie hadden afgebrand en hun vee gestolen. Hij schreef dat hij graag wilde vertrekken, maar dat niemand hem bijstond. Hij raadde zijn familieleden aan zich niet uit Nederland te laten verjagen. Een broer van de man schreef dat nergens in Turkije plaats was voor christenen. Volgens hem sloten moslims sommige christenen op in kerken en andere christenen verdwenen. Hij verzocht zijn broer om financiële hulp, zodat hij ook naar Nederland kon komen. De familie K. kreeg later alsnog de B-status. Deze zaak toont dat asielzoekers zelf informatie overlegden om te laten zien dat zij werden vervolgd en vrees hadden voor vervolging in Turkije.

Ethiopiërs

Voorpleiters van de Eritrese asielzoekers wezen er ook op dat zij al eeuwenlang werden vervolgd. Het Comité voor Hulp aan Eritrea sprak over vijf eeuwen van bezetting.³⁴² Een Europese jeugdbeweging vroeg om toelating van de Eritrese studenten, omdat de inwoners van Eritrea al eeuwen leden onder geweld en droogte.³⁴³

Justitie motiveerde de beschikkingen van Ethiopische asielzoekers amper. Wanneer een Ethiopische asielzoeker rechtsreeks naar Nederland kwam, was repatriëring niet mogelijk. De Ethiopiër B. kreeg geen vluchtelingenstatus omdat hij de moord door

Ethiopische militairen op zijn tante niet aannemelijk kon maken en er niets bleek van 'ingrijpende negatieve bejegening' door de Ethiopische overheid.³⁴⁴ De enige reden waarom de Ethiopiër T. geen vluchtelingenstatus kreeg, was dat hem geen bovenproportionele negatieve bejegening te wachten stond of had gestaan door zijn overheid. Beide Ethiopiërs kregen wel de B-status.

De Raad van State oordeelde in april 1979 dat er in Ethiopië sprake was van groepsvervolgving van Eritreërs. Justitie voelde er echter niets voor om iedere asielzoekers die behoorde tot de Eritrese bevolkingsgroep, te erkennen als vluchteling. Volgens Justitie was er alleen sprake van vervolgving wanneer de Ethiopische overheid de asielzoeker verdacht van actieve deelname aan het verzet.³⁴⁵ De overweging van de Raad van State dat het behoren tot de Eritrese bevolkingsgroep tot gegronde *vrees voor vervolgving* kon leiden, bood de Justitie een uitweg.³⁴⁶ Hieruit volgde immers dat niet alle Eritreërs vluchtelingen waren.³⁴⁷ Etniciteit alleen leidde niet tot vluchtelingenschap, want dit zou de deur openzetten voor te veel mensen.³⁴⁸ De gemachtigde van de UNHCR zag ook niets in de categorische benadering van de Raad van State, want naast etniciteit waren ook geloofwaardigheid, politieke motivatie en gedrag bepalend voor het krijgen van een vluchtelingenstatus.³⁴⁹ In 1980 zwakte de Raad van State haar oordeel van een jaar eerder af. Gegronde *vrees voor vervolgving* was afwezig, als het asielrelaas van de Eritreër niet duidde op het gevaar van willekeurige repressieve behandeling door de Ethiopische autoriteiten. De Eritreër moest persoonlijke problemen met de Ethiopische overheid hebben.

Het debat over groepsvervolgving komt naar voren in de beraadslagingen in 1979 bij de ACV in de zaak van de Eritrese student G.³⁵⁰ De vertegenwoordiger van Justitie vond G. geen vluchteling omdat hij zich nooit openlijk politiek manifesteerde. Een commissielid vermoedde dat het niet de bedoeling was van de Raad van State dat iedere Eritreër als vluchteling zou worden toegelaten, maar dat in het geval G. het niet hard te maken was dat hem geen vervolgving zou wachten. De voorzitter van de ACV meende dat de Ethiopische autoriteiten de intelligentsia genadeloos aanpakten. Het derde commissielid meende dat het behoren tot een vervolgde bevolkingsgroep voldoende kon zijn voor erkenning als vluchteling. De commissieleden adviseerden tot toekenning van de A-status. Het was weliswaar ongewenst dat alle Eritreërs een vluchtelingenstatus kregen, maar wie wel en wie geen status verdiende, was niet duidelijk.

De Ethiopiër E. kreeg in eerste aanleg de B-status, omdat terugkeer naar Ethiopië onmogelijk was. E. procedeerde door voor de A-status. Zijn advocaat zag in hem een ideale vluchteling gezien zijn etniciteit en zijn activiteiten voor de EPLF.³⁵¹ Ook de voorzitter van de ACV vond hem door zijn politieke verleden een '24-karaats vluchteling'. De ACV raadde inwilliging van zijn verzoek aan. Justitie was het oneens met deze conclusie, omdat E.'s identiteit niet vaststond. Toch was het duidelijk dat Justitie het advies van de ACV niet wilde negeren. Door te wijzen op de unieke aspecten aan E.'s vluchtrelaas – hiervoor werden zijn politieke daden en periode van gevangenschap gebruikt – individualiseerden ambtenaren E.'s zaak. Hierdoor werd voorkomen dat er *precedentwerking* voor andere Ethiopiërs was. Hier is duidelijk de speelruimte ruimte zichtbaar die Justitie had: E. was geen vluchteling (omdat zijn identiteit niet vaststond), maar erkenning als vluchteling was nodig gezien het advies van de ACV.

Justitie ontkennde dat de Turkse Christenen, Ethiopiërs en Oost-Europeanen (zie het stuk over Republiekvlucht) *vrees voor vervolging* hadden in de zin van het Verdrag. Volgens Justitie waren ze niet individueel door hun staat vervolgd. De Turkse Christenen waren gevlucht voor hun burens; de Eritreërs verlieten hun land voor de burgeroorlog. Dit wordt bevestigd door de cijfers uit tabel 10: asielzoekers kregen zelden de A-status. Voorpleiters trachtten de argumenten van Justitie te weerleggen door te benadrukken dat christenen in Turkije en Eritreërs in Ethiopië al eeuwenlang waren vervolgd. Zij wezen erop dat de Turkse overheid weigerde haar burgers te beschermen en dat de Ethiopische regering iedere Eritreër verdacht van het geven van hulp aan een rebel-lengroep. De vrees voor bestraffing wegens Republiekvlucht bij Oost-Europese asielzoekers was volgens BuZa aanwezig, maar Justitie ontkennde dat zij werden vervolgd bij terugkeer in hun land.

Geloofwaardigheid

Turkse Christenen

Beslissers betwijfelden de *geloofwaardigheid* van de Turkse Christenen, van de Ethiopische en, zoals vanouds, ook van de Oost-Europese asielzoekers. Het uitgangspunt van het asielbeleid was dat alleen geloofwaardige asielzoekers recht hadden op toelating. Het maken van het onderscheid tussen wel en niet geloofwaardige asielzoekers was volgens beslissers nog immer mogelijk. Een justitiële medewerker op Schiphol zei bijvoorbeeld dat hij de mensen die om economische redenen asiel vroegen, er zo uitpikte.³⁵² Staatssecretaris Haars legde op een CDA-bijeenkomst uit dat van 166 asielverzoeken van Turkse Christenen, er 150 wegens gebrek aan asielmotieven waren afgewezen.³⁵³ Zij gaf drie voorbeelden. De eerste Turkse Christen verzweeg dat hij jarenlang zonder problemen in Istanboel woonde, de tweede veranderde op zijn identiteitsbewijs zijn religie van moslim in christen en de derde legde verklaringen af die tegenstrijdig waren aan die van zijn familieleden. Juist de asielmotieven van Turkse Christenen werden betwijfeld.

De opmerkingen van contactambtenaren in de rapporten van nader gehoor laten deze twijfel zien. Zo merkte een ambtenaar op dat het weer ging om 'een vrouw met een dode echtgenoot' en hoorde 'een zoon opnieuw van zijn zwaargewonde vader, net voordat deze bezweek, wie hem dit aandeel'.³⁵⁴ Tijdens een zitting van de acv ging het om de christelijke achtergrond van de Turkse Christen T. Hij kon het 'Onze Vader' niet opzeggen, geen doopbewijs overleggen en de commissieleden vonden Ibrahim geen christelijke naam.³⁵⁵ Tijdens een andere zitting van de acv legden broer en zus verschillende verklaringen af, ook hun nader gehoren stemden niet overeen. De voorzitter legde uit dat hij niet meer wist wat te geloven.³⁵⁶ De broer legde uit dat hij sinds de gebeurtenissen in Turkije gespannen en vergeetachtig was. Dit was de reden dat er aan zijn eerdere verklaringen geen waarde gehecht moest worden. De voorzitter van de acv vertelde dat het vaker voorkwam dat asielzoekers hun vluchtmotieven wijzigden omdat zij de verklaringen die zij eerder aflegden, niet konden onthouden. Broer en zus kregen echter toch de B-status. Twijfelen aan de verklaringen van asielzoekers was mogelijk, maar het afwijzen van asielverzoeken op deze grond bleek moeilijk.

De UNHCR wilde dat Justitie de asielaanvragen van Turkse Christenen zorgvuldig

zou toetsen, omdat de verhouding 'tussen reële en irreële gevallen' 1 op 9 was.³⁵⁷ Volgens Brouwer kregen enkele Turkse Christenen asiel op grond van door hun afgelegde 'mislijdende verklaringen'. Hij wist dat veel Turkse Christenen, nadat zij hun dorp in Tur Abdin hadden verlaten, lange tijd in Istanboel hadden gewoond, maar dat Justitie dit zelden ontdekte.³⁵⁸ Hij bood Justitie zijn hulp aan om het waarheidsgehalte van asielrelazen te bepalen. Brouwer was van mening dat hij de asielzoekers die logen, kon scheiden van hen die de waarheid spraken. Hij erkende dat Turkse Christenen weinig toekomst hadden in Turkije, maar dat maakte van hen nog geen vluchtelingen. Asiel was 'niet het arme mans alternatief voor emigratie'.³⁵⁹

Actiegroepen spraken over veel 'kaf onder het koren'.³⁶⁰ De svn meende dat een deel van de Turkse Christenen geen recht had op asiel omdat hun beweringen niet klopten.³⁶¹ Volgens medewerkers van de svn waren 2 á 3 van de 8 á 9 Turkse Christenen vluchteling. Dit was de reden dat zij een systeem van statusbepaling (cliëntbepaling) hanteerden om te bepalen wie hulp kreeg. In 1978 kwam de svn met een lijst van criteria op grond waarvan zij Turkse Christenen als cliënten weigerden.³⁶² Belangrijk was het gebrek aan *geloofwaardigheid*. Dit werd versterkt als een Turkse Christen zijn paspoort verloor, een Westerse taal sprak, geen Aramees sprak, zijn gezin niet in een klooster of bij een mannelijk familielid achterliet en als het ging om overduidelijk van buiten geleerde verhalen. In 1980 bevestigde de vvn (die in 1979 de svn verving) dat niet alle Turkse Christenen vluchtelingen waren.³⁶³ Volgens de vvn hoorden de Turkse Christenen via de tamtam welke verhalen het goed deden. Zo ging het gerucht, volgens de vvn, dat er vluchtverhalen in Istanboel te koop waren. Volgens de vvn was cliëntbepaling alleen mogelijk door specialisten, en zelfs dan was het systeem niet waterdicht. De vvn kende gevallen voor wie ze de handen in het vuur wilde steken, maar die Justitie afwees, terwijl anderen die volgens haar logen, wel een status kregen. Justitie schreef in de marge van de brief dat het opviel dat ook het vluchtelingenwezen erkende dat asielzoekers logen.

Ook vrijwilligers wezen erop dat Turkse Christenen logen over wat hen in Turkije was overkomen. Twee Twentse vrouwen schreven dat de vvn de Turkse Christenen instrueerde wat zij aan de politie moesten vertellen.³⁶⁴ Op deze manier kregen, volgens de twee, criminele en gewelddadige Turkse Christenen op grond van valse verhalen toelating. Een andere vrijwilligster legde uit dat de asielverzoeken van Turkse Christenen die niet behoorden tot 'de speciale vriendenkring van de vvn of hun tolken', vaak werden afgewezen.³⁶⁵ Volgens haar repeteerden de vvn en hun tolken, voordat Justitie asielzoekers het nader gehoor afnam, met hen hun 'verzonnen verhaaltjes'. Zijzelf sprak met een Turks Christelijke familie die geen christelijk gebed kende, maar wel de hele Koran. Een andere Turkse Christen vertelde haar dat terugkeer naar Turkije mogelijk was omdat daar nog veel familie van hem woonde. Volgens haar schreef een goedgelovige vrijwilligster voor deze man 'een brief vol liegpraat' aan Justitie. Ook had hij Justitie verteld dat zijn littekens de schuld waren van moslims, terwijl ze waren veroorzaakt door ongelukken in huiselijk kring. Justitie, de УННСР, enkele vrijwilligers en actiegroepen waren het erover eens dat niet alle Turkse Christenen de waarheid spraken.

Turkse Christenen waren zich ervan bewust dat hun verhalen twijfels oproepen. In een radio-interview verklaarden twee van hen dat zij niet om economische redenen

waren gevlucht, maar omdat enkele Turks Christelijke vrienden in Turkije waren vermoord.³⁶⁶ Een ander schreef dat sommige van zijn landgenoten op grond van leugens een vergunning kregen, terwijl de verzoeken van anderen die niet goed konden liegen, onterecht waren afgewezen.³⁶⁷ Enkele Turkse moslims ontkenden dat christenen in Oost-Turkije werden vervolgd.³⁶⁸ De christenen werden in Turkije beschermd door de grondwet. Zij wilden volgens hen met hun leugens verblijf in Nederland afdwingen.³⁶⁹

De 83 brieven die Justitie ontving van tegenpleiters hadden allemaal min of meer dezelfde teneur: de Turkse Christenen kwamen naar Nederland om te profiteren van de sociale voorzieningen en omdat Nederland een luilekkerland was.³⁷⁰ Een man uit Heiloo wist dat zij kwamen voor de 'de honing' en niet voor het weer.³⁷¹ Een anonieme Hengelose man repte over een Turkse Christen die alleen naar Nederland kwam om een uitkering aan te vragen.³⁷² Ene Ted wist dat vluchtelingenorganisaties en advocaten de Turkse Christenen influisterden dat zij asiel moesten vragen, omdat zij dan een uitkering kregen.³⁷³ Tegenpleiters wisten zeker dat de Turkse Christenen via leugnachtige verklaringen verblijf wilden afdwingen in een welvaartsstaat.

Voorpleiters trachtten in hun brieven de Turkse Christenen geloofwaardig te maken. Zo zouden de tolken die Justitie gebruikte, slecht vertalen.³⁷⁴ Een man uit Nijverdal legde uit dat de Turkse Christenen in Turkije welvarend waren en dus niet vluchtten om economische redenen.³⁷⁵ Een van de oprichters van het Comité 41+ erkende dat de Turkse Christenen niet altijd de waarheid spraken, maar hij weet dit aan de oneerlijke criteria van Justitie.³⁷⁶ Volgens hem voeren de Turkse Christenen blind op informatie van familieleden die al in Nederland woonden, en op hun advies pasten zij hun relazen aan. Het ging volgens hem om simpele, vaak ongeschoolde mensen, die moeite hadden een chronologisch verhaal te vertellen. Hun verzoeken werden afgewezen, aldus deze vrijwilliger, als zij zich details niet goed konden herinneren, want wanneer het ging om een waar relaas, zo dacht Justitie, dan kon men tig keer hetzelfde relaas vertellen. Deze ongeschoolde en vaak slecht geïnformeerde Turkse Christenen konden dit echter niet, volgens de vrijwilliger. Asielzoekers probeerden hun *geloofwaardigheid* steeds vaker aan te tonen door documenten over te leggen. In de volgende periode kwam dit nog vaker voor. Een Turks Christelijke vrouw legde een bewijs over van het overlijden van haar echtgenoot en een certificaat dat zij lid was van de kerk in Turkije.³⁷⁷ In haar dossier zit een verslag van vijf pagina's van haar oudste zoon, die beschreef hoe de problemen in Turkije resulteerden in de dood van zijn vader.

Ethiopiërs

Ook bij Ethiopische asielzoekers ging het om hun *geloofwaardigheid*, vooral aan hun identiteit twijfelde Justitie. Volgens Justitie ontdeden veel Ethiopiërs zich van hun documenten om het onderzoek naar hun identiteit te frustreren. Het was dan voor Justitie onmogelijk te bepalen of zij eerder in een veilig land verbleven. Daarom kregen zij geen A-status, maar moesten zij genoegen nemen met de B-status. BuZa voegde hieraan toe dat veel Ethiopiërs hun land verlieten vanwege de droogte, de oorlogsdreiging en om economische redenen en niet omdat zij waren vervolgd.³⁷⁸ De ambassadeur liet weten dat in Afrika het aantal economische vluchtelingen groot was.³⁷⁹ Vooral jongeren hoopten in Europa op betere studiekansen en werk.

De politie van Vlaardingen, een plaats met een omvangrijke Ethiopische gemeenschap, onderzocht de reisroute van Ethiopiërs naar Nederland.³⁸⁰ Volgens de politie hielp iemand van het Bureau voor Rechtshulp hen bij hun reis. Pas twee á drie weken na aankomst in Nederland meldden de Ethiopiërs zich bij de vreemdelingenpolitie. In de tussentijd werden zij op hun nader gehoor voorbereid en werd hen verteld hun verblijf in Soedan en Italië te verzwijgen, volgens de politie.³⁸¹ Tijdens het verhoor van een Ethiopiër sprong een medewerker van de vvn op en zei 'aan mij heb je verklaard dat [...]', vertelde een inspecteur die de zaak onderzocht. De inspecteur kreeg de indruk dat 'deze vluchteling zijn lesje niet goed uit zijn hoofd leerde'. Hij hoorde van de politie dat het in de meeste gevallen zo ging. Dit soort opmerkingen laat zien hoe sterk beslissers aan de verklaringen van asielzoekers twijfelden. Een medewerker Vreemdelingenzaken merkte vervolgens op dat hij dacht dat een organisatie de reis van de Ethiopiërs vanuit Soedan naar Nederland regelde, omdat 'zij allemaal hetzelfde verhaal ophingen'.³⁸²

Een medewerker van de politie in Winterswijk vond de vluchtverhalen van enkele Ethiopiërs wel erg identiek.³⁸³ Navraag bij de Amsterdamse politie leerde dat ze daar spraken over 'lulverhalen, jankverhalen en zwendel'. Volgens hem lachten de Amsterdammers schamper toen hij het woord vluchteling gebruikte. De Amsterdammers vertelden hem dat zij vermoedden dat een reisbureau de reizen van de Ethiopiërs naar Nederland regelde. Het viel deze politiemedewerker verder op dat de Ethiopiërs zich zelden vergisten. Volgens hem maakten zij gebruik van 'memotechniek'. In het geval dat hij dat doorzag, ging het om het getal zeven. Dit getal telde men op bij de maand. In het rapport stonden de data: 17/10, 18/11 en 19/12. Hij wist dat het consistent noemen van dezelfde data, asielzoekers geloofwaardig maakten. Deze politiemann zag hierin bewijs dat Ethiopiërs instructies kregen van een goed geoliede organisatie.

Een contactambtenaar merkte op dat de Ethiopiër W. op een aantal vragen geen antwoord wist. De namen en data die hij noemde, schreef hij op een papiertje zodat hij de antwoorden later kon teruglezen.³⁸⁴ Zijn raadsman vond zijn cliënt juist een serieuze politicus die vanwege zijn politieke verleden jarenlang opgesloten had gezeten zonder enig proces. Over de Ethiopiër G. merkte de contactambtenaar op dat hij kwam met een 'lang en goed ingestudeerd verhaal'.³⁸⁵ Waarmee G. volgens hem geen rekening hield, was dat er een kopie van zijn visumaanvraag in zijn dossier zat. Toen hij daarmee werd geconfronteerd, gutste het zweet hem van het voorhoofd, aldus de ambtenaar. De commissieleden van de acv en later de Raad van State bevestigden de afwijzing van Justitie wegens G.'s onbetrouwbare verklaringen. Justitie verleende de Ethiopiërs W. en G. uiteindelijk wel de B-status. Repatriëring of uitzetting naar een ander land van ongelooftwaardige Ethiopiërs was niet mogelijk.

De Ethiopische zeeman Q. ontweek tijdens het eerste gesprek met de politie de vragen en hij kon geen data en tijdstippen noemen.³⁸⁶ Toen Q. later terugkwam met een advocaat, vertelde hij dat zijn naam in Ethiopië voorkwam op een lijst van gezochte personen. Deze omslag duidde er volgens Justitie op dat hij zijn verhaal had verzonnen, waardoor zijn verzoek werd afgewezen. Ook de acv en de Raad van State concludeerden niet tot vluchtelingenschap door 'het geheel van twijfelachtige verklaringen van betrokkene'. Om uitzetting te voorkomen, stuurde Q. brieven naar Justitie en de Tweede Kamer waarin hij uitlegde dat hij gezocht werd en behoorde tot een sociale

klasse die werd vervolgd. Hij weet de tegenstrijdigheden aan verkeerde interpretatie van zijn antwoorden en slechte tolken. Hij overlegde drie verklaringen van ex-medewerkers van de Ethiopische veiligheidsdienst, die in Nederland asiel hadden gekregen, waarin stond dat zij hem moesten opsporen en naar Ethiopië terugbrengen. Volgens Amnesty was Q. in het begin van de procedure nerveus, was er gebruikgemaakt van een ongeschikte tolk en zette zijn advocaat zich onvoldoende voor hem in. Deze actiegroep presenteerde verder twee getuigenissen: een vrouw vertelde dat ze toen ze onlangs Ethiopië bezocht, aan de grens vragen kreeg over Q., en een ex-medewerker van de veiligheidsdienst verklaarde dat er een foto van Q. hing in zijn kantoor met zijn naam erbij. Justitie besloot de man opnieuw te horen. Een medewerker van Justitie concludeerde dat het mogelijk leek dat Q.'s naam bij de Ethiopische autoriteiten bekend was. Nog altijd was hij niet erg geloofwaardig, maar uitzetten van Q. was, gezien 'zijn populariteit', niet gewenst: hij kreeg de B-status.

Voorpleiters – zoals Amnesty – voerden aan dat Ethiopische asielzoekers wel geloofwaardig waren. Het Comité van Eritrese Vluchtelingen erkende dat alle asielrelazen op elkaar leken, maar dit was niet verwonderlijk aangezien alle mensen uit hetzelfde land dezelfde problemen hadden.³⁸⁷ Dat Eritreërs werden afgeschilderd als economische vluchtelingen, was volgens het comité onbegrijpelijk, want zij waren met politiek in hun hoofd geboren.

Medewerkers van Justitie, BuZa, de politie, ambassadeurs, actiegroepen, de UNHCR, vrijwilligers en asielzoekers waren het met elkaar eens dat enkele asielzoekers onjuiste verklaringen aflegden over hun asielmotieven. Niet alle asielzoekers waren oprecht en daarom hadden zij niet allemaal recht op bescherming. Er zat kaf onder het koren. Het probleem was dat te scheiden. Een gebrek aan *geloofwaardigheid* was een belangrijke overweging voor afwijzing van vluchtelingenschap, maar het was zelden een beslissend argument voor afwijzing van het verzoek om toelating.

Aantallen

Bij Justitie was de vrees voor veel asielzoekers de reden voor restrictief beleid, aldus een advocaat.³⁸⁸ Opmerkingen in nota's bevestigden dit. Een medewerker van Justitie stelde dat de 'stroom [Turkse Christenen] moest worden ingedamd'.³⁸⁹ Beslissers en tegenpleiters rechtvaardigden het afwijzen van asielverzoeken van Turkse Christenen door te verwijzen naar de *komst van andere vreemdelingen*. Een Haarlemmer vond het een misdaad 'tegen ons volk om nog meer mensen toe te laten', want Nederland had al tienduizenden vreemdelingen uit Nederlands-Indië, gastarbeiders en Surinamers binnengehaald. Dat tastte de 'leefbaarheid' aan.³⁹⁰ Een anonieme briefschrijver vreesde dat Hengelo over tien jaar voor eenderde uit Hollandse mensen zou bestaan en voor tweederde uit Turken en Vietnamezen.³⁹¹ 'Een blanke Nederlandse vrouw' vermoedde dat over zeventig á tachtig jaar de Nederlanders waren uitgestorven en er alleen nog 'zwarten en vreemdelingen' in Nederland woonden.³⁹²

Justitie verdedigde het restrictieve asielbeleid door te wijzen op *overbevolking*. Volgens Justitie vond driekwart van de Nederlanders hun land overbevolkt.³⁹³ De staatssecretaris legde een negenjarig Turks Christelijk jongetje uit dat niet iedereen die dat

wilde, kon blijven, omdat er maar weinig mensen bijpasten in Nederland.³⁹⁴ Tegenpleiters schreven dat Nederland vroeger liefdevol mensen opnam, maar dat Nederland nu vol was³⁹⁵, en dat hele wijken werden ‘overspoeld’ met ‘kleurlingen’³⁹⁶. Tegenpleiters gebruikten maar liefst 29 keer het woord ‘vol’ (Nederland had bijvoorbeeld een maximum absorptiecapaciteit van negen miljoen mensen en was dus vol, aldus een Amsterdammer³⁹⁷). Volgens 24 briefschrijvers dreigde ‘het echte Nederland verloren te gaan.’

Voorpleiters vonden de komst van andere vreemdelingen minder gewenst dan de toelating van Ethiopiërs of Turkse Christenen. Zo was de situatie in Eritrea erger dan in Zuid-Oost Azië. Het was daarom onterecht dat Eritreërs minder welkom waren dan Vietnamezen.³⁹⁸ In een petitie van een Groningse kweekschool stond dat Turkse Christenen meer rechten hadden om te blijven dan Marokkanen, Turken of Surinamers, want deze christenen werden in hun land met de dood bedreigd.³⁹⁹ Een kerk vroeg zich af waarom Justitie de kerkmarokkanen⁴⁰⁰ – die na bezetting van een kerk in 1978 een verblijfsvergunning hadden gekregen – wel toeliet en de Turkse Christenen niet.⁴⁰¹ Een Utrechter voegde hieraan toe dat deze Marokkanen niet eens tot ‘onze geloofsgemeenschap’ behoorden.⁴⁰² K. uit Bloemendaal vond het onbegrijpelijk dat zo veel moslims verblijf kregen, terwijl hun cultuur strijdig was met de ‘onze’.⁴⁰³ VVN Vlaardingingen refereerde in 1982 inzake Ethiopiërs aan het uitnodigen van Polen uit Poolse vluchtelingenkampen.⁴⁰⁶ Het leven in de kampen in Oostenrijk viel volgens de VVN niet mee, maar zij wist dat de situatie in de Soedanese kampen voor de Ethiopiërs vele malen erger was.

Voorpleiters bagatelliseerden ook de aantallen Turkse Christenen en Ethiopiërs in vergelijking met de aantallen andere vreemdelingen. Dit kleine groepje echte vluchtelingen kon er volgens een vrouw uit Enschede ‘ook nog wel bij’.⁴⁰⁴ Toen in 1983 de toelating van ‘de restgroep’ werd besproken, werd benadrukt dat het ging om een gering aantal personen. Voorpleiters vonden het onbegrijpelijk dat Justitie zo moeilijk deed over die paar honderd Turkse Christenen.⁴⁰⁵ Door te wijzen op de kleine aantallen probeerden de voorpleiter speelruimte te creëren voor toelating van een individu of kleine groep, niet alleen voor Turkse Christenen, maar ook voor Ethiopische asielzoekers. Voorpleiters wezen op het anders zijn van deze groep asielzoekers of op het specifieke van één bepaalde asielzoeker. Daarnaast waren zij, volgens voorpleiters, maar met weinig en kregen andere vreemdelingen toelating – moslims, Vietnamezen, Turken, Marokkanen, gastarbeiders en Polen – terwijl zij er minder recht op hadden.

Net zoals in vorige periodes, vreesde Justitie dat ruimhartig beleid asielzoekers aantrok. *Precedentwerking* was nog altijd het uitgangspunt van het asielbeleid.⁴⁰⁷ Voorpleiters waren zich hiervan bewust. De patriarch van de Syrisch-orthodoxe kerk zei in 1979 dat als Justitie de kleine groep Turkse Christenen die in Nederland woonde toeliet, hij de komst van nog meer Turkse Christenen zou ontmoedigen.⁴⁰⁸ Justitie achtte de angst voor *precedentwerking* reëel, omdat in Turkije en Soedan grote groepen potentiële asielzoekers op een teken wachtten om naar Nederland te reizen. Overigens verschilden beslissers en pleitbezorgers van mening over de aantallen. Volgens Justitie stonden 30.000 christenen klaar voor vertrek uit Turkije.⁴⁰⁹ In een antwoord aan een kerkenraad stond dat enkele verzoeken van Turkse Christenen waren afgewezen, want anders zouden ‘binnen de kortste tijd 5 á 10 duizend mensen op onze

deur' kloppen.⁴¹⁰ Ook de cda-fractie wees erop dat niet alle Turkse Christenen werden toegelaten. Anders werd namelijk de deur opengezet voor de circa 100.000 christenen die nog in Turkije woonden.⁴¹¹ De Nederlandse ambassadeur in Turkije was tegen lankmoedig beleid, want wanneer Nederland alle Turkse Christenen opnam, vreesde hij voor de komst van andere godsdienstige of etnische minderheden uit Turkije.⁴¹² Hij voorzag dat zij het dan, net als de Turkse Christenen, over de 'asielboeg' gingen gooien. Het gerucht dat Nederland in dit verhaal trapte, zou zich snel in Turkije verspreiden, aldus de ambassadeur.

Justitie wilde in 1978 het Turks Christelijke gezin S. de B-status onthouden, want anders zouden actievoerders hun zaak gebruiken als precedent.⁴¹³ Uit dit voorbeeld blijkt dat ook bij verlening van de B-status vrees bestond voor *precedentwerking*. Individualisering van deze zaak was lastig omdat honderden christenen zich in dezelfde situatie bevonden. Overigens kreeg deze familie tijdens het proces van heroverweging ruim een jaar later alsnog de B-status. Asielzoekers en advocaten maakten gebruik van het precedent. Zij wezen op vergelijkbare gevallen die wel mochten blijven. Een Turks Christelijk gezin merkte op dat geloofsgenoten met dezelfde motieven wel een verblijfsvergunning hadden gekregen. Daarom hadden zij ook recht op toelating.⁴¹⁴ In de zaak van de Ethiopiër Y. somde de advocaat namen op van andere Ethiopische studenten die een vluchtelingenstatus hadden gekregen. Volgens een medewerker van Justitie vormden deze zaken een precedent in Y.'s zaak, waardoor hij ook een A-status moest krijgen.⁴¹⁵

Ook tegenpleiters maakten zich in brieven zorgen over het precedent. Een Leidse vrouw legde uit dat niet aan de eisen van de kerkbezitters moest worden toegegeven, want anders zou het verhaal snel rondgaan in het Middellandse Zeegebied dat je verblijf kreeg door 'wat gruweldaden te verzinnen en een kerk te bezetten'.⁴¹⁶ Een 85-jarige vrouw uit Den Haag drong aan op volharding, want anders zouden steeds nieuwe kerken bezet worden.⁴¹⁷ Een vrouw uit Amstelveen voorzag de komst van 'duizenden en nog eens duizenden' Turkse Christenen als Justitie door de knieën ging.⁴¹⁸

Bij de toelating van Ethiopische asielzoekers vreesde Justitie voor het scheppen van een precedent, omdat honderdduizenden Eritreërs in Soedanese vluchtelingenkampen woonden. *Aanzuigende werking* zou ontstaan wanneer Eritreërs die in Soedan hadden verbleven, de B-status zouden krijgen.⁴¹⁹ De Ethiopiër K. was volgens Justitie geen vluchteling omdat hij in zijn land niet was vervolgd. Hij kreeg geen B-status, omdat hij ruim één maand in Soedan had gewoond.⁴²⁰ De acv adviseerde echter K. alsnog een vluchtelingstatus te verlenen. Een telefoonnotitie maakt duidelijk dat K. toelating kreeg op grond van het advies van de acv, zijn relatief korte verblijf in Soedan en zijn verbondenheid met een lokale kerkgemeenschap. Het was niet één element dat zorgde voor de ommekeer, maar een combinatie van factoren, zo schreef het hoofd Vreemdelingenzaken. Hij liet weten dat de beschikking zodanig was geformuleerd dat K.'s zaak uitzonderlijk leek. Daarmee werd *precedentwerking* voorkomen.

Kosten en baten

Argumenten die gegroepeerd kunnen worden in het *kosten-en-batenframe* werden vooral door tegenpleiters gebruikt. Zij wezen op de werkloosheid, woningnood en de

hoge kosten die moesten worden opgebracht door Nederlanders. Dit was niet verrassend in een tijd waarin het economisch minder ging, hoewel dezelfde argumenten ook waren gebruikt in tijden van voorspoed. Het was duidelijk dat de tegenpleiters een wij-zijgevoel creëerden en dat de invloed van de arbeidscapaciteiten van asielzoekers als argument afnam.

Turkse Christenen waren over het algemeen laagopgeleid en getrouwd. Door hun opleidingsniveau kwamen zij alleen voor ongeschoold werk in aanmerking. Onderzoek van Justitie wees uit dat van de 84 mannen er 65 boer waren, 6 herders, 5 wevers, 4 smeden en 4 hadden een ander beroep.⁴²¹ Voor de deze laagopgeleide asielzoekers bood de *situatie op de arbeidsmarkt* in deze periode nauwelijks kans op werk. In de asioldossiers zitten, in tegenstelling tot in die van eerdere periodes, zelden brieven van werkgevers. Ambtenaren van SoZa en CRM maakten in 1976 kenbaar dat zij problemen hadden met toelating van Turkse 'ongeletterde landbouwers', omdat zij zich moeilijk konden aanpassen en moeilijk een baan konden vinden.⁴²² SoZa pleitte in 1977 tegen collectieve toelating van de Turkse Christenen, gezien de slappe arbeidsmarkt.⁴²³ Volgens tegenpleiters weigerden Turkse Christenen te werken; zij gingen direct na aankomst de WAO in⁴²⁴ of vroegen om Bijstand⁴²⁵. Zij benadrukten de tegenstelling tussen hardwerkende Nederlanders en vreemdelingen die hun hand ophielden. Voorpleiters, zoals de voorzitter van de NFV, vonden Turkse Christenen ijverige mensen, die 'verschrikkelijk graag werkten' en ondanks de grote werkloosheid werk vonden.⁴²⁶

Woningnood bleef een geliefd argument van de tegenpleiters. Een vrouw uit Bussum vroeg zich af waar jonge Nederlandse gezinnen moesten wonen als Turkse Christenen mochten blijven.⁴²⁷ Een bejaard Amsterdams echtpaar schreef dat zij na een leven van hard werken al lang wachten op een woning, terwijl 'die vluchtelingen gelijk hele woonruimtes' kregen.⁴²⁸ Juist in plaatsen waar veel Turkse Christenen woonden, werd geklaagd. Een Twentenaar wees op de troep in zijn stad en schreef dat huisjes door 28 á 30 mensen werden bewoond.⁴²⁹ Twentse gemeentes legden uit dat de steun voor Turkse Christenen afnam, doordat zij bij elkaar woonden in volle pensions en overlast voor de buurt veroorzaakten.⁴³⁰

89 tegenpleiters benadrukten dat de opname van asielzoekers *kosten* met zich meebracht voor 'de gewone bevolking'.⁴³¹ Turkse Christenen kregen het verwijt dat zij Nederland beschouwden als het Luilekkerland waar het eenvoudig was te profiteren van een uitkering.⁴³² Een Leidse sprak over de grote gezinnen van de Turkse Christenen en dat zij maar 'doorfokten' om via hun omvangrijke kinderschare te profiteren van de kinderbijslag.⁴³³ Nadat 828 Groningers in de pers lieten weten dat Turkse Christenen moesten blijven, schreef een Groninger dat deze 828 hen dan ook maar moesten onderhouden want dat 'zijn welvaart' daar niet onder moest lijden.⁴³⁴

Slechts een enkele keer verwezen in de periode 1977-1984 voorpleiters naar de (vermeende) invloed van *diplomatieke belangen*. Een man uit Hijum wist dat BuZa ontkennde dat Turkije haar onderdanen vervolgde, want Turkije was een bondgenoot en een bevriend land.⁴³⁵ Een kerk verklaarde dat Nederland de Turkse Christenen niet wilde opnemen, omdat het de Turkse NAVO-bondgenoot niet op de vingers wilde tikken.⁴³⁶ Turkije bleek echter, gezien het geringe gebruik van dit argument, een minder duidelijke bondgenoot dan de vs of Portugal.

5.6 CONCLUSIE

Vanaf eind jaren zeventig nam het aantal asielzoekers toe, veranderde de samenstelling van de groep asielzoekers en ontvluchtten zij andere landen. Niet langer vroegen alleen jonge mannen om asiel, maar ook vrouwen, kinderen en ouderen. In dit hoofdstuk is uitgelegd dat Justitie voor de twee grootste groepen asielzoekers uit deze periode, Turkse Christenen en Eritreërs, specifiek asielbeleid introduceerde. Voor de Turkse Christenen ondernam Justitie diverse pogingen het asielbeleid aan te scherpen. Dit moest een afschrikwekkende werking hebben. Via twee collectieve toelatingsen werd getracht schoon schip te maken om met een schone lei opnieuw te kunnen beginnen. In de praktijk bleek het mogelijk om de mensen die na een nieuwe einddatum binnenkwamen, snel af te wijzen. Het was echter niet haalbaar hen uit te zetten. Justitie introduceerde ook een nieuw criterium om hun komst af te remmen. Alleen zij die *persoonlijk schrijnend leed* ondervonden, werden toegelaten. Nadat de Turkse Christenen ondanks herhaalde afwijzingen niet naar hun land van herkomst vertrokken of vertrokken met onbekende bestemming, drong Justitie aan op emigratie. Publieke druk, vooral afkomstig van de Raad van Kerken, actiegroepen en van particulieren, zorgde ervoor dat Justitie het beleid gericht op emigratie, staakte. Uiteindelijk werden vrijwel alle Turkse Christenen toegelaten, echter niet als vluchteling, maar met een B-status op humanitaire gronden.

De asielzoekers uit Ethiopië ontvluchtten het geweld in Eritrea en politieke onderdrukking in de rest van Ethiopië. De Raad van State erkende dat alleen al het behoren tot de Eritrese bevolkingsgroep kon leiden tot vluchtelingenschap. Justitie ging niet mee met deze overweging van groepsvervolging, bevreesd als zij was voor de komst van grote groepen Eritreërs. Er verbleven immers nog honderdduizenden Ethiopiërs in Soedanese vluchtelingenkampen. De Ethiopische asielzoekers kregen wel de B-status als Justitie niet kon bewijzen dat zij eerder verbleven in een veilig land. Dat was vrijwel altijd het geval. Justitie wierp het land-van-ontvangstprincipe voor Ethiopische asielzoekers wel tegen, maar paste dit niet toe. Het lijkt erop – maar hiervoor bestaat geen hard bewijs – dat Justitie uiteindelijk uit humanitaire overwegingen besloot Ethiopiërs niet naar Soedan te repatriëren.

Beslissers voerden het asielbeleid niet uit. Turkse Christenen werden niet uitgezet naar Istanboel en Ethiopiërs niet naar Soedan. Hun toelating werd gerechtvaardigd door argumenten die werden gevonden in het *medemenselijkheidframe*. Asielzoekers werden meer als slachtoffers beschouwd dan als helden, zoals dat gold in de vorige periode. De zwaarwegende argumenten werden vooral gevonden in wat Schrover de zieligheidretoriek noemde.⁴³⁷ Beslissers vonden Ethiopiërs en Turkse Christenen geen vluchtelingen, omdat zij niet waren vervolgd, niet geloofwaardig waren (er zou 'veel kaf onder het koren' zitten) en met velen dreigden te komen. Opvallend was dat bij mannen vaker aan hun motieven werd getwijfeld en eerder werd verwezen naar economische motieven en lust naar avontuur, dan bij vrouwen, kinderen of ouderen.⁴³⁸ Asielzoekers uitzetten was echter moeilijk. Dit hoofdstuk bevestigt de conclusie uit de vorige drie hoofdstukken dat er verschil bestond tussen asielbeleid en -praktijk. Het beleid was streng, maar in de praktijk was er ook nu speelruimte om asielzoekers op andere gronden toe te laten.

De beslissers (ambtenaren van BuZa en Justitie) sloten, meer dan voorheen, de gelederen. Wel stemde BuZa nog altijd niet in met uitzettingen van Oost-Europese asielzoekers, gezien de vrees voor bestraffing vanwege Republiekvlucht, terwijl Justitie daar wel voor was. In de periode 1977-1984 verschenen meer tegenpleiters op het toneel. Zij gebruikten naast argumenten uit het *kosten-en-batenframe* (oplopende werkloosheid, woningnood en de toename van kosten) argumenten die zich richtten op het aantal asielzoekers dat naar Nederland kwam.

Bij hun streven om in Nederland te blijven, kregen de Turkse Christenen steun van nieuwe voorpleiters, die nieuwe argumenten gebruikten. Nieuwe voorpleiters – kerken, scholen, vrijwilligers, actiegroepen en medechristenen – bouwden tijdens de lange asielprocedures contacten op met asielzoekers. Er kwamen nieuwe manieren van actievoeren: voorpleiters organiseerden campagnes zoals brieven- en kaartenacties. De voorpleiters organiseerden zich beter dan voorheen en waren ook beter geïnformeerd.

Succes van de voorpleiters was gedeeltelijk afhankelijk van de mate waarin zij in staat waren een zaak in de publiciteit te brengen. Slaagden ze hierin dan werd toelating makkelijker verleend. Dit leidde echter tot een zekere willekeur wat dan weer als argument werd gebruikt door de voorpleiters om het beleid te bekritisieren. Voorpleiters verlengden de procedures door hun interventies. Vervolgens werden de lengte van de procedure en de gevolgen ervan, zoals integratie en medische klachten vanwege langdurige onzekerheid, weer gebruikt als argument voor kritiek op het beleid en als argument om asielzoekers te laten blijven. Voorpleiters gebruikten als vanouds de Holocaust- en de traditieretoriek. Ook gebruikten ze veel citaten uit de Bijbel (wat niet verwonderlijk is bij de groep christelijke asielzoekers).

Niet langer speelden bij het dichten van het gat tussen beleid en praktijk argumenten die gegroepeerd kunnen worden binnen het *kosten-en-batenframe*, een grote rol. Het argument van *mogelijkheden op de arbeidsmarkt* verloor aan kracht en raakte vervolgens in onbruik. Argumenten uit het *medemenselijkheidframe* wonnen aan sterkte. De speelruimte die het asielbeleid bood, werd anders ingevuld en begrensd, maar met hetzelfde resultaat. Asielzoekers waren geen helden meer of harde werkers, maar hulpbehoevenden die daarom de humanitaire B-status kregen. Net als in de eerste drie periodes bepaalde niet het Verdrag of asielzoekers mochten blijven. Immers, ook asielzoekers van wie het asielverzoek was afgewezen, omdat zij geen vrees voor vervolging hadden mochten blijven, zij het op andere gronden. Argumenten uit het *medemenselijkheidframe* waren zowel nuttig bij het mobiliseren van voorpleiters, als nuttig voor het bereiken van hun doel.

Dit hoofdstuk laat zien dat de groep vreemdelingen die om asiel vroeg in Nederland anders was samengesteld. Het gevolg was dat het beeld van een vluchteling eind jaren zeventig drastisch veranderde. Niet langer waren vluchtelingen mannelijke dissidenten, echte vluchtelingen waren kwetsbare, getraumatiseerde en goed geïntegreerde families. Binnen één decennium verschoof het beeld van een politieke activist, naar dat van een onschuldig passief slachtoffer dat al eeuwenlang door zijn (moslim)buren werd vervolgd en Nederlandse steun en sympathie verdiende. Juist humanitaire (vaak medische) argumenten sorteerden effect. Kwetsbare asielzoekers, en het idee dat asielzoekers zielig waren en daarom moesten worden geholpen, verschenen eind jaren zeventig op het toneel, om niet meer te verdwijnen.